DOĞAN KARDEŞ ÇOCUK VE EĞİTİM KİTAPLIĞI

Zerrin Kehnemuyi

ÇOCUĞUN GÖRSEL SANAT EĞİTİMİ

YAPI KREDİ YAYINLARI

ZERRİN KEHNEMUYİ • ÇOCUĞUN GÖRSEL SANAT EĞİTİMİ

YKY

ÇOCUĞUN GÖRSEL SANAT EĞİTİMİ

Zerrin Kehnemuyi, 1936'da İstanbul'da doğdu. Orta öğrenimini İngiliz okulunda bitirdi. 1954 yılında D.G.S.A Resim bölümüne girdi. Akademinin ilk yılı olan galeri yılını Halil Dikmen'in yönetimi altında yaptı. 1955'de Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesine girdi. 1961 yılına kadar bu atölyede eğitimini sürdürdü ve mezun oldu. O yıldan bu yana birçok kişisel ve karma sergilere katıldı. Yurt içi ve yurt dışı koleksiyonlarda eserleri bulunmaktadır. 1961-79 yıllarında Robert Kolej'de resim öğretmenliği yaptı. 1976'da "Çocuğun Resim Eğitimi" adında bir kitap yazdı. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanarak Redhouse Yayınevi tarafından basıldı.

DOĞAN KARDEŞ KİTAPLIĞI 76

ZERRİN KEHNEMUYİ

ÇOCUĞUN GÖRSEL SANAT EĞİTİMİ

YKY

Doğan Kardeş Kitaplığı - 76
ISBN 975-363-400-5

Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi/ Zerrin Kehnemuyi

1. baskı: 2000 adet, İstanbul, Eylül 1995

Yayına Hazırlayan: Ceyda Akaş
Tasarım: Mehmet Ulusel
Ofset Hazırlık: Nahide Dikel
Yayın Koordinatörü: Aslıhan Dinç
Baskı: Altan Matbaacılık Ltd. Şti.

© Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti., 1993
Tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi, No: 285 Beyoğlu 80050 İstanbul
Telefon: (0212) 293 08 24 Fax: (0212) 293 07 23

İÇİNDEKİLER

Önsöz 11
Giriş 13

1. BÖLÜM

Çocuğun Sanatta Yaratıcı Gücü 17
Çocuğun Sanat Eğitiminde Çağdaş Bir Anlayış 17
Gelişen Çocuğun Nitelikleri 19
Öz Anlatımın İlk Belirtileri:
KARALAMA DEVRİ: (2 ile 4 yaş arası) 22
İlk Benzetme Çabaları:
ŞEMATİK ÖNCESİ DEVİR: (4 ile 7 yaş arası) 23
Belirli Bir Biçimin Geliştirilmesi:
ŞEMATİK DÖNEM (7 ile 9 yaş arası) 25
Gerçeğe Özenti:
BAŞKALDIRMA DEVRİ (9 ile 11 yaş arası) 28
Gerçeği Taklit:
MANTIK DEVRİ (11 ile 13 yaş arası) 31
Karar Devri:
YARATICI EYLEMDE GENÇLİĞİN BUNALIMI 39
Okullarda Resim Öğretmenliği 43

2. BÖLÜM

A – [DESEN] RESİM TEKNİKLERİ
1 – Kurşun kalemle yapılan resim 63
2 – Kuru, mum veya yağlı pastel resimler 63
3 – Füzen [kömür] resimleri 64
4 – Mürekkepli kalem veya tükenmezle yapılan desen 64
5 – Fırçayla resim 65
6 – Nemli kâğıt üzerine resim 67
B – RESİMDE BOYAMA TEKNİKLERİ
1 – Kara tahta üzerine renkli tebeşirle resim 67
2 – Mum boya ve yağlı pastelle resim 68
3 – Guaş (örtücü sulu boya) akrilik ile resim 69
4 – Renkli fon üzerine guaş veya akrilikle resim 71
5 – Sınırlı renk düzeni ile yapılan resim 71
6 – Derinlik ve Oylum [hacim] 72
7 – Desen üzerine suluboya tekniği 73
8 – Suluboya 73
9 – Sadosan-Akrilik-Duvar resmi tekniği [fresko sekko] 74
C – RESİMDE RAHATLATICI TEKNİKLER
1 – Parmaklarla boyanan resim 74
2 – Leke resimler (şekiller) 75
3 – Tutkallı zemin üstüne kazıma tekniği [engraving] 75
4 – Diğer rahatlatma teknikleri 76
D – [SİLUET (LEKE RESMİ)] CİNLİ LEKE
1 – [Siluet] cinli leke 77
2 – Kâğıdı bükerek kesmek 79
3 – Tümüyle siyah resim 79
E – KAZIMA TEKNİKLERİ
1 – Mum boya (yağlı pastel) kazıma tekniği [Engraving] 79
2 – Alçı üstüne resim 80
3 – Cam üstüne kazıma 82
4 – Renkli alçı kazıma tekniği 82
5 – Mezotint tekniği 82

6 – Karton üzerine noktalayarak kazıma [engraving].. 83
I – APLİKE VE TEKSTİL TEKNİKLERİ [KOLAJ]
1 – Kâğıt aplike – kolaj 84
2 – Duvar kâğıdı kolajı 84
3 – Saydam kâğıtlarla aplike 84
4 – Kumaş aplike 85
5 – Etamin veya çuval üzerine işleme 86
6 – Sicim veya iplikle aplike 86
7 – Deri aplike 87
G – MOZAİK
1 – Fırçayla mozaik tekniği 87
2 – Patates baskısı ile mozaik tekniği 88
3 – Kâğıt mozaik 88
H – BASKI VE KOPYA TEKNİKLERİ
1 – Karton baskı 89
2 – Püskürtme : Sprey baskısı 89
3 – Lino baskı 90
4 – Linoyla diğer baskılar 90
5 – Linoyla renkli baskı 92
6 – Kullanılmış Lino bloklarından resim 92
7 – Kumaş üzerine baskı 92
8 – Cam monotip 93
I – ÜÇ BOYUTLU İŞLER
1 – Çeşitli malzemelerden heykel yapımı 93
2 – Bükme ve kesme tekniği 94
3 – Telden heykel 94
4 – Alçı heykel 95
5 – Modlaj [biçimleme]: Kille seramik çalışmaları 95
6 – Teneke kutularından heykel yapımı 97
7 – Alçı oyma tekniği 97
8 – Kese kâğıtlarından masklar 97
9 – Tutkalla yumuşatılmış gazete kâğıtlarından kukla yapma tekniği 98
J – KABARTMA [RÖLYEF] TEKNİKLERİ
1 – Alçı kabartma 99
2 – Lino plakalarından oluşturulan alçı kalıplar 99

3 – Kâğıt oyma ve ekleme tekniği 100
4 – Alüminyum kâğıt tekniği 102
5 – Kil üzerine kâğıt kabartma tekniği 102
K – UYGULAMALI SÜSLEME – BATİK
1 – Kâğıt batik 103
2 – Kumaş batik 103
3 – Kumaş boyama tekniği 105
4 – Kibrit kutularını veya herhangi nesneyi süsleme tekniği 105
5 – Siyah üzerine beyaz motif tekniği 107
L – DEĞİŞKEN SÜSLEME TEKNİKLERİ
1 – Tutkallı kâğıt üzerine süsleme 107
2 – Kibrit çöpleriyle tasarım 107
M – OYUNCAK 108
N – PERSPEKTİF 108
O – TOPLU ÇALIŞMALAR
1 – Ortak etkinlikler 110
2 – Ayrı katkıların birleşmesi 110
3 – Görev dağılımı 111

3. BÖLÜM

I – GÖRSEL BİÇİMLERDEN KAYNAKLANAN KONULAR
Yakın Çevre Deneyimlerinden 115
A – AİLE
1 – Oto-portre [kendi yüzü] 115
2 – Ailenin portresi 116
3 – Ablam (ağabeyim) aynaya bakıyor 117
B – OKUL
1 – Beden eğitiminde 119
2 – Sınıfın portresi 120
3 – Paten ve kaykaylar 121
C – HAFTA SONU TATİLİ
1 – Kır kahvesi 122
2 – Ormanda yürüyüş 123

D – SPOR
1 – Futbol 124
2 – Bir yarış 125
3 – Kayak yaparken 125
E – ÖNERGENLİK DÜNYASI
1 – Pencere önünde duran kız 126
2 – Parkta otururken 127
F – MESLEKLER
1 – Manav 128
2 – Pasta fırınında 129
G – ORTAMDAKİ TEKNİK ÖGELER
1 – İtfaiyeler 129
2 – Sanayi resmi 131
H – TRAFİK
1 – Otobüs durağı 132
2 – Bir bisiklet kazası 133

II – DOĞAL ÇEVRE
İ – ÖLÜ DOĞA
1 – Pastalar ve kurabiyeler 134
2 – Kadehler 135
3 – Büyük meyva sepeti 136
J – BİTKİLER
1 – Vazoda çiçekler 136
2 – Kırda bir köşe 138
K – HAYVANLAR
1 – Fillerin yürüyüşü 139
2 – Baykuşlar 140
L – MİMARİ
1 – Kent veya köyde bir sokak 141
2 – Köprüler 142
M – MANZARA RESMİ
1 – Kış manzarası 143
2 – Fırtınada ağaçlı bir yol 144
N – HAYAL GÜCÜNE DAYANAN KONULAR
(Doğa dışı yaratıklar)

1 – Uzay yaratıkları 145
2 – Masklar ve ürkütücü yüzler 145
O – DOĞA DIŞI HAYVANLAR
1 – Fantastik kuşlar 146
P – DÜŞSEL VE DOĞA DIŞI NESNELER
1 – Düşsel çiçekler 147
2 – Hayali gemiler 148
R – SOYUT RESİMLER
1 – Şablonla uygulanan soyut resimler 149
2 – Boşlukta duran simgeler 149

Önsöz

Çağımızda gelişmiş ülkelerin sanata verdikleri önemle ne denli büyük kazançlar elde ettikleri, hem kendi yaşamlarına hem de diğer ülkelere büyük ölçüde katkıda bulundukları kaçınılmaz bir gerçektir.

En eski çağlardan bu yana topraklarımız sanat eserleriyle donanmış olmakla beraber bugün, ne yazık ki, sanata ve sanatçıya gereken önemi veremiyor, önemini yeterince değerlendiremiyoruz.

Dış ülkelerdeki özel koleksiyonlarda birçok eseri bulunan, özgün yapıtlarıyla tanınmış ressam Zerrin Kehnemuyi aynı zamanda öğretmenliği süresince çocukların resim eğitimine bağlı incelemeler yaparak, ülkemiz öğretmenlerine yardımcı olmak üzere kaleme aldığı şu ufak kitapçığı ile Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünün ilgileneceğini umar.

Ülkem namına kendisine teşekkürü borç bilerek saygılarımı sunarım.

Ressam ve Seramikçi
Seniye Fenmen

Giriş

Bu kitap, yalnız yuva, ilkokul, ortaokul ve lise resim öğretmenleri için değil, aynı zamanda çocuğun yaratıcı gücünün oluşturduğu ürünü sadece estetik yönden görme saplantısında kalanları, bu sınırın ötesindeki çıkış noktasına dek götürme amacı ile yazıldı. Yine bu kitabın birinci bölümünde çocuğun vücut gelişiminin yaratıcı gelişimi ile sıkı sıkıya bağlı olduğunu örneklerle göstererek, her çocuğun yaratıcı anlatımında değişik bir yönün bulunduğu aktarılmaktadır.

Eğitimciler ve ruhbilimciler tarafından olduğu gibi çoğu sanatçının da kesinlikle benimsediği bu nitelik, çocuğun kişiliğinden başka bir şey değildir. Kişilik yöntemini eğitim yılları boyunca göz önüne alarak çocuğa ne denli davranılacağını, olgunlaşma yıllarında süregelen bunalımın eğitici yollarla nasıl hafifletileceğini ve yine yaratıcı gücünün ne denli korunacağını açıklamaktadır bu kitap.

İkinci ve üçüncü bölümler, her tür yaş grubunda kolayca uygulanan, öğretmenlere yardımcı olabilen bazı yalın teknik ve konuları içermektedir.

Geniş kapsamlı bir resim eğitimi programı birçok teknik ve psikolojik sorunu kendi bünyesinde kapsar. Bu durum her derste ortaya çıktığı için, öğretmenin hazırlıklı bulunması bir

gereksinme olarak ortaya çıkar. Her konu çocuğun gelişme süresine uygundur. Onu yüreklendirip coşturmak, yapacağı iş üzerinde teknik ve hayal gücü kullanmasına yardımcı olmak son derece önem taşımaktadır.

Bu başvuru kitabı desen, resim, siluet [cinli leke(*)], baskı, heykel, kabartma [rölyef] gibi bazı yalın teknikler ve konuları öğretmenin, öğrencilere açıklaması ve yardımcı olması için bir araya getirilmiştir.

Ekonomik yönden olduğu kadar ruhsal ve yaşam yönünden de karışık bir dünyada yaşamaktayız. Böyle bir ortamda değerler dengelerini yitirme yoluna girerler. Olağan durumlarda değerli görülen şeyin, olağandışı olaylarda gölgelendiği olmuştur. İşte bu yüzden küçük eğitici yazımın, çocuklarımız ve gençlerimizin kişiliklerini destekleyerek yaratıcı güçlerinde özgürce anlatıma girmelerini sağlayacağını ve ileride, toplumda kuracakları ilişkiler içinde, insancıl ve uygar kişiler olmalarına yol açacağını umuyorum.

Zerrin Kehnemuyi

(*) Cinli leke: Hocam Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyede biz, öğrencilerine Siluet (leke resmi)nin türkçesini şöyle adlandırmamızı önermişti: "Cinli leke" Ben de kitabımda bu şekilde adlandırmayı doğru buldum.

1. BÖLÜM

Çocuğun Sanatta Yaratıcı Gücü

İlkokul çağındaki çocuk çoğunlukla gördüğünü aynen çizmeye koyulmaz. Örneğin "okul bahçesinde" diye verilen bir konuda resimlediği kişilerini eğer hızlı koşuyor göstermek istiyorsa uzun bacaklı, daha yavaş koşan birini ise kısa bacaklı yapmaktan çekinmez. Çevre onun için hiç önem taşımamaktadır; farkında bile değildir çoğu kez. Yaptığı figürleri bir çeşit yer çizgisi üzerine yerleştirir; vücutlar yumurta biçiminde, yüzler ise birer dairedir. Çocuk yaptığı işten son derece güven duyar. Ne demek istediğini, kafasındaki tasarılarla kâğıdına sıkıntısızca aktarabilir. O yaştaki çocuklar ilk kez konu açıklanınca: "Ne çizmek istediğimi, ne yapmak istediğimi biliyorum," diyen gözlerle insana bakar ve hemen işine koyulur. Sonuç onun için pek önem taşımaz; önemli olan sanatını yaptığı süredir. Kendini öylesine o iç dünyasına kaptırır ki, çoğu kez coşkularını sese aktarıp bazı sesler çıkarır veya hareketler yapmaya koyulur.

Çocuğun Sanat Eğitiminde Çağdaş Bir Anlayış

Son yıllarda sanat eğitiminde büyük değişimler oluşmuştur. Eskiden sanat, çocuğa devredilen bir ders iken, şimdi onun fikir ve duygularını dışa aktarabildiği bir araç olmuştur. Bir zamanlar öğretmen çocuğa nasıl resim çizileceğini gösterirken şimdi böyle bir şeyin ne denli yanlış olduğunu anlamış bulunuyor. Artık çocuğa "resmin nasıl çizildiğini" değil, coşturucu konular-

la onu doğru bir yola aktarıp resmin yapılmasını sağlıyor. Onu kendi özgür gidişine bırakıp hiçbir zaman resmin yapılışına karışmıyor. Kendi kişisel ayrılıklarımız gibi her çocuğun da öz inancı, öz bir anlatım biçimi vardır. Birçok araştırma sonucu çocuğun öğrenme gücünün o andaki istek ve ilgisine sıkı sıkıya bağlı olduğu görülmüştür. Doğru bir eğiticinin elinde sanat dersleri her çocuğun özgür ve yaratıcı olmasını sağlar.

Büyüklerin çocuk resmine bakarken takındıkları durum çocuğun üstünde çok önemli ve ciddi bir etki yapabilir. Öğretmen veya anne ve babaların söyleyecekleri sözleri özenle seçmeleri gerek; aksi yönde kötü sonuçlar verebilir. Çocuğa yaptığı resim üzerine "Bu nedir? Ne demek istiyorsun burada?" gibi sorular sormaktan kaçınmalı. Özellikle soyut biçimlere eğilimi olan bir çocukta bu çok zararlı sonuçlar doğurabilir; onu şaşırtır. Çocuğu cevap veremez duruma getirir ve yaratıcılığını zedeler. Eğer doğadan bir şey yapmışsa sorular onu bir öykü uydurmaya zorlamış olur. Zaten sanatına bağlı konuşma yapmak isteyen çocuğu da hiçbir zaman durduramazsınız. Resmi, öğretmenine anlatır. Eve götürüp anne babasına açıklar. Büyüklerin onu önemle dinleyip başarısını kutlamaları en doğru yol olur.

Bir sanat tarihçisi ve eleştirmeni olan Herbert Read, sanat eğitimi konusunda uzun yıllar çalışmış, yazılar yazmıştır. 1930'larda çocuk resimlerinden oluşmuş bir sergiyi gezdikten sonra şöyle demektedir: "Sergideki resimlerin çoğunluğu okullarımızdaki sanat derslerinin ne denli estetik kuralları veya çocuk ruhbilimiyle ilişkisiz olduğunu açıkça ortaya koymaktadır." Bu konuya değin yazdığı yazılarda sanatın eğitimdeki büyük rolünü savunarak okullarda aşamalar yapılmasına yol açmıştır. Onun sık sık uyguladığı "Sanat yolu ile eğitim" sözü ise tüm dünya sanat eğiticileri tarafından benimsenmiştir. İlkokul çağı çocuklarını eğitme konusunda şöyle demektedir Herbert Read:

"Her şeyden önce öğretmenin onu inceleyip tanıması, kişisel sevgilerini ve yeteneklerini bilmesi gereklidir. İşte ondan sonra onda bir ilgi uyandırma olanağını sağlamış olur. Coşku verildikten hemen sonra hiç vakit yitirmeden çocuğa bol malzeme vermeli ve beklemeli.

Istediği ve sevdiği malzemeyi bulduğu an çocuk kendine has kural dışı fakat bir fabrikanın çalışması gibi spontaneleşmiş bir çeşit sanayi kurmayı başarır."

Ünlü eleştirmen çocuğu küçük yaşlarda yanlış bilgi baskısından kurtarmak için sanat eğitiminin gerekli olduğunu durmaksızın öne sürmüştür. Çocuk simgesel bir anlatımı, fantezi ve duyguları ile birleştiren, iç dünyasını söze getiren bir "ekspresyonisttir" (dışavurumcudur).

Çocuk büyüdükçe yaratma gücünü yavaş yavaş yitirip bir bunalıma doğru gider. Bunun nedenleri ve çözümü üstünde eğitimciler, sanat tarihçileri ve ruhbilimciler araştırmalar ve incelemeler sonucunda değişik etkenler bulmuşlardır. Bunu izleyebilmek için, çocuğun yaşantısında süregelen devirleri şemalamadan önce, gelişen çocuğun niteliklerini aşağıda sıralamaya çalışalım:

Gelişen Çocuğun Nitelikleri

1'inci ve 2'inci sınıflardaki çocuk:

— Doğal olarak hareketlidir, kolaylıkla coşar.
— Elleriyle çalışmayı sever.
— Öğrenmeyi sever.
— Her an ön planda olmak ister.
— İlgi yönü sınırlıdır, çok çabuk yorulur, bıkar.
— Yaptığı işten gurur duyar.
— Kolaylıkla gururu zedelenir.
— Her an beraber çalışmaları sevebilir veya nefret edebilir.
— Genellikle bir düşünü tek olarak kavrayabilir.
— İmgeleme bağlı oyun ve öyküleri çok sever.
— Öğretmen ve arkadaşlarının alkışlarına özellikle önem verir.
— Hâlâ gizemli öz dünyasında yaşamaktadır.
— Tutup, tadacağı yeni şeylerle ilgilenir.
— Mekanik ve hareket yetenekleri olan şeylere ilgi duyar.
— Her tür oyunu, televizyonu, bilgisayarı, ailece gezmeleri

ve resimli kitapları sever.
— Aldatmaca oyunlarından zevk duyar.
— Tüm çabalarına kişiliğini katar.

3'üncü ve 4'üncü sınıflardaki çocuk:
— Göz-el ilişkisi gelişmiştir.
— Küçük kaslarını daha iyi dizginlemektedir.
— İnsanların değişik türde olduklarını sezer.
— Kendine toplumda bir yer vermektedir.
— Sorumluluklar almayı, düzenli olmayı ve yeni ilişkiler kurmayı öğrenmektedir.
— Ayrı cinstekiler, ayrı topluluklar kurmaktadır.
— Bu gruplaşma bazen baş kaldırmalarla belirir.
— Resimli dergi ve gezi öykülerinden zevk duyar.
— Kendi ve yanındakilerin evrimi ile büyümektedir.
— İşi üzerinde daha sürekli durabilmektedir.
— Çoğu kez çevresinin gülünç yönlerini görmeye başlar.
— Doğadaki bitki, hayvan ve başka varlıklarla ilgilenir.
— Spor ve çeşitli konulara karşı büyük bir eğilim belirir.

5'inci ve 6'ıncı sınıflardaki çocuk:
— Doğru ve yanlış kavramları üzerinde kesin bir anlayışı vardır.
— Özel ilgiler üzerinde durur.
— Kendi cinsine bağlı değişik çalışmalara girer.
— Daha özgür, daha anlayışlı olmaya başlar.
— İşlerini güzel ve tam yapmak ister; dolayısıyla ona yol gösterecek birinin yardımı gereklidir.
— Okul dışı çevrede ilgilendiği şeylerle uğraşır.
— Sık sık büyükleri eleştirir.
— İlgi kaynağı ve çalışma yönünü daha güçleştirmektedir.
— Kızlar oğlanlardan daha çabuk olgunlaşmaktadır.
— Koleksiyon ve değiş tokuşa karşı bir ilgisi vardır.
— Kendine örnek aldığı bir kahraman hayranlığı içindedir.
— Kendi kendini tanır ve eleştirir.
— Toplu halde çalışmayı sever.

— Güçlü duygusal ve fiziksel değişimler geçirmektedir.

Çocuğun bu niteliklerini tanımladıktan sonra onun yaşantısında süregelen ve oluşan devirleri şemalayarak düzenleyebiliriz:

1 / Öz anlatımın ilk belirtileri:
KARALAMA DÖNEMİ: (2 ile 4 yaş arası)

2 / İlk benzetme çabaları:
ŞEMATİK ÖNCESİ DÖNEM: (4 ile 7 yaş arası)

3 / Belirli bir biçimin geliştirilmesi:
ŞEMATİK DÖNEM: (7 ile 9 yaş arası)

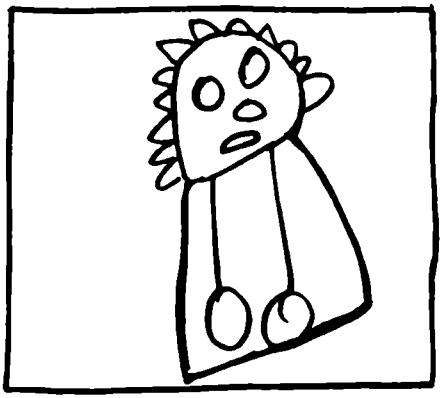
4 / Gerçeğe özenti:
BAŞKALDIRMA DÖNEMİ: (9 ile 11 yaş arası)

5 / Gerçeği taklit:
MANTIK DÖNEMİ (11 ile 13 yaş arası)

6 / Karar Dönemi:
YARATICI EYLEMDE GENÇLİĞİN BUNALIMI.

1 / Öz anlatımın ilk belirtileri:
KARALAMA DÖNEMİ: (2 ile 4 yaş arası)

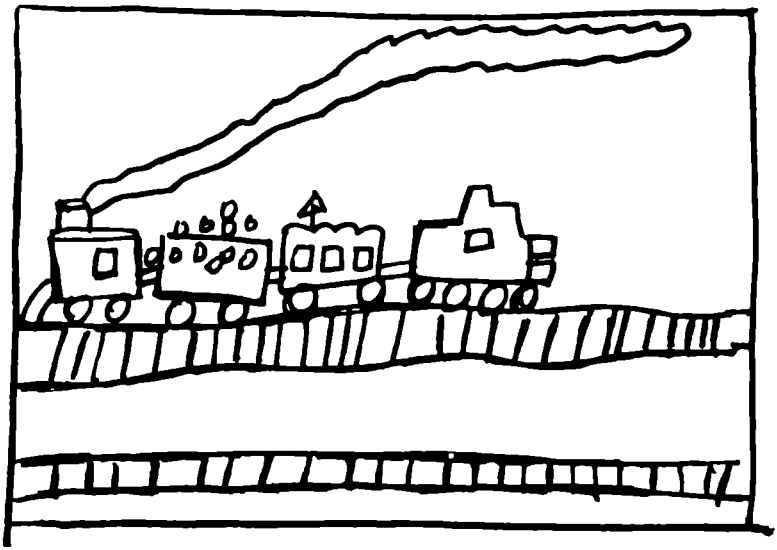
Her çocuk ilk resim eylemine karalama ile başlar. Bazı çocukta uzun sürer bu, bazısında ise kısa sürede biçimli veya anlamlı çizgilere dönüşür. Düzenli çizgiye başlayan çocuk zekâ ve el arasında oluşan kontrollu bir çizgi evrenine girmiş demektir. O çizdiği çizgilerle hareketleri arasında bir bağlantının varlığını keşfetmiştir. Artık bundan sonra çocuk hareketlerini kontrol etmek üzere çizgilerini istediği yönde çizebilmektedir. Bu ustalık gerektiren deney ona yalnız güven sağlamaz, ayrıca kinetik yol ile neler ortaya çıkarabileceğine bir tanıktır. Bir gün çocuk yaptığı çizgileri adlandırmaya başlar. Örneğin: "Bu bir tren," "Bu, annem çarşıya giderken," der. Bu dönemde çocuk bir evrim yoluna ve böylece imgeleme bağlı düşünüşe geçmiş oluyor. Öğretmenin ona bu yeni düşünce dünyasında güven ve cesaret vermesi, her bakımdan yardımcı olması gerek.

Yaş 4, Resim No. 1

2 / İlk benzetme çabaları:
ŞEMATİK ÖNCESİ DÖNEM: (4 ile 7 yaş arası)

Bu devirde çocuk dış dünya ile kurduğu ilişkisini zenginleştirmeye koyulur. Vücut hareketlerinin ittiği düz çizgi karalamaları insan kolu, bacak ve gövdesi, yuvarlak çizgiler ise baş veya yüz olmaktadır. Biçimi bilinçle ortaya koyabilme olanağına kavuşan çocuk böylelikle değişik bir resim anlatımına girmiş oluyor. Bunu elde etmek için sürekli biçim simgeleri bulmaya çalışarak bir gün çizmiş olduğu adam resmini ertesi gün değişik olarak yapmaktadır. Bu simge çeşitleme coşkusu 6 yaşa yaklaştıkça durulur, çocuk kendine has bir insan tipi yaratma isteğine girer. Bu öğretmenin çocuğa coşku vererek imgelemini hızlandıracak bir eğitim yoluna girmesi yararlı olur. Örneğin, ortaya atacağı konuların 'Ben' ve 'Benim' sözcükleri üzerinde kurulması gerek. Konuyu coşturacak, öncelikle 'Nerede ve 'Ne zaman?' sonra 'Ne' ve 'Nasıl' sorularıdır.

Yaş: 6, Resim No. 2

4-7 yaş arası ŞEMATİK ÖNCESİ DÖNEMİ gösteren özet:

ÖZELLİKLER:

1) Resim ve düşünüş arasında ilişki kurma çabası

2) Sürekli arama sonucu oluşan simge biçimlerinin durmaksızın değişmesi

İNSAN RESMİ: Baş bir daire, kol ve bacaklar çizgi, ayak ve eller ise daha karışık bir biçim anlayışı içindedir.

BOŞLUK: Duygusallıktan öteye hiçbir boşluk anlayışı görülmemektedir. Çocuk örneğin: "Bu bir masa, bir kapı, bir pencere, iskemle, "Bu *benim* bebeğim," gibi yalnız coşkuya dayanan bir ilişki kurmaktadır.

RENK: Gerçeğe hiçbir bağlılığı yok. Renk, coşkunun verdiği itişle kullanılır.

DİZAYN (KOMPOZİSYON): Bilinçsiz bir biçimdedir.

COŞTURUCU KONULAR: Çocuğun öz yapı ve coşkularına bağlı bilinçli konular verilmelidir.

TEKNİK: Boya kalemi – Mum boya – Kil – Tozboya(1) – Kalın geniş fırçalar – Büyük boyda emici kâğıt – Basılmamış gazete kâğıdı (büyük boy).

KONU: Aşağıdaki konu örnekleri o yaştaki çocuğun önem verdiği 'Ben' ve 'Benim' üzerine kurulmuştur:

— Ben ve Annem (iki kişi arasındaki boyut farkları)
— Ben ve Evim (yine boyut üzerine)
— Dişlerimi fırçalıyorum (diş)
— Sütümü içiyorum (ağız)
— Burnumu siliyorum (burun)
— Kahvaltımı yiyorum (ağız)
— Salıncakta sallanıyorum (vücut)
— Radyoyu dinliyorum (kulak)
— Elma koparıyorum (el)
— Çiçek topluyorum (eller, kollar)
— Yüzüyorum (bacak, kol)

(1) Tozboya: Tüm nalburlarda satılan badana tozboyasına su ve plastik tutkal katılarak karıştırılır; böylece kavanozlara konmak üzere bol ölçüde boya sağlanmış olur.

— Doğum günü hediyem (duygusal bağlantı)
— Bebeğim (duygusal bağlantı)
— Trafik polisi beni karşıya geçiriyor (duygusal bağlantı)

3 / Belirli bir biçimin geliştirilmesi:
ŞEMATİK DÖNEM: (7 ile 9 yaş arası)

Bu yaşlardaki çocuğun araştırıp elde etmiş olduğu öz ve biçim anlayışının zenginlik ve güzelliği, çocuğun eğitimine ve kişiliğine bağlıdır. Her başarı bilinçaltından çıkıp bilince ulaştığı an başarı sayılır. Birçok uğraş ve çaba sonucu başarıya ulaşılmadıkça, bunun ne denli gerçek olduğuna inanamayız. Çocukta da insan fikri böyle bir çaba sonucu kendine öz bir 'insan şeması' biçiminde oluşmaktadır. Çocuk kişisel bir insan şeması yaratmış, öz vücut ve zihin yapısıyla da sıkı sıkıya bir bağlantı kurmuştur. Bundan dolayıdır ki, bu sınıflarda kişiliğe dayanan nice değişik insan resimleriyle karşılaşırız. Bu yaşlardaki çocuk, boşluktaki tüm varlık ve nesnelerin birbirleriyle bağlantı içinde olduğu sonucuna varmıştır. Bu bilinç ve buluş "yer çizgisi" adında bir simgeye dönüşür. Artık çocuk kendini bir çevrenin parçası olarak görmekte, yapacağı her şeyi buna bağlamaktadır. Böylelikle çocuk toplumsal anlayışa ilk adımını atmış oluyor diyebiliriz. Karalama ve şema devrinde yeni buluşları ile kendine güven sağlayan çocuğun, renge geçince aynı renkleri aynı biçimler içinde tekrarlaması büyük bir anlam taşır. Bu tekrarlama katılıktan yoksundur, aksi yönde yeni bir buluşun ve deneyin coşkusunu taşıyan bir *ustalıktan* başka bir şey değildir. Bu ustalığı elde etme rahatlığı eğitim alanında en önemli öğelerdendir. *Çocuğu resim yapmaya iten güç kendi kendine oluşmuş şeylerden ortaya çıkmaz. Rastlantıya bağlı hiçbir başarı onu sevindirmez; onda elde etmiş olduğu bir buluşun tekrarı ile, ustalığa erişme isteği bulunur. Bu yüzden çocuk resim yapma coşkusunu sürekli bir biçimde sürdürebilir.*

KONU: Harekete dayanarak biçimi hareket anında göstermek.

— Bahçede arkadaşlarla koşarken (biz: ben ve arkadaşlar) (hareket: koşarken; nerede: bahçede)
— Ahmet ile Ali'nin tuttuğu ipin üstünden atlarken.
— Levent'le top oynuyorken.
— Dağa tırmanıyorken.
— Bayır aşağı kızak kayıyorken.
— İp atlıyorken.
— Oyun oynarken.

7-9 yaş arası ŞEMATİK DÖNEMİ gösteren özet:

ÖZELLİKLER:
1) Kendine özgü bir insan ve çevresinin resmini yapmak.
2) Tekrarlamayla elde edilen güven duygusu.
3) Geometrik çizgilerin uygulanması.

İNSAN RESMİ: Şema denilen, kişiliğe ve deneye dayanan, bir tekrar sonucu elde edilmiş insan resmidir.

Deneylerin ortaya koyduğu sonuçlar:
1) Vücudun önemli sayılan parçalarının abartılması
2) Önemsiz parçaların yok edilmesi
3) Simgelerin değişimi

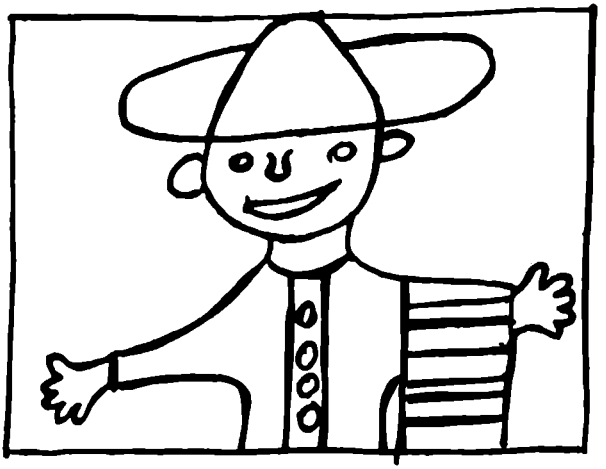
BOŞLUK: İlk boşluk anlayışı *yer çizgisinde* belirliyor. Toplumla ilişkiye girmesiyle birlikte çocuk, çevrenin bir parçası olma bilincine varıyor.

RENK: Aynı eşyaya aynı rengi koyarak tekrarlardan oluşan bir 'renk şeması' oluşturur.

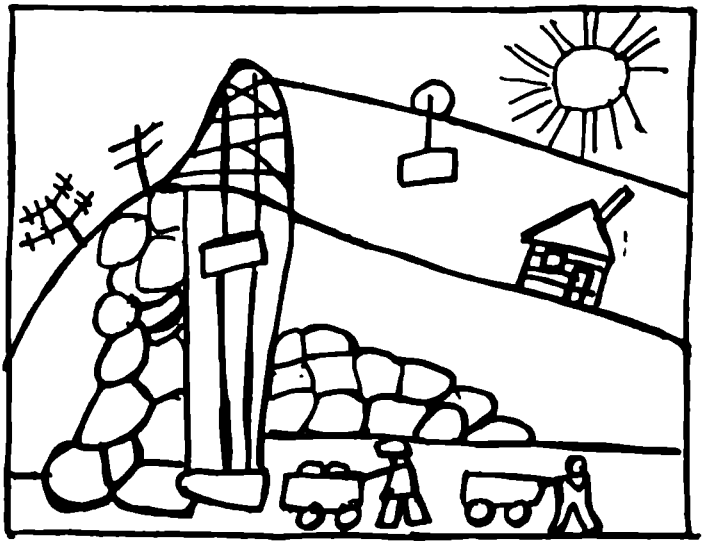
DİZAYN (KOMPOZİSYON): Bilinçsiz bir biçimde tekrarlamayla oluşan dizayndır.

KONU: En coşturucu konu: 'Biz'dir: Ben ve arkadaşlarım, ağaç, ev, vs.

TEKNİK: Renkli kalemler – Pastel – Tozboya – Geniş kâğıt – Kil.

Yaş: 7, Resim No. 3

Yaş: 9, Resim No. 4

4 / Gerçeğe özenti:
BAŞKALDIRMA DÖNEMİ: (9 ile 11 yaş arası)

Bu çağlarda çocuk gerçekle ilgilenmeye başlar. Gerçek denilince doğayı taklit etme anlamına gelmez, çünkü çocuk bunu bir görüş anlayışı olarak ele almaktadır. Bu çok önemli yıllarda öğretmenin her an onun fotoğrafa bağlı bir benzetmeye yönelmesini durdurması gerekir. Sanat eseri bir biçime aynen benzemez; aksine o biçimin bizde bıraktığı izlenimi yansıtır.

Çocuk sosyal özgürlüğünün bilincine yavaş yavaş varmaktadır. Aynı cinsten arkadaşlarla gruplaşmalar başlar. Kızlar erkeklerden, erkekler kızlardan nefret ederler. Kızlar giyimi, erkekler de savaş ve şiddet oyunlarını seçerler. Tüm bu kaynaşmalar çocuğun sanatında belirir.

Geometrik çizgiler anlatımlarını yetersiz kıldığı için bu tür çizgiyi artık uygulamaz olurlar. Resimde giyim onlar için çok önem taşır. Bu yönde daha gerçekçi olma eğilimindedirler; ayrıntılara girerler kolayca. İnsanları hareketsiz ve katı olmakla beraber vücudun her parçasının anlamı vardır. Örneğin bu parçaların bir tanesi tümünden ayrılırsa ayrı sonuca varılır. Demek ki bu yaştaki çocuk gerçeğe yönelen bir eğilim içinde yapmaktadır sanatını. Renk alanında çocuk, görüşe dayanan bir anlayış içinde nesnelerle renkler arasında bir bağlantı kurarken, öğretmeni ona çoğu kez renk bilgisi vermeye koyulur. Çocuğun renkle olan ilişkilerini onun içtenliğine bırakarak olgunlaştırmak eğiticinin tutacağı en doğru yol olsa gerek. Tepkiler ne denli duygusal olursa ortaya çıkan deneysel anlayış da o denli güçlü ve köklüdür.

Çocuğun yaşantısında oluşan

— Sakin – Coşkulu

— Değişkensiz – Değişken

durumları renk açısından ele alan konular çoğunlukla iyi sonuç verir.

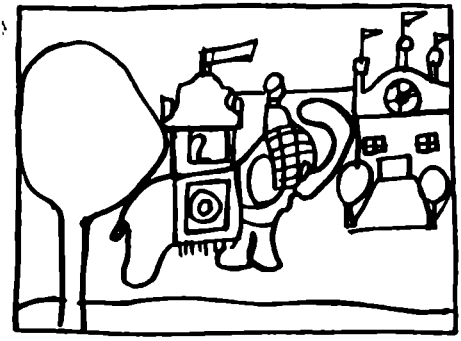
KONU: Giysiler:

— Trafik polisiyle karşıya geçiş

— Gemideki tayfalar

— Doğum günü
— Pazar yeri
— Köyde düğün
— Askerî geçiş
— Ahçıbaşı (bir otelde)
— Plaj
ÖZNEL: (Sübjektif)
— Hastayı ziyaret
— İlk yardım
— Bahçeyi kazma
— Tahta taşıma
MALZEME ÜZERİNE DİZAYN: Gravür (baskı) – Patates baskısı – tekstil için motifler.
COŞKUYA DAYANAN KONULAR: (Çeşitli malzeme üzerine boyanarak yapılan resimlerdir)
— Tabağın iç yuvarlak çizgisini yer çizgisi olarak alıp, bayır aşağı kaymak
— Tabak içine orman resmi yapmak
— Bardak veya çanaklara çiçek resmi yapmak
— Nuh'un gemisini resimlemek
BAŞKA MALZEMELER:
Süslemek için düzgün taşlar.
Nişasta ve kâğıtla süsler.
Kilden yapılmış heykelcikler. Örneğin, Çiftçi – Futbolcu – Polis – Asker – Gemici – Balerin – Ağaç kesen iki adam – Yeri kazan adam – Kamp ateşinin çevresindeki çocuklar vs.
RENK: Yağmurlu bir gün – Güneşli bir gün (Parlak-Karanlık) – Fırtına (coşku) – Çöl – Fundalık, orman (Değişkensiz-Değişken)

9-11 yaş arası: BAŞKALDIRMA DÖNEMİ'ni gösteren özet:
DURUM: Gruplaşma çağı – Gençlik öncesi bunalım – Uyanan gençlik.
ÖZELLİKLER:
1) Geometrik çizgilerden uzaklaşma
2) Başkaldırma

Yaş: 11, Resim No. 5

3) Kız ve oğlanların cins bakımından ayrılmalarının bilincine varma.

İNSAN RESMİ:

1) Resimde kız ve oğlan çocuğu arasında önemli bir giysi ayrılığı vardır.

2) Çizilen vücut ve giysiler katı bir anlayışla çizilir.

3) Gerçekçi çizgilere eğilim görülür.

4) Şemadan uzaklaşılır.

BOŞLUK: Değişik yüzeylerde biçimler üst üste gelir.

Gök yer çizgisine kadar iner.

RENK: Nesnel (objektif) renk yok olur.

Renk anlatımı coşku sonucu bilinçlenir.

DİZAYN: Süslemeye giden ilk bilinçli eğilim,

Tekrarlama (baskıda) RİTİM ve

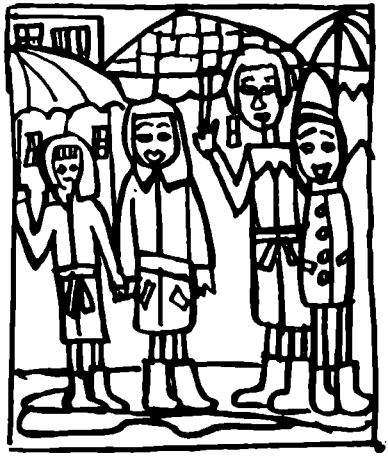
Madde ve uygulanışlarına bağlı bilgiler edinme isteği görülür.

TEKNİK: Kâğıt (Kolaj-Collage)

Çizgi uygulanmadığı için kalem boyaya karşı isteksizlik hissedilir. Daha çok tozboya – pastel – kil – nişastayla karışmış kâğıt – tahta kullanılır.

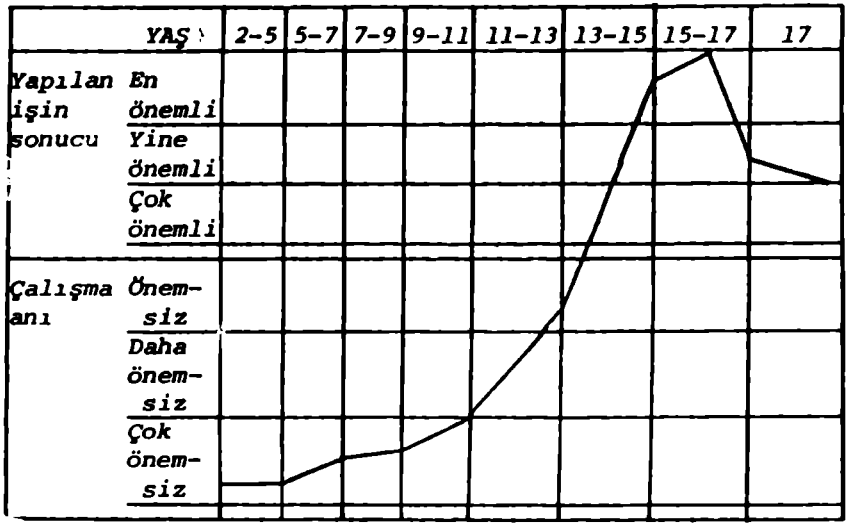
5 / Gerçeği taklit:
MANTIK DÖNEMİ (11 ile 13 yaş arası)

Bu çağlar yaklaşan gençliğin bunalımının bir habercisidir. Çocuk 'başkaldırma' devrinden çıktığı an, zekâ ve mantığının yardımı ile bazı güçlükleri çözebilme yeteneğine sahip olduğu halde, yine de büyük bir anlamda çocuk kalmıştır. Onda zengin bir yaratma gücü vardır. Oysa bir yetişkin, imgelem ile ilişkisini, eleştirme bilinci yüzünden yaratıcılığını yitirmiştir.

Yaş: 11, Resim No. 6

Öyle ise en önemli sorun şöyle olabilir: *Bu çağdaki çocuğu oluşan eleştirme bilincine karşı yaratıcılığını yitirmemesi için ne denli eğitmeliyiz?* Bu çocuk ilgisini yaptığı işin bitmiş halinde toplamaktadır. İlerleyen yaşlardaki sonuç büyük bir önem taşır:

Yukarıdaki gösterge çocuğun gençlik yıllarına yaklaştıkça yaratıcı gücünün ne denli değiştiğini göstermektedir. Mantık devri diye adlandırdığımız bu çağda çocuk daha çok gözle görülen şeylerle ilgilenir. Renk, gölge, ışığı hava akımlarıyla karşılaştırır, perspektife önem verir. Bu grupta iki tip göze çarpar:

— NESNEL gözle görülen şeylerle ilgilenen tip (Görsel)
— ÖZNEL, İÇSEL, duygu yoluyla etkilenen tip (Görsel olmayan)

Ortaokullarda öğretmenin, çocukları, bu iki tip insanı her an göz önüne alarak eğitmesi gerekir. İnsan resminin gerçek fikrine daha çok gözle görülen şeylerle ilgilenen çocuğun kendi öz çaba ve isteğiyle eriştiği görülmüştür. Bu çağa dek çocuk insan giysisini yalnız kız ve erkeği ayırmak için çizmekteydi; oysa şimdi vücudun verdiği eylemle giysinin bazı kıvrımlarını görüp resmine aktarıyor aktadır. Perspektif önemli bir sorun ortaya koyar. Eşyaların uzaklık ve yakınlığını boşluktaki yerlerini ve biçimlerini resimlendireceğini düşünen çocuğun bu yöndeki eğiti-

mine özenle eğilmek gerekir. Öğretmen optik oyunlara bağlı bilgileri perspektif yolu ile üç boyutlu görüntü ile göstermeye çalışmamalı, matematiksel bilgiler vermekten kaçınmalıdır. Batıda Rönesans öncesi, Yeniçağ, doğu Mısır sanatı, minyatür, Hitit, Asur, Sümer, Mezopotamya sanatı, Uzakdoğu Japon ve Çin estampları üzerine bilgiler vermeli ve onları öğrencisine sevdirmelidir.

Ön ve arka plan fikrine uyan kolaj resimleri yardımı ile ve kolektif bir çalışma uygulayarak büyük boyutlu duvar resimleri yaptırmak yararlı sonuçlar verir.

Renk, görsel tipteki çocukta lokal renklerin uyumu ile belirgindir. Oysa öznel olan çocuk renkleri duygularına dayanarak uygular.

KONU:

İmgelemeye bağlı bir eylem göstermek:

— Fırtınadan önce çiftçinin evine dönüşü
— Göçmenler
— Sirkte cambaz
— Beden hareketleri
— Yol yapan işçiler

Renk konuları:

— Fırtınadan önce tarlalar
— Kış
— Sonbaharda fırtına
— Kar fırtınası

Duvar resimleri (Pano):

— Gençlikten yaşlılığa
— Mevsimler
— Büyük kent

11-13 yaş arası MANTIK DÖNEMİ'ni gösteren özet:

ÖZELLİKLER:

Bilincine varılmamış, gelişmiş bir zekâ
Gerçeğe yanaşma (bilinçaltında) ve
Hareket ve dramatik yöne eğilim görülür

Yaş: 13, Resim No. 7

İNSAN RESMİ:

Eklemleri görüp resme aktarma

Doğa değişimlerine tanık olma (görsel) ve

Orantı hissedilir

BOŞLUK:

Uzak ve yakındaki eşyaların boyutlarındaki ayrımları görme ve

Ufuk çizgisi (görsel) fark edilir.

RENK:

Yakın ve uzak renklerin değişimi (görsel) ve

Duyguya bağlanan renkler (öznel) kullanılır.

TEKNİK:

Suluboya – tozboya – baskı – muşamba – tahta oyma – kil tercih edilir.

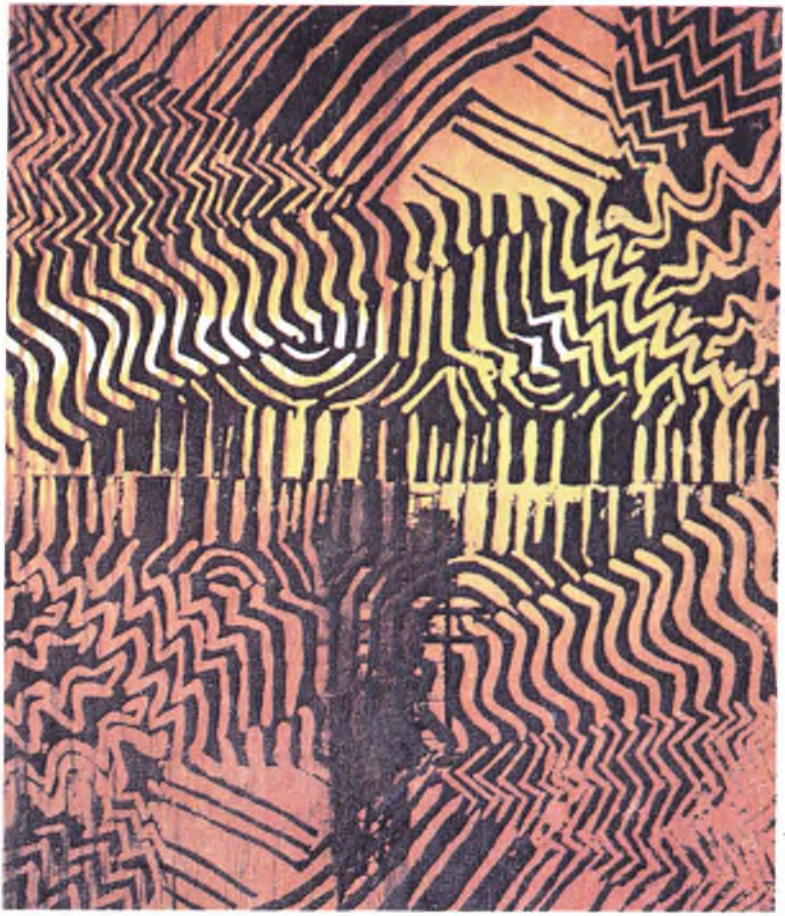
Yaş: 9, Okulda

Yaş: 8, Sokak

Yaş: 6, İnsanlar

Yaş: 13, Gravür

Yaş: 8, Şen Balıkçı

6 / Karar Dönemi:
YARATICI EYLEMDE GENÇLİĞİN BUNALIMI

Sanatta gençliğin bunalımı çevresini 'gerçekçi' bir biçimde yansıtma eğiliminden doğmaktadır. 'Gerçek' kavramına ne denli bir açıdan bakıldığını değişik dönem ve uygarlıkların sanat yapıtlarını göstererek tanıtmalı. O zaman 'gerçek' sözcüğü yerine 'içtenlik'in daha büyük bir anlam taşıdığını görürüz. Sanat yapıtı doğanın bir ürünü değil, insanoğlunun düşünüş, coşku ve ruhudur.

Bu güçler tanımlandığı an bir anlam kazanır. İçsel güçlerden yoksun fakat olgunlaşmış bir teknikle yapılmış bir yapıtın sanat yönünden hiçbir değer taşımadığı görülür. Yunan heykelini belirleyen 'ideal' kavramının yarattığı biçim, dini anlatımdaki ortaçağ biçimine benzemese bile içsel güçler (coşku, düşünüş) bu iki ayrı tür sanat anlayışını bir bütün yapmaya yeterlidir. Eğitici, gençliğe bunalımlı yıllarında geçmişteki ve zamanımızdaki sanat yapıtlarını gösterip, kişiliğin ve içtenliğin yaratıcılıkta ne denli bir güç olduğunu açıklayacaktır.

Resim öğelerini anlatırken, hocam Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun bu konudaki şu kısa deneyimini de eklemek yararlı olur kanısındayım: "Dört Küheylan çeker arabamı: Biri çizgi, biri leke, biri renk, biri benek."

Kompozisyon veya estetik sorularını çocuğun kişiliğiyle sıkı sıkıya bağlı olduğu için teknik yönden açıklamaya gitmek zararlıdır. Çözümünü çocuğa bırakmak daha fazla yarar sağlar. Kompozisyon yukarıda sayılan öğelerin herhangi birinin veya birkaçının dengeli ve kişisel bir biçimde çevreye yerleşmesi ile var olur. Eğitmenin verdiği kurallarla değil, gencin kendi öz coşku ve içtenliğiyle oluşması gerekir. Bu, gerçekte tutulacak en doğru yoldur.

ÇİZGİ:

Çizgi zengin bir anlam taşır sanatta. Karalama devrinde gördüğümüz gibi çocuk sanata ilk adımını çizgi ile atmıştır. Değişken çizgiler çeşitli anlamlar taşır: kalın-ince çizgiler gibi. Fa-

kat yine de kompozisyon olmadıkça, çizgi tek başına bir şey anlatmaya yeterli değildir.

LEKE: (ışık-gölge)

Çağlar boyunca öz, sanatta bir biçim anlatımı içinde kendini belirtmiştir. Bu değerleri siyah-beyaz diye adlandırıp, ara lekeleri de içine alarak, sanat tarihi süresince olagelmiş yapıtları inceleyip çocuğa açıklamak, örnekler göstermek yararlıdır. Resim sanatının her çağında bu öğe 'Contrast' – Karşıt leke olarak belirir. Koyu ve açık lekelerin çizgide olduğu gibi çevre içine dengeli bir biçimde yerleştirilmesi o kompozisyonun tam ve sağlam olmasını sağlar. Leke veya siyah-beyaz eğitimi çocuğu renge hazırlarken, bu alanda biçim anlayışının bilincine de varmasını sağlamış olur.

RENK:

Kompozisyonda önemli öğelerden biridir. Fizik yönünden doğadaki renk bilimi, prizma, zıt renkler gibi konuları ayrıntısızca vermeli, aynı zamanda kendine özgü eğilimlerini özgür kılıp, ona çağımızın Gaugin, Bonnard, Vuillard, Van Gogh, Rothko gibi renk ustalarını sevdirmeli. Renk tek başına bir şey tanımlamaz. Sanatçı, onu başka bir renkle olan ilişkisi ile görme olanağına varır. Yan yana gelmiş koyuluk, açıklık, güçlülük dereceleri ve anlamlar birbirinin etkisinden oluşur. Üst üste konmuş renkler de önem taşır bu yönden. Örneğin açık lekeyle kapatılmış kalın bir yüzey üzerine sürülen inceltilmiş şeffaf bir rengin verdiği tat gibi. Konulan her renk tüm resim yüzeyini örten bağlantının bir parçasından başka bir şey değildir.

DOKU:

Bilim alanında olduğu gibi sanatta da dokunun özel ve önemli bir yeri vardır. Örneğin kabuklu deniz hayvanları, balık, kertenkele, böcek ve diğerlerini bir büyüteç yardımı ile incelersek derilerinin zarif bir doku ile kaplı olduklarını görürüz. Bitkiler de aynı doku zenginliği içindedirler. Bu bazen elle dokunma isteğini uyandırır insanda, bazen de ışık-gölge oyunu içinde

benek, leke, çizgi biçiminde tekrarlanıp, büyük bir yumuşaklıkla yüzeyde erir. Çoğu sanatçı dokuyu sanatında coşku ve duyarlıkla kullanır. Eğiticinin bir başka ödevi de bu öğeyi gençlere ayrıntıları ile belirtmektir. Dokunun sanat dünyasında ve sanatçıların elinde ne denli güç kazandığını örneklerle gösterirken, yaratıcı kişinin doğayla olan ilişkisini, doğa karşısındaki tutumunu ve algısını açıklaması son derece önem taşır.

Sanattaki bu öğeleri bilmek, doğaya sevgi ve önemle bakmayı öğrenmek, gençlik çağında ortaya çıkan bunalımı büyük bir ölçüde hafifletir, çocukluktan süregelen yaratıcılığının uzamasına yardımcı olur.

H. Read, çocuğun gençlik çağına doğru ilerlerken, içgüdüselliğini, estetik duygusallığını niçin yitirdiği sorunu üzerine çoğu kez eğilmiştir. "Sanat ve Toplum" adlı yazısında şöyle demektedir: "Aile ve öğretmenin normal hal ve gidiş için çizdiği gerçekçi kuralın yaşantının tek tanığı olan zevk kuralıyla yerini değiştirmesi bu eğilimi ortaya çıkarır."

Bundan böyle çocuğun içgüdüsel estetik eğilimleri kendiliğinden boğulur ve söner. Bu durum eğitim süresi boyunca durmaksızın, tekrarlanmış, yerleşmiş kavramlar, kurallar ve sosyal yapının isteğine göre 'kişisel' yoğurmalarla oluşur. Gençliğin fizyolojik, psikolojik yönlerini ayrıntılarıyla bilen ve tanıyan, ona anlayışla eğilen son derece zeki ve yetenekli öğretmenlere gereksinme vardır bu dönemde.

"Sanat içgüdüsellikten çıktığı an, seçmeciliğe girer," der Read. "Çocuk gençliğe doğru ilerlerken zekâsını ve eleştirme yeteneklerini uygulamaya koyulur. Öğretmenin etkisi çok güçlü olabilir bu dönemde, çünkü genç onu iyi tanımakta ve ona saygı duymaktadır."

Öğretmenin, öğrencisinin görüş açısını, değişik üslup ve anlatışlarla zenginleştirmesi yarar sağlar. Bunun büyük bir özenle yapılması gerekir, çünkü genç bazen ona anlamsız gelen bir sürü üslup karşısında yorulur, usanır. Yaratıcı sanatçıları görmek, yerlerinde izlemek, onlarla konuşmak, çok şeyler verebilir, bu yaştaki gençlere.

En iyi eğitim sanatçının çalışma atölyesini gezmekle olur.

Sanatçı, sanatından konuşmak veya onu göstermekle etkileyici olabilir. Sanat yapıldığı an yakalar kişiyi. Öğrenci bitmiş bir yapıtı seyretmektense, gözü önünde oluşan bir eyleme tanık olmayı daha etkin bulur.

Sanat tarihini gençlere sanat yapıtlarıyla tanıtıp, o devirlerin tarihi, psikolojik, sosyolojik durumları açıklandığında etkin ve güçlü bir eğitim ortaya konulmuş olur.

"Her devrin uygarlığını, o devrin sanatı ne denli aydınlatmış olduğunu özenle vurgulamalıyız; üslupların gelişimini, mannerism'in(*) oluşumunu not etmeliyiz; yıllar ve yüzyıllar boyunca tüm devletlerin sanatlarında süregelen etkileri izlemeliyiz. Sanatçıyı tek tek ele alarak onun yapıtlarını, üslubunu, maddeyi uygulayışını, tekniğini ve her sanat yapıtını halkların ekonomileri, dinleriyle karşılaştırarak incelemeliyiz," diyor Read.

Bu yüzden orta ve lise çağı gençliğinin sanat sevgisi ve yaratıcılığını sürdürebilmesine yardımcı olabilmek için okullardaki eğitim sisteminde özenli bir program düzenlenmesi gerekiyor. Eğitici bu noktalara ayrıntılarıyla eğilmedikçe hiçbir sonuç elde edilemez. Bu program nasıl düzenlenmeli ve nelere dayanmalı?

1) Bu yaşa erişmiş gencin özeleştiri yönü gelişmiş olduğundan, ona sunulacak olan yaratıcılığını kamçılayacak konuların, aydın bir kişiye anlatım niteliğini taşıması gerekiyor.

2) Doğru bir yönden planlanmış bir programın fiziki, psikolojik ve sosyolojik durumlara değinmesi iyi bir sonuç vermektedir.

3) Her öğretmenin kendi kişiliğine dayanan konuyu sunuşu, öğrenciyi coşturması yahut hiçbir etki yapmaması uyguladığı sözlere veya davranışlarına bağlıdır.

(*) *Mannerism*: Sanatçının doğayı incelemesi sonucu, tahayyül ve iç dünyasına dayanarak orantıları abartılmış biçimlerde ortaya koyduğu bir tür anlatım yoludur.

Okullarda resim öğretmenliği, ne kadar plan, amaç, sevgi ve inançla yürütülürse o denli verimli olur. Bu yaşlardaki çocuğun resim yapmasını seyretmek, boya, kalem, kil, kâğıt yardımı ile yaratıcılığını ortaya koymasına tanık olmak özellikle kıvanç verici bir şeydir. Çocuk resmindeki kompozisyon ve imgelem zenginliği hiçbir sınır bilmez. Örneğin Henri Matisse, Paul Klee, Pablo Picasso, Jean Dubuffet, Joan Miro gibi ünlü sanatçıları büyüleyen bu güç olsa gerek.

İyi ve doğru yola yöneltilmiş bir çocuğun resim yeteneğinin en sadeden en güç anlatımlara dek gidişini izlerken insanoğlunun şaşırtıcı gelişimini görmüş oluruz. Yine de iyi bir öğretmeni olmadıkça çocuk yıllarca çizgi, leke, renk, biçim gibi kompozisyon öğelerini aynı yönde tekrarlamaya koyulur, dolayısı ile bu tür davranış onu derin bir isteksizlik ve bunalıma doğru sürükler.

Öğretmenin coşturucu, etkileyici konu ve sunuşları ile çocuk daha iyi duyma, çevresini daha iyi görme, kişiliğine bağlı anlatımını daha etkin bir biçimde ortaya koyma olanağına kavuşmuş olur. Onun uygulayacağı sözler arı ve sade olup, çocuğu şaşırtmaması gerekir. Bu arada koyu ve açık renkleri, büyük ve küçük biçimleri, ritim yaratmak için bir motifin birçok kez tekrarını, boşluktaki biçimlerin birbirleriyle bağlantılarını çok sade ve belirsiz bir şekilde anlatmak yararlı olabilir. Bu sürekli genişleyen alanda, çocuğun güvenini adım adım desteklemek, onu bir ereğe doğru yöneltmek öğretmenin başlıca sorumluluklarından biri sayılır.

Yaratıcı, anlayışlı, sürekli buluşları ile resim öğretmeninin çocuğun sanat programına eğilmesi, kendi alanında uzmanlaşıp sınıfındaki çocukların her birinin niteliklerini tanıması son derece gereklidir.

"Öğretmen çocuğa sanat derslerinde ne denli yardımcı olabilir?" Bu sorunun cevabı çeşitli yönlerden verilebilir. Örneğin: Okulda ikinci sınıfa getirilen "bir kedi ve yavruları" konuyu hazırlamış olur. Öğretmen öğrencilerinin kedi ailesini inceleyip iz-

lenimlerini boya kalemi ve pastelle çizmelerini önerir. Çocuklara yarım saatlik bir süre verilmektedir. Bu süre bitince resimler toplanır. Hiçbir eleştirme veya görüş açısı söylenmez, çünkü bu ya çocuğu içine kapar ya da öğretmenin yapılan çabayı açıklayamayacak kadar kendine güvensizlik duyduğunu gösterir.

Başka bir okulda öğretmen dersini değişik türde vermektedir: Kedi ve yavruları, aralarındaki ilişkiler, nitelikleri, renk, biçim ve dokuları üzerinde çocuğun anlayacağı biçimde bir süre konuştuktan sonra, çocukları işlerinde özgür bırakmaktadır.

Başka bir öğretmen, açıkça kompozisyon bilgisi vermeksizin çocuğu coşturur. "Fikirlerini açıklamak için kedi ile yavrularını büyükçe çiz. Onları kâğıdına iyice yerleştir, der. Bundan sonra hiçbir söz söylemeksizin çocuğu kendi yaratıcı dünyasına bırakmaktadır.

İnsan resmi çizerken öğretmen çocuğa ne denli yardımcı olabilir? Eğitici ve destekleyici bir yön dördüncü sınıftan sonra çocuğun bazı duraklamaları ile başlayabilir.

Örneğin sınıfta bir arkadaşı model olarak oturttuktan sonra öğretmen şöyle konuşur: "Biz bir fotoğraf değiliz. Arkadaşınızı bir fotoğraf makinesinin yaptığı gibi kâğıdınıza aynen geçirmeyiniz. Bunun güzel bir yönü vardır, çünkü herkes kendi görüşünü çizecek ve hiçbirinizin resmi ötekine benzemeyecek. Eğer çizdiğiniz arkadaşı büyük ve kâğıdı doldurarak çizerseniz herkes ondan hoşlanır; sınıf arkadaşlarınız da resmi uzaktan rahatça görebilirler. Herkesin resminin ayrı olacağını söylemiştim.

Yaş: 10, Resim No. 8

Çünkü hepimiz birbirimizden ayrıyız, birbirimize benzemiyoruz. Eğer duyduklarımızı ve gördüklerimizi başkalarına anlatmak istiyorsak, önce iyice görüp iyice duymamız gerek."

İnsan resmi yaparken öğretmen ilkokul son sınıf ve ortaokul çocuklarının modele özenle bakmalarını sağlar. Büyüyen duygulu bir çocuğun kemer, ayakkabı bağı, kravat, saç kurdelesi, madalyon, cep, düğme, kıvrım veya kumaş üstündeki süsleme ve ayrıntıları resmine nasıl aktardığını şaşırtıcı bir biçimde görürüz.

Çocukların insan resmi çalışmaları büyük duvar panosu, baskı veya telle heykel yapma eğilimlerini de oluşturmaktadır. Resim derslerinde çocuğu coşturacak ve itecek bir gücün öğretmen tarafından yaratılması gerekir:

— Her dersi, çocuğu ilgilendirecek ve görme duyusunu kamçılayacak bir biçimde sunun.

— Model olarak duran çocuğu ilginç, değişik ve parlak giysilerle poz verdirin.

— Flo-master, tükenmez, çini mürekkebi gibi değişik türde malzemeleri uygulama olanağı verin.

— Modelin arkasını, ondan daha geniş ve fonu kaplayan bir kâğıtla örtün. Bu modelin daha belirgin olmasını sağlar.

— Çocuğa figürü hareket, leke, çizgi gibi yeni anlatımlarla çizmeyi gösterin. Örneğin, modele sürekli olarak fakat kâğıda hiç bakmadan çizilen resim gibi. Çocuk böylece modelin kenar çizgileri (kontur) ile ilgilenmesini öğrenmiş olur.

— İkili veya üçlü kompozisyonları ortaya koyun. Örneğin, insan yanında bir natürmort.

— Çocukların imgelemelerini hiç dizginlemeksizin özgür bırakın.

— Çocuktan modelin duruşunu vücudu ile taklit etmesini isteyin, çünkü bu hareket ona modelin duruşunu daha iyi açıklamış olur.

— Topu tutmaya çalışan bir çocuğun üç değişik duruşunu aynı kâğıt üstünde üç ayrı renkte boyayla yan yana veya üst üste yapmayı önerin.

— Çocuğun kâğıdının değişik boyutta olmasını sağlayın.

Örneğin, ayakta duran bir figürü dikdörtgen içine, oturmuş veya çömelmiş bir figürü ise dörtgen bir kâğıda yerleştirmek gibi.

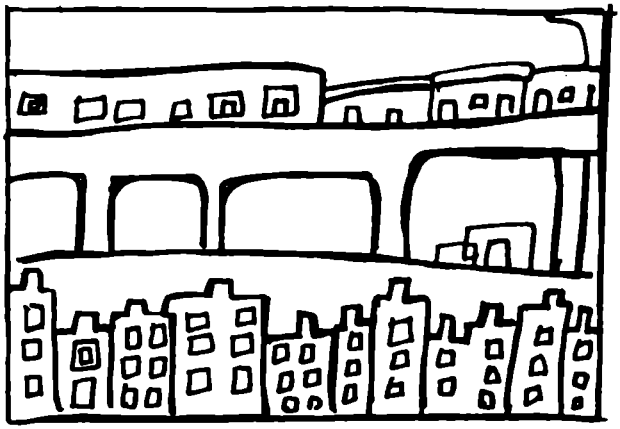
— Çocuğun öz kişiliğini tanımlayacak olan ve o yaşlarda büyük önem taşıyan dramatize edilmiş konulara fazlalıkla yer vermek gerek. Örneğin, saz çalmak, çiçek toplamak, bisiklete binmek, dans etmek, futbol veya basketbol oynamak, yağmurda şemsiye altında durmak, denize dalmak, ava gitmek, elbise modelliği yapmak, ipten veya tramplenden atlamak gibi.

DOĞADA RESİM:

İleri sınıftaki çocuklar geniş çevrelerine bağlı olarak olumlu bir tepki göstermektedir. Oysa ilkokul öğrencisi tek tek nesneleri çizme yoluna gider: ev, ağaç, hayvan gibi. Buna karşı olarak daha büyük yaşlardaki çocuk manzara resminde parçaların birbirleriyle bağlı olmaları için özel bir çaba gösterir. Sınıfın dört duvarından uzak açık havada resim yapmayı diler, dolayısı ile bundan kıvanç duyar. Hareketli bir dünya okulun eşiğinde onu beklemektedir: karşıdaki yapı, aşağı doğru inen sokak, pazar yeri, çiftlikler, kayalıklı sahil, dağlar, çocuk parkı, camiler, fabrikalar, güzel köprüler, benzin istasyonu, otobüs, tren terminalleri, okul bahçesi, vapur iskelesi, transatlantikler, havaalanı, ilerinin kenti veya odasının penceresinden görüntü. İşte bütün bunlar çocuk için engin bir ilham kaynağı olmaktadır. Doğa karşısında bazı çocuk, resmine nereden başlayacağını sorar. Bir kapıyı, ağacı veya önündeki nesnelerden bir tanesini ele alarak çizmesini, sonra yanındakileri çizmeye girişmesini söylemek doğru bir yol olur. Boyut ve boşluk yönünden, yakında duran nesne ve biçimlerin daha üst kısmına doğru çizildiğini anlatmak yararlıdır. Küçük yaştaki çocuklara perspektif kurallarını öğretmeye kalkışmamalıdır.

Açık havada çalışmaya başlamadan önce, çocuklarla o yönden coşturucu bir biçimde konuya bağlı olarak konuşmak yararlı olur: gidilen yerin durumu ve atmosferi, bir yapıtın nitelikleri, dam çizgileri, pencereler vesaire. Öğretmen önceki konularda olduğu gibi çocuğa 'bir fotoğraf makinesi' olmadığını hatırlatır ve öz anlatımını kendi yöntemleriyle bulmasını önerir.

Natürmort yaptırarak, öğretmen, çocukta, hergün uygulanan nesnelerde değişik arka arkaya veya yan yana gelen biçimlerin renk ve koyuluk derecelerini görmek ve algılamak yeteneğini oluşturmaktadır. Birinci sınıftan daha üst sınıflara dek her çocuğun şişe, lamba, ağaç kütüğü, meyva, sebze ve mutfak araçlarında estetik bir güzellik görmesine yardım etmeli. Üçüncü sınıftan sonra çocuğun natürmort resimlerinde zengin dizayn olanaklarını görmesine yardımcı olmalı. Bir natürmort kompozisyonu hazırlarken değişik biçimleri ele almak yararlı olur:

Yaş: 9, Resim No. 9

— Küçük, kısa, uzun, sade, karışık, dokulu veya dokusuz eski eşya ve araçları toplayarak resim sınıfında model olarak kullanmalıdır. Nesnelerin konulduğu yer büyük önem taşımaktadır. Onları bir masa veya iskemle üzerine, pencere kenarına veya yere, değişik yükseklikleri göz önüne alarak yerleştirmelidir. Nesnelerin birbirleriyle bağlantısını masa örtüsü ve perde gibi şeylerin hareketi sağlamaktadır.

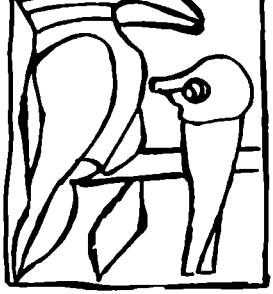
Bu yaşlarda öğretmenin göstereceği çeşitli teknikler çocuğun imgelemini kamçılar, yaratıcılığını daha sürekli kılar. İlerde ikinci bölüm (Teknikler) de açıklamalar olmasına rağmen, bu bölümde önemli ve yaygın bazı tekniklerden kısaca söz etme-

min yararlı olacağı kanısındayım. Bunlar şöyle sıralanabilir:

— Suluboya batik
— Kolaj
— Mozaik
— Patates ve karton baskısı
— Mum boya teknikleri, örneğin skrafitto.

SULUBOYA BATİK:

Büyük sınıfların kıvançla uygulayabileceği bir tekniktir bu çünkü çocuk küçüklüğünden beri kullandığı suluboyayı çini mürekkebi ile karıştırıp yeni bir tekniği denemiş olur. Plana ve imgeleme dayanan bu teknik, figür, portre, natürmort ve manzara resmi gibi bütün konularda uygulanmaktadır. Bu tür çalışmada su altına tutma ve yıkama olayı kâğıdın kalınca olmasını gerektirir. Kalemle deseni çizdikten sonra suluboyayla işe başlanmalıdır. Bu işin önemli yönü nerelere boyanın sürülmeyeceğidir. Batik şu biçimde yapılmaktadır: Suluboya yüzeyleri kalın ve desen çizgilerine değmeyecek bir biçimde boyadıktan ve kurumaya bıraktıktan sonra, resmin tümünü siyah çini mürekkebiyle kaplanır. 10-15 dakikada kuruyan bu siyah resmi bir cam üzerine yerleştirip hızlıca akan bir su altına tutulur. Suluboyayla kaplı yerlerin üstündeki çini mürekkebi yer yer yıkanır, öte yanda açık bırakılmış çizgi veya yüzeylerin içine işlemiş

Yaş: 10, Resim No. 10

olan mürekkep de o yerleri siyaha boyamıştır. Böylece batik kompozisyon önceden yapılan tasarıya sıkı sıkıya bağlı kalmış olur.

Resim daha kurumamışken istenilen yerlerde düzeltmeler yapılabilir. Resim kuruduktan sonra 1/3 alkolü 2/3 vernikle karıştırarak tümüne sürmeli veya püskürtmelidir. Bu işlem resmin solmamasını ve yıllarca dayanmasını sağlar.

KOLAJ:

Günümüzde görüntüye bağlı anlatımların en şaşırtıcısı değişken biçimselliği ile biriktirme ve yapıştırma sanatı olmuştur.

Dadacılık ve gerçeküstücülüğün mirasçıları olan biriktirme ve yapıştırma sanatının öfkeli genç kuşağı, çağın kalıntıları ve istenilmeyen atılmış şeylerin içine dalarak kişiyi ve sanat eleştiricisini kızdıran, şaşırtan ve isyan ettiren bu tür plastik sanatı ortaya koymuştur. Alışılmış yağlıboya resimlerinin yanısıra kolaj tekniğini ilk uygulayan Pablo Picasso, Georges Braques, Juan Gris ve Hans Arp yıkıcı ve sert eleştirilere uğramışlardı. Öğretmenin bu tür sanatı ve sanatçıyı çocuğa sevdirip tanıtması çağ içi bir eğitim gereğidir.

Her çocuk kesip yapıştırmayı sever. Verimli olabilmesi için öğretmenin bu tekniği uygularken bazı noktalara önem vermesi gerekiyor:

— Derinlik ve bağlantıyı oluşturmak için parçaların üst üste yapıştırılması ile elde edilen ilginç biçimlerin doku, ritim ve dengeyi sağlamış olması gerek.

Bu yönde yardımcı olacak noktalar şunlardır:

— Büyük biçimlerinizi önceden kesin. Genel kompozisyonunuzu bunlar belirler.

— Fonunuzu eğer renkli ise kesip yapıştıracağınız biçimlere bağlı olduğunu aklınızdan çıkarmayın. Kompozisyonunuzda birlik kurmak istiyorsanız fonunuzu tümüyle örtmeyin.

— Fon için değişik kâğıt ve maddeler uygulayın. Karton, renkli veya dokulu tahta, duralit, sunta gibi.

— Ayrıntılı, dokulu, tekrarlı küçük biçimleri büyük biçimlere yapıştırdıktan sonra tümünü fona yerleştirin.

— Üst üste konmuş biçim, nesne ve figürler öteki tekniklerden daha çok kolaj tekniğinde başarılı olmaktadır. Çocuk büyüdükçe garip biçimleri, uzaklık simgesini, biçim ve renkler arasındaki karşıt ilişkileri, bu tür yapıştırma sonucu daha iyi görme olanağına kavuşmaktadır. Bu anlayışla da perspektifin bir yönü olan boşluk öğesine ilk adımını atmış oluyor.

Çocuk altın veya yaldızlı parlak kâğıtları son derece sever. Fakat eğer onun bu coşkusuna bir yön veremezsek gelişigüzel uygulamadan ötürü bu işin zevkini yitirmiş olur. Çocuğa yardımcı olabilmek için parlak yüzeyin, gözü bir noktaya çekme gücünden söz etmeli.

— Tüm resime dayanan 'dizayn' türlerinde olduğu gibi burada da dokunun koyuluk gücü, motiflerin veya bir biçimin tekrarlanması ile bir bütünlük, bir birlik elde edilmektedir.

— Kompozisyon konusunda eski bir Çin sözünü öğrenciye söylemek onu bu yönde uyarır, *"Bir düzenlemeye konulan nesnelerin sayısı eşit olmamalı"* deyimi estetik güzelliği söz konusu etmiştir. Örneğin, iki ile dört yerine üç ile beş gibi. Aynı kuralı, çocuk, bir rengin koyuluğunda, dokusunda veya motiflerin yarattığı boşlukta uygulayabilir.

MOZAİK:

Küçük, renkli, pırıl pırıl taşlarla yapılan mozaik tekniği yıllar boyunca, özellikle Bizans devrinde uygulanmıştır. Bu teknik canlılığı bakımından okullarda sanat eğitiminde özel bir yer alabilir. Yalnız mozaik taşının uygulanması oldukça güç bir iştir; dolayısı ile taş yerine renkli, mozaik biçiminde kesilmiş kâğıtlar bu anlatımı gerçekleştirmektedir.

Yapılacak işi çocuklara sevdirip onları coşturmak için en iyi yol bu tekniğin uygulandığı sanat eserlerini yerinde görmek, üzerinde konuşmak ve tartışmaktır. Çoğunlukla Bizans mozaiklerinin bulunduğu İstanbul'daki okullar bu yönden şanslı sayılabilirler. Çocuğu ilgilendirecek ve imgelemini kamçılayacak konular şunlar olabilir: yapraklar arasında kuşlar, kafeste kuş, denizde yüzen balık, akvaryumda balıklar, böcekler ve yapraklar, bahçede çiçekler, sirk, eğlence bahçesi vs..

Mozaik işine başlamadan önce çocuğun doğadan, müzelerden, bazı fotoğraflardan birkaç resim çizmesi istenir. Bu eskizler ileride sağlam bir kompozisyon olanağının ortaya çıkmasını sağlar. Kompozisyon, mozaik resminin aynı boyutunda olmak üzere bir kâğıda çizilir. Bir nesne çoğunlukla tek başına belirtildiğinde önem kazanır. Fakat onun yanındaki ikinci derecede önemli biçimleri de göz önüne alırsak, küçük boyutta olmak üzere bir motifin tekrarı ile çocuklar ilginç bir kompozisyon kurma olanağını bulmuş olurlar. Bu iş süresince, doğanın ayrıntılarına, örneğin kuşların gagalarına, hayvanların derilerine, gözlerine, balıkların pullarına bakmayı, sonraları renge dönüştürecekleri, etkileyici açık ve koyu bir leke düzeni kurmalarını önerin onlara.

BASKI TEKNİĞİ:

Bu tekniğin resim derslerinde önemli bir yer alması gerek. Baskı tekniği en arınmıştan en karışık bir uygulamaya dek uzanabilir. İlkokul çağındaki çocuklar patates, havuç, sabun parçaları, makara, mantar gibi şeylerin yardımıyla yaptıkları baskılarla renkli ve coşturucu işler ortaya koymaktadırlar.

Önceden kesilmiş patatesler çocuk tarafından keskin olmayan bir çakı veya çivi ile değişik biçimlerde oyulup kesildikten sonra suluboya ile çeşitli kâğıtlara düzenli bir ritmi izleyerek basılmalı. Çocuğun önünde her türde renkli kâğıdın bulunması bu baskıyı ilginç kılar. Öğretmen çocuğun baskıda planlama işine yardımcı olmalı, değişik ritimleri ve bir motifin yan yana birleşmesi ile oluşan yeni bir motifi görmesini sağlamalıdır. Çocuklar arkadaşlarının kestiği veya oyduğu kalıpları kendi resimlerinde uygulayarak kollektif bir sanat çalışması oluşturmaktadırlar. Patates ile basılmış bir resmin boşluklarını suluboya veya mum boya ile boyamak resme coşturucu bir yön verir. Yine de öğrencinin, fon renginin aralarda belirmesi ile kompozisyonunda bir bütün sağlayabileceğini bilmesi yararlı olur. Daha ileri sınıflarda baskı yöntemine ayrı tür yöntemlerin katılması ile ilginç sonuçlar elde edilebilir. Örneğin, batik, kolaj, mum boya skrafitto gibi.

KARTON BASKI:

Baskı yöntemlerinin tümü çocuğun sanat eyleminde önemsenecek güçlü bir yer tutmaktadır. Öğretmen hangi yaşlarda hangi tür baskı yaptıracağını çoğu kez düşünmüştür. Patates, bulunmuş nesneler, kıl ıstampası baskıları ilkokul çağı çocukları arasında özellikle birinci ve ikinci sınıflara daha uygun düşmektedir. Fakat çocuk üçüncü ve dördüncü sınıflara gelince yeteneklerini hızlandıracak daha dolaşık ve güç baskı işlerine girmeyi seçer. Karton baskısı bu coşku ve araştırmayı gerçekleştirir. Elde edilen sonuçlar tahta veya muşamba baskısını andırmakta, parçaları fona yapıştırmadan önce, istenilen düzende yerleştirme kolaylığı da bulunmaktadır. Normal boyutta bir karton, çocuğun başka bir kâğıda (bunun kalın olması gerek) çizip kestikten sonra yapıştıracağı zemin olacaktır. Bu parçaların çok sağlam ve kenarları kalkmayacak bir biçimde yapıştırılması gerek. Baskı işine girmeden önce resmin tümüne plastik tutkalla ince bir yüzey çekmek küçük parçaların kopup ayrılmasını önler. Mürekkep sürüp baskıya girişme eylemi çocukların en kıvanç duyduğu ve coştuğu andır. Öğretmenin her şeyi önceden ayrıntılarıyla çok iyi planlanması ve düzenlemesi gerekir, aksi halde bu iş bir 'kargaşalıktan' öteye gidemez.

Yerleri ve masaları temiz tutmak için gazete kâğıtları, mürekkebi sürmek için lastik merdane ve çok miktarda beyaz ve renkli kâğıt bulundurmalı. Bu tür baskıya, zeminde bir doku elde etmek amacı ile, pütürlü kâğıt, çuval parçası, sicim gibi şeyler yapıştırılıp basılabilir.

MUŞAMBA BASKI: (Lino)

Ortaokul ve liselerde yaratıcılığı destekleyen bir baskı türü olmakla beraber, muşamba baskı işleminin gereksediği malzemeler epey pahalı olduğundan, öğrenci bu araçları alma olanağından yoksun kalmaktadır. Fakat Lino yerine boş küçük kutulara alçı dökerek kalıp yapılabilir. Bu küçük alçı kalıplarının bir yüzeyine resim çizildikten sonra, çakı veya çivi gibi sivri uçlu bir araçla kazıyarak baskı mürekkebi ile basılır. Alçı baskısı Lino kadar olumlu sonuçlar vermektedir.

MUM BOYA:

Mum boya son yıllarda okullarımızda en çok uygulanan bir resim malzemesi olmuştur. İlk ve ortaokul öğrencisi bu maddenin kaplayıcı niteliği, güçlü renklerinin verdiği itişle resimlerini yapmakta, böylece boyayı değişik biçimlerde uygulama yeteneğini kazanmaktadır: mum boya kazıma tekniği, mum boya skrafitto, suluboya ve mum boyanın beraberce uygulanması gibi.

MUM BOYA KAZIMA TEKNİĞİ:

Özellikle çizgi ve doku üzerine dayanmadığı için bu öğelerin ayrıntılarına girme bakımından çok elverişlidir. Bu işe girişmeden önce çocuklara verilecek konunun çizgi ve doku değeri yönünden güçlü olması gerekir. Örneğin, kirpi, balık, parlak tüylü tropikal kuşlar, sürüngenler, kaplumbağalar, böcekler, arılar, karıncalar, örümcekler ve ağları, deniz hayvanları, bitkiler ve yaşantıları gibi konular sunmalıdır.

Çocuk siyahtan başka renklerle beyaz kâğıdı baştan aşağı kalm bir dokuyla örttükten sonra, yüzeyin tümünü siyahla kaplamalıdır. Makas, çivi, iğne gibi ince uçlu bir aracın yardımı ile siyah yüzeyi çizerek, yer yer tarayıp kazıyarak alttaki dokunun ortaya çıkmasını sağlamalıdır.

MUM BOYA SKRAFİTTO:

Önceki tekniğe benzemekle beraber, her yüzeyin açık renk bir boyayla örtülmesi, öteki yüzeylere doğru gittikçe koyu olarak uygulanması olumlu sonuçlar verir. Sürülen boya darbelerinin her yüzeyde aynı yönden yapılmaması gerekir. Bu çalışma bittikten sonra boyanmış kâğıdın üstüne yumuşak bir kâğıt peçeteyle silerek parlatmalı ve sivri ucun yardımı ile kazıma işlemine girişmelidir.

SULUBOYA ve MUM BOYANIN BERABERCE UYGULANMASI:

Çocuk sanatında baskı ve öteki tekniklerde olduğu gibi, suluboya ve mum boyanın beraberce uygulanmasında böcek dün-

yası konusu çok ilginç sonuçlar doğurur. Öğretmenin bu görüş üstünde durması özel estetik bir anlam taşımaktadır, çünkü her böceğin yapısında kompozisyonun tüm öğeleri bulunur: kelebeğin kanadındaki ritmik motifler, çekirgenin yine ritmik dokularla oluşmuş vücudu, örümceğin hareketli çizgisel bacakları gibi.

Suluboya ile mum boya uygulamasında böceklerin üstündeki dizaynlar büyük önem taşımakta, onların değişik boy ve türleri kompozisyona verimli bir katkıda bulunmaktadır. Zaten çocuk resmine ne denli çok böcek motifi koyarsa, kompozisyonunu o denli zengin kılmış olur. Boşluklar bile resmin tümünü bir beraberlik içine sokmaktadır. Bitkiler, otlar, ağaçlar, dallar, yüzlerce çiçek biçimleri, tümü el ele vermiş bir şenlik ve bağlılık içinde pırıl pırıl oynaşırlar.

Resmin bazı yerlerini beyaz bırakıp büyük bir kısmını mum boya ile boyadıktan sonra, sulandırılmış tozboya ve geniş bir fırça ile resmin tümünü boyamak gerekir. Mumla örtülmüş yerler suluboyayı itecek, yalnızca açık kalmış yerler boyanacaktır. Böylece zevkli ve sevimli bir pentür anlayışına girmiş olacaktır.

Şimdiye kadar saydığımız tüm resim uygulamalarına ek olarak heykel yapma, kil, mask gibi estetik uğraşıların da okullardaki sanat eğitiminde önemli bir yer alması yararlı olur.

İlkokul, ortaokul ve lise resim öğretmenleri yerli ve yabancı sanat kitap ve dergilerine sık sık bakıp okumakla görüş açılarını daha genişletip zenginleştirebilirler. Çağdaş 'dizayn' ve kompozisyon konusunu araştırırken nokta, çizgi, biçim, yüzey, koyuluk-açıklık, renk, doku ve negatif-pozitif boşluk gibi sanat terimleriyle değişken, bütün, denge, ritmik tekrar ve belirli nokta gibi yerleşmiş kuralların adlarıyla karşılaşmış olacaklardır. Sanatın insanı sürekli iten ve araştırmaya yönelten değişik bir serüven olduğunu, inandırıcı bir kompozisyon veya 'dizayn'a erişmek için hiçbir zaman kısa yoldan gidilemeyeceğini, aksine geçmişten esinlenerek bu bilgiyi günümüz koşullarına yerleştirmenin ne denli önemli olduğunu anlayacaklardır. Gelecek yepyeni çözümler ve çabalar istemektedir. Öte yandan öğretmen, öz estetik gelişimini pekiştirerek, dizayn veya kompozisyona

varacak bazı püf noktaları bulup, ondan bu yönde açıklama isteyen öğrencilerine yardım edebilecektir.

Resim öğretmeninin 'anlamlı çizgi' konusuna öncelik ve önem tanıması gerekir. Çizgi resmi tüm kompozisyonun 'sinir şebekesi' sayılır. Duyarlı çizgiler belirli, belirsiz, kalın, ince, şeffaf, keskin, akıcı, durgun, cesur, zarif, delişmen, sakin veya ritmik olabilirler. Bunlar bazen tüm kontrollü bir özgürlük veya içgüdüsel bir itişle, tasarlanmış ve bilgiççe olurlar. Birbirleriyle kaynaşır, oluşur veya ilgi çekmek için plastik bir boyuta girerek kesişirler. Bir nesne veya biçim boşlukta değişik duyarlı çizgilerin yardımı ile daha iyi tanımlanmış olur. Öğretmen ve öğrenci çizgiyi yüzlerce biçimde uygulayabilir.

'Dizayn' araştırmalarına girildiği an nesnelerin biçimlerine inilmiş olur. Çizgilerin birleşimi veya kaynaşımı ile dörtgen, dikdörtgen, çokgen, yuvarlak ve başka biçimler belirir. Anlamlı biçimlerin bir kompozisyonda oluşmasını desteklemek öğretmenin karşılaştığı en güç ödevlerden biridir. Değişik türde biçimlerin zengin kaynağı doğada bulunur. Bir ağaç dalı, kaya, taş, hayvan gibi doğal biçimler matematiksel formüllere dayanan biçimlerden daha çok etkindir. Belki ondandır ki sanatçılar buz gibi geometrik, tertemiz, pırıl pırıl yapı ve odalara arkalarını dönüp eskiyen, yıkılan, yok olan evleri, eşyaları çizmişlerdir. Eski eşyalarda, onlara estetik nitelik katan bir yön bulunmaktadır.

Bir kompozisyondaki nesne, ağaç, hayvan, insan ve yapıtlar bazen pozitif biçim diye adlandırılmakta, onları çevreleyen boşluk, her ne kadar gök, yer, su veya atmosfer ise de negatif biçimleri ortaya koymaktadır. Böylece pozitif biçimlerin boyut ve form değişikliklerine negatif biçimlerin de katılmaları olağan bir şeydir. Bir kompozisyon plastik yönden etkili ve coşturucu olduğu an iyi bir resim kuralına girmiş demektir.

SİYAH-BEYAZ:

Görsel sanatlarda önemli bir yer tutar. Koyu veya açık lekelerden oluşan bir kompozisyon siyah-beyaz adını taşır. Her koyuluk derecesi her rengin koyu ve açıklığına karşılık olduğu

için resim öğretmenlerinin rengi koyuluk dereceleriyle ölçmeleri gerek. Büyük sanat yapıtları üzerinde yapılan koyuluk dereceleri araştırması öğremene bu yolda yardımcı olur. Herhangi bir kompozisyonun koyuluk dereceleri sanatçının anlatış niteliğine bağlı olarak keskin veya yumuşak geçişlerle olabilir. Koyuluk derecesi resimde hareketi sağlar, gözün bir noktadan başka bir noktaya doğru yönelmesine yardım eder.

RENK:

Sanat öğrencileri, öğretmen ve profesyonel sanatçılar için güç bir konu olmaktan çıkamaz. Bir sanat öğrencisinin siyah-beyaz resimde başarılı olması olağan bir şeydir. Fakat renge girdiği an hayal kırıklığına uğraması kaçınılmaz olur. Tüm renk araştırmaları, prizmalar onun sorununu çözmeye yeterli değildir. Örneğin bir zamanlar bazı kuralcıların *soğuk renk* dediklerini, şimdikiler *sıcak renk* diye adlandırmaktadırlar. 1930'larda geleneğe sıkı sıkıya bağlı bazı kişilerin yan yana bile getirmeyi düşünmedikleri o renkleri çağımızda yan yana, el ele görmekteyiz. Bu konuda alışılmış renk kurallarına karşı başkaldıran Bonnard, Matisse, Gauguin, Dufy, Picasso gibi öncüleri alkışlamamız gerek. *Eğer başarılı oluyorsa, bugün her şey renkle uygulanabilir.*

Bu görüş resim öğretmenini renk konusunda karışıklığa sürükleyebilir. Fakat umudumuzu yitirmeyelim. Öğrenciyi renk anlayışına, onun tüm olanaklarına, sınırlarına kadar götürecek bazı kurallar, düşünceler bulunmaktadır. Çoğu liselerde eğitici, öğrenciye sınırlı bir renk seçimi vermektedir. Bu tür seçim renk kompozisyonu yönünden çok olumlu olmaktadır. Doğru bir yolda ilerlemek için resim öğretmeninin öğrenciden resmini siyah, gri, beyaz, tek renk veya bir rengin koyu ve açıklıkları ile, örneğin "monokrom" olarak uygulamasını istemesi yararlı olur. Böylece öğrenci kendini yaptığı işte daha emin duyar. Daha çok yönlü bir iş için prizmadaki komşu, örneğin yan yana gelen renkleri ele alarak, yine de kontrollü bir uygulamaya gidecek resmini yapar.

Birbirleriyle çarpışıp gözü yoran parlak renklerden kaçın-

mak için, çoğu kez resim öğretmenleri uygulanan renklerin gücünü azaltma yoluna gitmesini ister öğrenciden. Buna, bir rengin gücünü azaltmak anlamında "nötralize" etmek denir. Bu uygulama zıt renklerin birbirleriyle karışımı sonucu elde edilir. Bazı renkler hazır olarak nötralize durumunda satılır: örneğin, sepia, sienna, kahverengi, şişe yeşili gibi renkler.

Her ne kadar eski kurallara önem vermiyorsak da yine bazı noktaları anmadan geçemeyeceğiz:

— Tümüyle nötr ve kromatik bir kompozisyonun bir tarafında küçük, parlak ve güçlü bir rengin bulunması ve renklerin tekrarı resime bir birlik ve hareket sağlar.

— Koyu veya soğuk renkler çoğunlukla geride kalır, parlak veya sıcak renkler ise öne doğru gelirler.

— Zıt renkler olan kırmızı ve yeşili tüm eşit güçleriyle yan yana uygularsak resimde göz kamaştırıcı bir güç oluşur.

— Gauguin, Vincent Van Gogh, Franz Marc, Bonnard ve Matisse gibi ressamlar renge başka bir açıdan bakmamızı sağlamış oldular. Artık sanatçı lokal renklerden fikir almamakta, rengi kişisel, duygusal yönü ile uygulamaktadır. Böylece bugünün resminde mavi öküz, yeşil insan, turuncu kaplumbağa görmekteyiz.

— Renk olanaklarına bağlı daha fazla bilgi edinmek isteyen öğretmenin, empresyonizm sonrası, çağımızın zengin, değişken, şaşırtıcı renk orkestrasyonu üzerine araştırmalar ve incelemeler yapması yararlı olur. Şunu önemle belirtmeliyiz ki, bu araştırmaları kilim, halı, minyatür ve diğer halk sanatlarımız üzerinde ayrıntılı ve derin bir incelemeyle sürdürsek, bölgesel olanaklarımızı sanat eğitimimiz yönünden değerlendirmiş oluruz.

Bir kompozisyon veya 'dizayn'da boşluk üzerine konuşm yaptığımız anda çoğunlukla öğrenciyi şaşırtabiliriz.

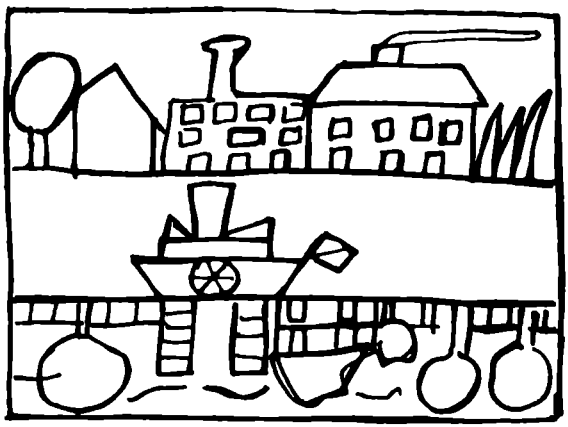
İki boyutlu yapıtlarda, örneğin bir resimde boşluk, nesneler arasındaki yüzeyde oluşur. Bu tür boşluk dekoratif veya düzlem boyut anlamına gelir. Hiç kuşkusuz (nesnenin bulunduğu) pozitif boşluk kadar, (nesne bulunmayan) negatif boşluk da önemli bir etken olmaktadır. Evet, boşluk nedir? Boşluk bizi

çevreleyen bir öğedir. Sonsuzluğa kadar uzandığı için plastik bir değer taşır, en küçük delikte bile bulunur. Fakat boşluk yine de bir kavram olmaktan çıkamamaktadır.

Resim yüzeyindeki boşlukta derinlik yanılsamasını elde edebilmek için uzakta olan nesneleri küçük ve belirsiz, yakındakileri ise açık seçik, ayrıntılı, üst üste, arka arkaya yerleşmiş biçimler, nötr ve grileşmiş renkler olarak göstermek gerekir.

Küçük yaşlarda çocukların boşluk kavramını kolaylıkla çözümlemeleri doğal yaratıcı güçlerinden oluşmaktadır. Resimlerinde nesnelerin çokluğu ile nesnesiz boşluk daha önem taşımakta, gittikçe ilginç olmaktadır.

Çocuklar büyüdükçe biçimleri üst üste, arka arkaya koymakla, uzaktaki nesneleri daha küçük yaparak, birleşen paralel çizgiler çizerek, bu resim boşluğunun bilincine varmış olduklarını gösterirler. Perspektif kuralları konusunda hiçbir kez çocuğu zorlamayın, aksi halde onun resim coşkusunu söndürmüş ve yok etmiş olursunuz. Dünyadaki ünlü ressamların çoğu bu kurallardan habersiz yüce yapıtlarını ortaya koymuşlardır.

Yaş: 8, Resim No. 11

DENGE veya SİMETRİ:

Resim anlatımında önemli bir yer almaktadır. Çoğu öğretmen şu iki tip dengeyi iyi bilir: simetrik veya eşit-denge, asimetrik veya eşitsiz-denge.

19. yüzyıla dek süregelen Ortadoğu, Uzak Doğu ve Batı resim sanatında özellikle simetrik bir yöntem göze çarpmaktadır. Yine de Rembrandt, Brueghel, Rubens ve Goya gibi ustalar, bu iki tür dengeyi yapıtlarındaki itişe göre uygulamışlardır. Paul Cezanne'dan sonradır ki, ressamlar çoğunlukla simetrik orkestrasyonun katı kurallarından kendilerini özgür kılabilmişlerdir.

Bazı ilkokul resim öğretmenlerinde yerleşen yanlış bir yargı vardır. Çocuğa bir nesnenin büyük olarak resmini yaptırıp ondan kâğıdı dolduracak biçimde ortaya yerleştirmesini isterler; böylece ilginç bir resmin ortaya çıktığını düşünürler. Sadece bir nesnenin yerleşmesi ile her şey çözülmüş olamaz; başka etkenlerin de göz önüne alınması gerek. Ortayı kaplayan biçim eğer ilginç değilse, renk yönünden fakir ise, ayrıntısız, dokusu, ritmik motifsiz ise, eğer etraftaki boşluğu örten yüzeyde ilgisiz renkler veya biçimler varsa, o kompozisyon olumsuz ve değersiz olmaktan kurtulamaz; ortadaki biçim de önemini yitirmiş olur.

Resimde bir nesnenin önemi, o nesnenin merkezleşmesi ve özel nitelikte olması ile gerçekleşebilir.

DEĞİŞKENLİK:

Güzel sanatların yapısında önemli bir yeri vardır. Bu öğeyi daha iyi tanımlamak ve incelemek için öğretmenin öğrencilere sanat yapıtlarını, gravür veya baskı işlerini, değişken organik biçimleri ve oluşan boşlukların anlamını gösterip sevdirmesi gerek. Doğanın ve öğelerin değişken yönlerini belirtmesi yararlı olur: Örneğin, akan bir nehirde çatlayan, kırılan buzlar, bulutların tekrarı, ağacın kök ve dalları, kar taneciklerinin değişik türleri, çatlamış kuru toprak, suda yüzen yağ katları, toprak erozyonu, rüzgârın kar üzerinde oluşturduğu biçimler vs.. İnsanoğlu doğanın bir parçası olduğu için, coşku ve eğitimini de onun pınarlarından alması da doğaldır. Sanatçı kendini yenileyeme-

diği an, zaman yitirmeksizin doğayla ilişkisini kurmalı, hayvanların, bitkilerin, her tür varlığın üzerindeki değişkenliğe bakarak kendi kendini tekrar etmekten kurtarmalıdır.

2. BÖLÜM

TEKNİKLER

Kurşun kalemle yapılan desen, "Baloncu", yaş: 7

A – [DESEN] RESİM TEKNİKLERİ

1 – Kurşun kalemle yapılan resim

[Orta derecede sert kurşunkalem, (bu sertlik derecesi çok yumuşaktan başlayarak çok serte kadar uzanır); her tür kâğıt kullanılır, dokulu, dokusuz, kalın, ince; emici veya emici olmayan yüzeyler üzerinde yapılan deneyler ilgi çekicidir.]

Çalışmaların temelini çocukların özgür ve özgün resimleri oluşturması gerekir; bu şekil eğer uygun bir biçimde özendirilirse, doğal olarak daha büyük yaş gruplarının betimleyici ve açıklayıcı desenlerine yol açacaktır. Küçük, korkak darbeler kullanarak çizme eğiliminde olanlar cesur ve sürekli çizgiler çizecek şekilde yüreklendirilmelidirler. Kalemin kâğıda çok fazla bastırılmaması gerekir, yoksa sonuçta sevimsiz bir parlaklık ortaya çıkmış olur; ince çizgiler oldukça kişiliksiz (anlamsız) bir etki meydana getirir. Resmin gücünü ve anlık niteliğini yitirmemesi için önceden çizilmiş çizgilerin üstünden tekrar kalemle geçmekten sakınmalıdır. Silgi çok ender olarak kullanılmalıdır. Bu durumda mürekkep, tükenmez, dolma kalem gibi silinemeyecek araçlar ön alıştırmalarda yarar sağlar.

2 – Kuru, mum ve yağlı pastel resimleri

[Her tür pastel ve kâğıt çeşitleri, fiksatif (sabitleştirici)]

Yumuşak ve orta sertlikte pasteller tercih edilir; bunlar yassı, yuvarlak veya ucu sivri parçalar halinde kullanılmalıdır. Sivri uçlular çizgi çizmekte, yassılar ise tüm alanları kaplamaya uygundur.

Bastırma derecesine göre, güçlü veya zayıf tonlar elde edilebilir. Bu maddenin kolaylıkla kullanışı, ortaya sıradan işler çıkarttığı için çok dikkatli olmak gerekir. Mum boyalar dışında bu tür boyalar çabuk bulaşırlar. Bu nedenle spreyle sabitleştirilebilir.

3 – Füzen [kömür] Resimleri

[Füzen (her kırtasiyecide bulunur), oldukça pütürlü büyük boyutta kâğıt; kahverengi (paket kâğıdı) duvar kâğıdı artıkları, veya gazete kâğıdı da olabilir; fiksatif]

Bu teknik aynen kuru pastelde anlatıldığı gibi uygulanır. Füzen, beklendiği gibi tam siyah olmayıp, mat, gümüşi, gri çizgiler meydana getirir. Kolay uygulanması nedeniyle kısa sürede elde edilmiş hoş görünümlü yüzeysel sonuçlar ortaya çıkabilir. Bu nedenle ya taslak kâğıdı üzerinde "özgür" bir teknikle, ya da hayli disiplin gerektiren bir çalışma ile uygulanmalıdır. Füzen diğer malzemelerde yapılacak çalışmanın ön taslağı olarak da kullanılır. Kömür kalemin kolayca bulaşması fiksatifi gerektirmektedir.

4 – Mürekkepli kalem veya tükenmez ile yapılan desen

[Yazı veya Resim için kullanılan mürekkepli kalemler – tükenmez – çini mürekkebi – siyah, sepya ve diğer renklerde çini mürekkepleri – rapido – dolmakalem]

Çocuk yazı yazdığı kalemi resim yaparken de kullanabilir. Çocukların önceden kurşun kalemle yapmış oldukları bir resmin üzerinden tükenmez veya benzer araçlarla tekrar etmemesi gerekir. Kalemle çizilen taslak üzerinden tekrar geçilirse, resmin doğallığı bozulur.

Daha ilerlemiş bir düzeyde, bu tür kalemlerin "palet" (renk) alanını artıracak veya genişletecek özel araştırmalar yapılabilir. Bu alıştırmalar sıkıcı ve akademik nitelikte olmamalıdır. Çocuklar ilginç yüzey dokuları olan her türlü küçük nesneyi: ağaç kabuğu, yosun, deri, bez parçalarını toplayabilir, bunları resim kâğıdına yapıştırıp boş kalan bölümlerine de mürek-

Mürekkepli kalemle resim, "Okul Bahçesi" yaş: 12

kep ve o tür kalemlerle resimler yapabilirler. Böylece ortaya sayısız olanak çıkar. Bu yönde: "Korkuluk, eskici, yaşlı ağaçlar" gibi ilginç konular akla gelmektedir.

5 – Fırçayla resim

[Suluboya veya afiş boya fırçası; kıl fırça; uzun veya orta boyda kısa kılları olan yassı fırçalar; suluboya resim kâğıdı. Bu yönde emici veya emici olmayan kâğıtlar arasındaki olanaklara ilişkin deneyler yapmak ilgi çekici olur]

Fırçayla resim yapmak çocuklara çok çekici gelir. Küçük bir çocuk bile "konturu" boyarken boyaya çizgi karakteri vermiş olur.

Mürekkepli (tükenmez, rapido, stilo) kalemlerle yapılan desenlerde çalışmanın doğaçtan gelmesi gerekir. Fırçayla, kâğıdın niteliklerine göre çeşitli resim yapma yöntemleri vardır. Örneğin emici kâğıtlar yumuşak konturlar oluştururlar.

Fırçayla resim, "Balıçem", yaş: 17

Ağırlık kontur üzerinde veya ayrıntıda yoğunlaşırsa, oyma tekniği etkisi elde edilmiş olur (Bkz. Kazıma Teknikleri). Fon üzerindeki biçimlerin oluşturduğu zıtlıkların (kontrastlar) son derece belirgin olmaları gerekmektedir.

Fırça bakımı hakkında, bir iki kelime söylemek yararlı olur. Islak olduğu zaman ucu sivrilmeli, suyu mümkün olduğu kadar emerek özgün biçimini almalıdır.

6 – Nemli kâğıt üzerine resim

[Mürekkep kalemi, çini mürekkebi, fırça, fazla emici olmayan kâğıt]

Islak bir zemin üzerine, mürekkep, çini mürekkebi, fırça ile çizilen bulanık konturlar özgür deneyimin en iyi bir şekli olarak gösterilir. Resme başlayan kişi böyle bir tekniğin yardımı ile katı ve ruhsuz bir resim anlayışından da uzaklaşmış, zamanla rastlantıya dayanan işlerden sakınmış olur. Kolay elde edilmiş bir sonuç veya biçimdeki bir eksiklikten uzak durmak için, burada da çoğu yerde olduğu gibi bir tür disipline gereksinme vardır. Islak zemin üzerine yapılmış bulanık biçimler, kâğıt kuruduktan sonra mürekkep, pastel veya kuru boyayla çizilen desenlere fon görevi yapabilir. Örneğin: Siste ağaçlar, sihirli çiçekler vs..

B – RESİMDE BOYAMA TEKNİKLERİ

1 – Kara tahta üzerine renkli tebeşirle resim

[Renkli tebeşir, kara tahta, paket veya duvar kâğıdı, fiksatif.]

Kara tahta veya büyük boyut kâğıt üzerine renkli boyalarla resim yapmak her yaştaki kesim için yaratıcı bir eylem olarak ortaya çıkar. Üzülerek söyleyelim bu tür çalışma henüz kesin olarak açıklığa kavuşamamıştır. İlk sınıflarda hiçbir resim dersi, çocuklar tarafından kara tahtayı kullanmadan geçiştirilmemelidir. Her zaman büyükçe bir kara tahta öğrenciler tarafından kullanılmak üzere duvarda hazır bulunmalıdır. Böylece resim yapılırken geniş bir boyutun sağladığı olanak ile, sağlıklı

hareketleri gerektiren, kolayca düzeltmeyi içeren, bu sanat biçimine, hayli güçlü ve doğaçlama bir sanat eylemi katmış olunur. Bu tekniği öğrenmek oldukça kolaydır. Tüm yüzeyi boyarken arka planı renksiz bırakmak üzere biçimlerin ve nesnelerin öne çıkmasını sağlayıp fonun gereksiz yere aradan parlamasını engellemek yararlı olur.

2 – Mum boya – Yağlı pastelle resim

[Mum veya yağlı pastel, her tür kâğıt; dokulu, dokusuz, kalın, ince emici veya emici olmayan kâğıtlar.]

Çocuklar pastele çok çabuk uyum sağlarlar. Bu tekniğe alışan çocukların daha ileri tekniklere geçmede bir engelle karşılaşıp karşılaşmayacakları önlenemeyen bir soru olarak ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla yağlı pastelin seçilmesi, renkli kalemlerin küçük çocuklar için pek ideal bir boya türü olmamasından ileri gelir. Bu kalemlerin sürekli yontulmaları nedeniyle resim

Mum boya ile resim, "Meyve Kâsesi", yaş: 10

yapma süresince kopukluklar meydana gelmektedir. Çocuk ilk önce resmi çizer sonra içlerini boyar. Önceden çizilmiş dış konturun içini iyice boyayla kaparken, yapılan darbe vuruşların ortaya çıkardığı hareket, yeni gelişmelere yol açmış olur.

Bu maddeyi "ressamca" yaklaşımla kullanmak isteyen yaşça daha büyük öğrenciler, bilinen renkleri kullanmayıp önceden kalemle hafifçe çizilmiş desenlerine istedikleri renkleri uygulayabilirler. Yine de her şey çocuğun madde ile olan kaynaşmasına bağlı kalmaktadır.

3 – Guaş ve Akriliklerle resim

a) Spontane yapılan resim

Önceden kalem veya başka bir malzeme ile desen çizmeden boyaya girişmek özgür anlatımı yüreklendirir, sınırsız renk araştırmalarına yol açmış olur. Resmin ilk önemli noktaları belirdikten sonra fırça ile bu yüzeyin üstüne bazı ayrıntılar ekle-

Koyu fon üzerine guaş, yaş: 11

nebilir. Böylę bir çalışmada çocuk ve yetişkinlerin işlerinde guaş ve akriliğin önemi açıkça görülmektedir. Suluboya tekniğine karşın geniş alanlar üst üste boyanabilir, böylece bir resmin üzerinde sınırsız çalışma olanakları da doğmuş olur.

b) Dış kontürün iç yüzeylerini boyama tekniği

Sanat tarihinde en eski bir teknik olan bu yöntem sonsuz olanakları içerip, tempera, yağlı boya, akrilik tekniklerine yol açar.

Küçük yaştaki çocuklar resimde ilk adımı, fırçayla desenlerini çizip içlerini boyamakla başlarlar.

En elverişli konular büyük boyutta çizilmiş insan resimlerini içerenlerdir. Örneğin: "Arkadaşım ve ben." "Anne ve Çocuk" gibi konular. Bu tür çalışmalarda büyük boyutta kâğıtlar kullanmak yararlı olur. Öğrenci çoğunlukla bu tür resimde tek bir rengi ele alır, eğer birkaç rengi seçiyorsa bunların uyum sağlamalarına özen gösterir. Arka plandaki renk çok güçlü olmamalıdır, aksi halde, ön plandaki figürlerin etki alanı zayıflamış olur.

c) Renkli kalemlerle resim

Eğer özgür bir anlatım yerine gerçekçi bir anlatım isteniyorsa önceden özenle, inceleme sonucu işe renkli kalemlerle başlanmalıdır.

13 yaşından daha büyük çocuklar resmi bellekten yapmayı seçerler. Bu teknik için: "Hayalimdeki gemi" "Dünyanın yaratılışı" gibi hayal gücüne dayanan konular çok iyi sonuçlar verir.

Guaş ve akrilikte boyalar beyazla karıştırılınca kaplayıcı olurlar. 10-11 yaşları, çocukların boyayla denemelere girişebilecekleri en uygun yaşlardır. Özellikle boyaları teker teker birbirleriyle karıştırarak bilimsel arayışa girmekten çok hoşlanırlar.

Zıt renkler tekerlek şeklinde karşı karşıya gelmek üzere tüplerden sıkılır. Yan yana duran renklerin karışımını yapıp isteğe göre siyah veya beyaz eklenir.

Çeşitli renk çalıştırma sistemleri olmakla beraber bu tür deneyler resme yeni başlayanlar için her ne kadar eğitici olsa da uzun bir süre sürdürülmemesi gerekir. Belki çocuğa renk karışımını içeren konular vermek daha uygun olacaktır. Örne-

ğin "Balıkların savaşı" – "Karanlık gecede meşaleler" – "Bayram gecesi" vs. Koyu renkle boyanmış geri plan (fon) üzerine beyaz boyayla çalışmak son derece çarpıcı sonuçlar verir.

4 – Renkli fon üzerine guaş veya akrilikle resim
[Guaş, akrilik, fırça, renkli fon kâğıdı]

Kaplayıcı renklerin olanaklarını denemek için koyu bir fon seçmeniz gerek. Böylece önceden öğrenci tarafından koyu bir renkle renklendirilmiş olan kâğıt, boyama eylemine son derece elverişlidir. Bu koyu yüzeyin üzerinde daha kaplayıcı olması için beyazla karıştırılmış, giderek açığa yönelen renkler kullanılır. Karanlığı yırtan herhangi keskin ışıklar bu tür çalışmalara destek olur.

5 – Sınırlı renk düzeni ile yapılan resim
[Akrilik, guaş, iyi cins fırça]

Sınırlı renk düzeni, yaş: 17

16. yüzyıl Alman ressamı Mathias Grünewald Tsenheim'daki kilisenin mihrabını grinin çeşitli tonları ile resimlerken siyah-beyaz tekniğinin güzelliğine kapılarak yapmıştı.[1] Böyle sınırlı sayıda renkle yapılan bir çalışma öğrenci için çok yararlı olabilir, tonların uyumlu bir şekilde birbiriyle bağlanmasına yarar sağlar. Bu yönde her tür konu uygulamaya elverişlidir, güçlü bir etkinin öyküden daha ağır bastığı durumlarda:

Örneğin: Gri tonlarda "zebra"lar,

gümüşi benekler serpiştirilmiş değişken mavi tonlarda: "kuşlar",

kahverengi, yeşil renklerde "dev çekirgeler"

Bu teknik yetişkinler için daha uygun nitelikte görülebilse de, yaklaşık 11 yaşdan başlayarak çocuklarda başarı ile uygulanabilir; hatta onlar için özel bir çekicilik de taşımaktan geri kalmaz.[2]

6 – Derinlik ve oylum (hacim)

[Akrilik, suluboya, fırça. Emici veya emici olmayan nitelikteki kâğıtlar üzerinde denemeler ilginç işler ortaya koyar]

Derinlik ve oylum üzerine çalışmalar daha ileri aşamalarda yerlerini alır. Bu tür ilkokul öğretmenlerinin sorunları kapsamına girmez.

Derinlik ve oylum her zaman beraberce ele alınır, çünkü ikisi de aynı sorunları içermektedir. Bu tür, ilkokul öğretmenlerinin kapsamına girmez.[3] Çoğu zaman, erken bir aşamada bile öğrenci daha belirgin bir şekilde ortaya koymak zorunda olacağı ilginç nesnelerle veya birbirine benzer renklerin ayrıntıları ile karşılaşabilir. Örneğin: Sepetlerde elmalar, giysi kolları, veya yandan gösterilen bir kişinin pantolon paçaları. Öğrencinin bilgisi geliştikçe kontrastlar kalın siyah, hatta renkli konturlarla çalışmak eğilimini kaybeder; özellikle bunları keyfi renklerle (paçaların biri kırmızı, diğerinin ise mavi olması ve benzeri gibi) belirtmekten tümüyle vazgeçer. Aynı rengi ışık-gölgenin çeşitli derecelerinde kullanarak daha ileri bir modül (biçimlendir-

1-2-3) 150 Techniques in Art

me) yöntemine adım atmış olur. Buradaki uzaklık etkisi ışık-gölge yoluyla elde edilir. Işık-gölge yerine, birbirine geçmiş objeler arasındaki kontrastı daha belirginleştirmek için keyfi renk çeşitlemeleri de kullanılabilir.

7 – Desen üzerine suluboya tekniği

[Akrilik veya suluboya, geniş fırçalar, her türlü kâğıt; kullanıldığı halde çok emici olmayanı yeğlemek daha yararlı olur.]

Bazen öğrenci, mürekkep, kalem veya pastelle yapmış olduğu desenine pek az da olsa renk koyma isteğini duyar. Çoğunlukla (sepya, kahverengi, gri) gibi renklerden birini kullanmak yeterli sayılır. Bu teknik, özellikle daha büyük yaştaki çocuklara uygundur. Bu renkler saydamlıklarını yitirmemeleri için sulu olarak kullanılmalıdır. Önceden çizilmiş olan desenin berraklığı hiçbir şekilde göz ardı edilemez. Bu teknik 14 yaşından daha büyük çocuklarda kesinlikle "anlık" resmin yerini tutamaz.

8 – Suluboya

[Suluboya, fırça, suluboya kâğıdı]

Çağdaş eğiticiler suluboyanın kullanımını yaşça küçük olanlar için uygun bulmazlar. Suluboya saydam bir madde olup uçucu ve zarif bir görünüm ortaya koyan bir boya türüdür. Bu teknik malzemenin çekiciliğine rağmen, deneysiz olanlar için kullanışı oldukça güçtür, küçük çocuklar ve daha büyükler onun çekiciliğinin bilincine kolay kolay varamazlar. Renklerin üst üste gelmeleri ile zenginleşen tonları, yalnız ileri derecedeki öğrenciler farkederler. Doğal olarak ilk konulan renkleri tüm kâğıdın yüzeyine olanak sağladığı kadar açık tonlarla boyamalıdır. İkinci aşamada diğer tonlar derinlik ve hacim duygusunu vermek için giderek koyulaştırarak eklenir. Bu teknik çoğunlukla açıktan koyu tonlara doğru giden bir çalışmadır. Alt yüzeyde kalan kâğıdın dokusu her zaman açık tonları veya ışığı içerir. Yine de bu teknik deneyli öğrenciler ile uygulandığı halde deneyimsizler için basit bir alıştırmadan öteye gidemez.

9 – Sadoşan, akrilik; duvar resmi (fresko sekko)

Akrilik imalatı nedeniyle çalışma süresince hiçbir özel işlem görmeden uygulanmaktadır. Boyaya başlamadan önce duvara taslak çizilir. Çoğunlukla her okulda boş kalmış bir duvar bulunur. Bu tür bir resim uygulaması kadar hiçbir eylem çocuklar için yaratıcı olamaz.

Öğrencilerin büyük boyutlarda yapmış oldukları resimler yetişkinlerin pek kolayca erişemeyecekleri, güçlü ve özgün nitelikler taşımaktadır. Bu teknik çoğunlukla büyük figürlerin içerdiği konuları kapsar. Perspektiften herhangi bir şekilde uzak durmak, freskin niteliğini zenginleştirir.

C – RESİMDE RAHATLATICI TEKNİKLER

1 – Parmaklarla boyanan resim

[Nişasta, su, tebeşir tozu(*), geniş boyutta kaygan kâğıt (kuşe kâğıdı).]

Su içinde eritilmiş bir miktar nişastayı kâğıda yaydıktan sonra ezilmiş renkli tebeşir toz boyalar rastgele birkaç yere serpilir. Öğrenci bütünüyle kendi hayal gücüne bağlı olarak parmaklarıyla çalışmaya başlar. Sonuçta soyut ve dekoratif bir motif, çeşitli biçimler ve benzerleri ortaya çıkabilir. Bu durumda en doğru yol boyayla özgürce oynamaktır, çünkü amaç ortaya bir resim çıkarmak değil, çocukta sadece bir rahatlık etkisi yaratmaktır. Günümüzde mesleksel terapide parmaklarla boyamanın yeri tıp yönünden kabul edilmiş sayılmaktadır.

Sağlıklı çocuk açısından bu tekniğin önemi eğitim alanında yararlı bir yöntem olarak yer alır. İngiltere, Fransa, Birleşik Amerika gibi batı ülkelerinde de yetişkinler arasında terapötik sağaltım (tedavi) olarak, tıpta ele alınmış olduğu, çoğu insan tarafından bilinmektedir.

(*) Renkli tebeşirler ayrı kaplarda ezilerek kavanozlarla saklanır. Kesinlikle çarşıdan hazır toz boya alınmamalı, çoğunlukla bunlar zehirli toksit maddeler içerdiklerinden dolayı öğrencinin sağlığına zararlıdır.

2 – *Leke resimler (şekiller)*

[Suda çözülebilen her tür boya, kâğıt, taslak için kalem, fırça.]

Eski bir duvar veya kirlenmiş bir yüzeye baktığımız zaman hayalimize dayanan bazı biçimler görürüz.

Leonardo da Vinci bir duvarın yüzeysel dokusunda şekiller görmeye çalışmak gerektiğini söylemişti.(*) Böyle bir yetenek tıpta halen Rorschoch denilen psikolojik testlerde kullanılmaktadır.

Çocuğun deneylerle yaptığı leke araştırmaları Sanat Eğitiminde hayal gücüne dayanan yararlı bir yöntem olmuştur. Bir kâğıdı dikey olarak katlamadan önce bir tarafına renk veya mürekkeple bir leke atılır. Bükülmüş kâğıdın üstüne elle sıkı sıkı bastırdıktan sonra her iki tarafta da simetrik bir leke resmi elde edilmiş olur. Kuşkusuz bu yönde diğer yöntemler de vardır. Örneğin elde ettiğimiz ve henüz kurumamış lekenin üstüne bir başka kâğıt koyup bastırmak ve benzeri gibi.

Öğretmen sınıfına bazı önerilerde bulunur:

"Kâğıdınızı açtığınız zaman neler görüyorsunuz? Bulduğunuz biçimlerden resimler çıkarabilirsiniz, üzerinde istediğiniz kadar çalışın." Burada herhangi bir konuyu önermekten kesinlikle kaçınmalıdır. Çocuğun hayal gücünü özgürce kullanması büyük bir önem taşımaktadır. Dıştan gelen fazla ve gereksiz öneriler bu durumu engelleyebilir.

3 – *Tutkallı zemin üstüne kazıma tekniği (Engraving)*

[Plastik tutkal, her tür mürekkep, ezilmiş renkli tebeşir tozu, geniş fırça, emici olmayan suya dirençli kâğıt (kuşekâğıdı).]

Bir tabaka kâğıdın üzerine geniş bir fırça ile çok ince olmamak üzere tutkal sürülür. Bu yüzeyin üzeri mürekkep veya ufalanmış renkli tebeşirle kaplanır, fırça ile yayılır. Bu boyanmış tutkallı yüzey üzerine her tür ucu küt malzemeler kullanarak, örneğin katlanmış karton parçaları tarak gibi nesnelerle resimler kazınabilir. Çalışma süresince en alt katmandaki açık

(*) 150 Techniques in Art

renkli kâğıt fon, tekrar ortaya çıkacaktır. Tutkal kuruyuncaya kadar çalışma sürdürülebilir, hatta zaman zaman su ekleyerek kuruması geciktirilebilir.

4 – Diğer rahatlama teknikleri

Resim eğitimi kapsamındaki rahatlama tekniği öğrencinin gerilimini yok etmeyi amaçlayan bir oyun şeklidir. Başarının ve rekabetin vurgulanmasından kesinlikle kaçınmak gerekir.

Şekil verilebilen yün iplikler ve benzerlerinden yola çıkarak her türlü malzemenin kullanılması uygundur. Wartegg testinde olduğu gibi.(*) Bir kâğıda üç veya daha fazla sayıda çeşitli çizgiler öğretmen tarafından çizilir. Daha sonra çocuklar biçim yorumuna, başka bir deyişle çizgileri geliştirmeye başlarlar. Her çocuğa verilen kâğıt üzerinde anlamlı örneğin bir zigzag bir kavis gibi bazı çizgiler çizilerek çalışmaya başlanırsa son derece özel ve ilginç sonuçlar elde edilmiş olur. Değersiz gibi görünen her tür malzeme hayal gücünün oluşmasına yardımcıdır. Örneğin kum her zaman yetkin bir çalışma aracıdır. Yahut bir çam ormanında yerde bulduğumuz nesneler gibi. Kumun yardımı ile göller ve dağlarla ayrıntılı manzaralar yapılabilir. Eski gazete kâğıtları hemen hemen sınırsız denilecek olanaklar sağlarlar. Çocuklar biçim konusunda hiçbir ipucu verilmeksizin kâğıdı katlayıp buruşturarak en garip görünüşlü hayvanlar yapabilirler; üzerine ince kâğıt şeritler yapıştırarak, saçlar, kaşlar ve sakallarla maskeler oluşturabilirler, hatta istenilirse bu büyük boyut kâğıtlar üzerine füzenle de çalışabilirler.

Başka tür alıştırmalar oyun haline dönüştürülebilir. Çocuklar iki veya daha fazla sayıda gruplara ayrılırlar; aralarında resim yoluyla bir yarışma yapılır. Başlangıçta her grup, öğretmenin yanına bir temsilci gönderir. Öğretmen çocuğun kulağına bir sözcük fısıldar. Sonra bu sözcüğün resmi çizilerek (burada hiçbir şekilde yazıdan yararlanmamak gerek) ekipteki diğer çocuklara anlatılır. Çocuklar bunun ne anlama geldiğini tahmin etmeye çalışırlar. Bu işi ilk başarana başka bir sözcük verilir.

(*) 150 Techniques in Art

Belli sayıdaki sözcüğün doğru olarak bulunmasına kadar bu böyle sürer.

D – SİLUET (LEKE RESMİ) CİNLİ LEKE

1 – Cinli leke (Siluet)

[Siyah renkte kâğıt, ince bir makas.]

Başlangıçta desen çizmeden doğrudan doğruya kesilebilen tek biçimle başlamak çok yararlı olur. Cinli lekede kesinlikle perspektif ve hacimin kullanılmadığını görürüz. Figürlerin birbirleriyle kesişmelerinden bile kaçınmak gerek. Bu işe ilk başlayan öğrenci kesinlikle dış kontur üzerinde ilgisini tutmak zorundadır. Unutmamak gerekir ki bu çeşit bir çalışmada koyu renk kâğıt, özellikle siyah tercih edilmelidir.

Figür belirdikten sonra üzerinde çeşitli kesmeler, delmeler yapılır; örneğin bir eve pencereler açılır, elbise üzerine motifler

Siluet, taş çağı

Silüet

kesilir. Zamanla ince dantel görünümünde şekiller de yapılır.

Eğer kesme durumu özenle gerçekleştirilirse yapıştırmak pek güç olmaz. Büyük boyutta bir cinli lekeyi yapıştırmak için ilk önce onu kâğıda yerleştirip, üstüne, kaymasını önleyecek olan ağır bir şey konur. Öbür tarafını kaldırarak alttan zamk veya tutkalla yapıştırılır. İyice yapıştıktan sonra diğer tarafın ucuda özenle kaldırılıp işlem aynı şekilde tekrarlanır. Sonra cinli lekenin üzerine geniş bir kâğıt serip üst kısmı elle bastırarak düzleştirilir.

2 – Kâğıdı bükerek kesmek

[Cinli leke yapımında kullanılan aynı malzemeler]

Kâğıdı bükerek yapılan işler sonsuz olanaklara yol açabilir. Dikdörtgen bir kâğıt dikey, kare kâğıt ise köşegenler biçiminde bükülebilir. Bu şekilde tüm katları içine alıp, bunlardan küçük parçalar keserek, birçok değişken motifler oluşturulur. Öğrenci bu tekniğin büyüsüne kapıldığı erken aşamalarda bazı ortaya çıkan yanılgıları hoş görmek gerek. İleri aşamada, elde ettiği deneyler sonucu önceden tasarlayıp karar vermiş olduğu işler ortaya çıkar. Bu tekniğin, geometrik, çiçekli biçimlerden, yan yana dizilmiş figürlere kadar sonsuz olanakları vardır. Toplu sınıf çalışmalarında her öğrencinin işi birleştirilerek büyük ve görkemli bir pano meydana getirilebilir.

3 – Tümüyle siyah resim

[Mürekkep kalemi, stilo, rapido, keçe kalem, akrilik, mürekkep]

Oturan veya ayakta duran bir kişinin duvara gerilmiş beyaz kâğıdın üstüne düşen gölgesini çizip (burada modelin arkasından güçlü bir ışığın gelmesi gerekli), iç kısımlarını siyah veya koyu bir boyayla boyamak, cinli leke yapmanın en verimli yollarından biri sayılır.

E – KAZIMA TEKNİKLERİ

1 – Mum boya (yağlı pastel) kazıma tekniği (Engraving)

[Mum boya veya yağlı pastel, kalınca resim kâğıdı, ucu sivrice herhangi bir araç; çakı, makas]

Fon olarak kullanılacak kâğıt açık tondaki renklerle bastırılarak sıkıca boyanır. Burada önceden seçilmiş bir motif kullanmaya gerek duyulmaz. İkinci kat koyu renklerle alttaki yüzeyi kapatacak bir şekilde özenle boyanır. İlk sürülen katman kâğıdın yüzeyine tümüyle sinip yapışmıştır. Oysa üstteki koyu renkler kolaylıkla kazılarak alttaki açık renkleri ortaya çıkaracaktır. Bu teknik ufak boyutlarda, küçük yaş çocuklara da başa-

Mum boya kazıma tekniği, "Araba", yaş: 8

rı ile uygulanabilir. Resimler şeffaf bir zemin veyahut cama yapıştırılınca son derece zarif ve güzel bir görünüm sunar.

2 – Alçı üstüne resim

[Alçı, kalıp (derince plastik bir çorba tabağı olabilir), kazıma aracı; bıçak, çivi, makas, akrilik boya, renksiz cila (ayakkabı cilası]

Suyla, yoğurt kıvamına ulaşmış alçı, içi ıslak sabunlu bir bezle nemlendirilmiş olan kalıba dökülür. Bunun kuruması on-on beş dakika sürer. Bu zaman içinde sınıfın önünde birkaç çocuğa bu deneyi yaptırdıktan sonra öğrencilerin evlerinde gördüklerini tekrarlamalarını isteyebiliriz. Alçı plaka kalıptan çıkar çıkmaz hazır bir durumdadır. Düzgün tarafı siyah mürekkep veya uygun bir akrilik rengi ile kaplanır, desen çivi veya iğne gibi ucu sivri olan bir araçla çizilir. Eğer herhangi bir yanılma görülürse üstü mürekkep veya boyayla örtülebilir. Kurum yavaş olduğundan mümkün olduğu kadar yanlış yapmaktan kaçınmalıdır. İşi tamamladıktan sonra resmin tüm yüzeyini

Alçı üstüne resim, "Okula Giderken", yaş: 10

renksiz bir cila, ayakkabı cilası gibi bir madde ile kaplayıp kalıcı olması sağlanmalıdır. Bu tür işlerde yüzeye sürülen renksiz bir cila veya vernik, yapılan işi dış etkenlerden koruyacak ve böylece parlak bir yüzey elde edilmiş olacaktır.

Unutmamalı ki böyle bir teknik beyaz çizgilerin ortaya çıkardığı etki üzerinde kurulmuş olduğu için öyküsel resimden çok, saf, süsleyici ve soyut bir anlam taşıyan konular içermeye daha uygundur.

3 – Cam üstü kazıma

[Dörtgen biçiminde cam, akrilik, guaş veya yağlıboya, sivri uçlu araçlar, alüminyum kâğıdı]

Cam üstü kazıma yöntemi geleneksel sanatlardan gelme bir tekniktir. Camın üstü kalınca siyah veya koyu bir boyayla kaplanır (guaş, akrilik, yağlıboya). Bu kolayca kazınabilecek bir yüzey oluşturur. Renk kuruduktan sonra ucu sivri bir araçla desen çizilir. Çizilen yerlerde boya kalktığı için alttaki cam yüzeyi ortaya çıkmış olur. Perspektif içeren herhangi bir atılım, bu çalışmaya uygun düşmez. Bu tür bir işte tek figür, iki boyutlu nesneler veya soyut şekiller kolayca kullanılabilir. Örneğin dalları birbirine geçmeksizin etrafa kol atan küçük bir ağaç veyahut çizgilerden oluşmuş geometrik biçimler gibi.

Son olarak resmin arka yüzeyini alüminyum veya parlak bir kâğıtla kapladıktan sonra karton yapıştırılıp sabitleştirilir. Cam üstü görünümünde olan resmin, plakanın ön yüzeyinde olması gereklidir.

4 – Renkli alçı kazıma tekniği (sgraffito)

[Alçı, akrilik, renkli tebeşir tozu, alçının karıştırılacağı birkaç kâse veya kavanoz, ucu sivri araç]

Malzeme önceden "Alçı Kazıma" tekniğinde olduğu gibi hazırlanır. Her kâsede yoğurt kıvamına getirilmiş değişken renklerle karışmış alçıları kalıba üst üste olmak üzere dökerken bunların kalınlıkları 1/2'den fazla olmamasına özen gösterilir. Her yüzeyin iyice oturması katılaşması gerekir. Kuruma eylemi yavaş oluştuğu için, o süre içinde her bir yüzeyi istenilen şekilde kazıyıp ortaya çıkarma fırsatı bulunur. Sonuçta resmin planlar ve kalın çizgilerle belirlendiği görülür.

5 – Mezzotint tekniği

[Oldukça az emici kâğıt, guaş veya akrilik, çini mürekkebi, sivri uçlu araç; (makas veya çakı)]

Öğrenci kazıma plakasını şu şekilde hazırlar: Önceden karıştırdığı tutkalla beyaz tebeşiri, az emici olan kâğıdının üzerine yaydıktan sonra, kurumasını bekler. Bu yüzeyi siyah, renkli

mürekkep, guaş veya akrilikle kaplar. Kurumuş boyalı yüzeyi sivri bir uçla kazıyarak alttaki beyaz tonu açığa çıkarır. Bu türde bir çalışmayla değişken işler elde etme olanakları vardır: Örneğin ince çalışılmış dantelimsi motiflerden geniş alanları kapsayan işlere kadar.

6 – Karton üzerine noktalayarak kazıma (Engraving)
[Siyaha boyanmış karton, kâğıt, yorgan iğnesi, ucu sivri araç]
Siyah veya koyu bir kâğıda, beyaz boya ile çizgi çizme ye-

Karton üzerine kazıma tekniği

rine, sivri uçlu bir aracın yardımı ile resim yapılabilir. Böylece sivri bir araçla noktalayıp ince çizgiler oluşturarak alttaki beyaz fon ortaya çıkar. Çalışma süresince bu tekniğin tüm olanaklarına rastlanabilir. Öğrenci başlangıçta küçük boyutlardaki deneyimlerden sonra planlayarak yapmış olduğu sağlam sonuçlara varan işlere doğru yönelir.

F – APLİKE VE TEKSTİL TEKNİKLERİ, KOLAJ

1 – Kâğıt Aplike = Kolaj

[Her türde renkli kâğıt, fon için kahverengi kâğıt, plastik tutkal, makas, kıl fırça]

Tasarlanan nesnelerin biçimine göre kâğıt kesilip veya yırtıldıktan sonra, kahverengi veya gri gibi nötr renkte bir fon kâğıdına (bu paket kâğıdı da olabilir) yapıştırılır. Sonra ilk katmanın üzerine isteğe bağlı ayrıntılar konulur. Örneğin bir elbisenin süsleri, veyahut bir evin pencereleri kapısı, pancurları gibi. Sonradan konan bu parçalar üst üste ve kesişerek yapıştırıldıklarından kolaja daha zengin, ilginç bir görünüm kazandırmış olur.

2 – Duvar kâğıdı kolajı

Duvar kâğıtları kolaj çalışmalarında kullanıldığı zaman çok verimli görüntüler ortaya koyarlar. Okullarda bu tür işleri sık sık tekrarlamak çocuğun resim eğitiminde verimli ve önemli bir yer tutar. Ünlü birçok çağdaş ressam bu yöntemle büyük boyutta resimler yapmışlardır. Öğrenci çalışma süresince tasarladığı figürlerin büyük olmalarına özen gösterirse yaptığı işte daha başarılı bir sonuç elde etmiş olur. İsteğe bağlı, biçimler ve figürler makasla kesilir veya yırtılarak fon kâğıdına yapıştırılır.

3 – Saydam kâğıtlarla aplike

[Renkli ve renksiz saydam kâğıt, makas, plastik tutkal veya ulu]

Duvar kâğıdı yönteminin aynı şekilde saydam kâğıt aplikede de uygulandığını görürüz. Yalnız burada fon, mat yerine

Saydam kâğıtlarla aplike, yaş: 17

saydam bir kâğıt olup ışığın arkadan geçmesi ile zarif bir görünüm ortaya koyar. Bu tür çalışma süresince yapıştırılan her parçanın saydamlığının yitirilmemesi için çaba göstermek gerekir, çünkü sonuçlanmış böyle bir işin özellikle pencere gibi bir ışık kaynağı önüne asılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle yapıştırıcının çok az ölçüde ve özenle kullanılması gerekir. Yaşça daha büyük çocuklar yepyeni olanaklar bularak değişken kalınlıklarda saydam kâğıtları kullanırken arkadan gelen ışığın tutumunu göz önüne alarak çalışırlar. Bu tür tasarımlara zaman zaman renksiz saydamlıkta kâğıtları kullanmak son derece büyülü sonuçlar ortaya çıkarır.

4 – Kumaş aplike

[Kalın olmayan, düz veya desenli kumaş artıkları, fon için kullanılacak paket kâğıdı, plastik tutkal, makas, genişçe sert fırça, üzerinde çalışmak için gazete kâğıtları]

Parçalar halinde kesilmiş kumaşları renklerine göre istif ederek işe başlanır. Çocukların çalışmalarına karışmadan bu yöntemin olanaklarını kendi başlarına özgürce keşfetmeye bırakmak onların yaratıcı güçlerini artırır ve son derece yüreklendirir. Desenli ve dokulu kumaşlar bir hayal gücükaynağı olduğu için, özellikle bu türleri seçerken yapıştırma süresinde sorun

çıkmaması için kalın olmamalarına da özen göstermek gerekir. Parçalar teker teker ters yönlerinden tutkallanır fon kâğıdına yapıştırırken üstlerine sıkıca basılır. Bazı çocuklar tutkalı kullanmak istemediklerinden parçaları birkaç küçük dikişle birbirine tutturarak bir yaygı yapabilirler, oysa yapıştırılmış parçalarla oluşan işler tutkal nedeniyle "işlevsel" olamaz.

5 – Etamin veya çuval üzerine işleme

[Küçük bir çerçeveye gerilmiş etamin bezi, renkli yünler, irice yorgan iğnesi]

Ortaçağ ve Ortadoğu'da bez üzerine işlenmiş büyük duvar panoları çok sık uygulanan bir sanat türü idi.

Etamin küçük ve basit bir çerçeveye çivilerle gerildikten sonra üzerine işlenecek motifler, tükenmez kalemlerle çizilir, çeşitli renk bölgeleri belirlenir ve kanaviçe(*) işine başlanır.

Böyle bir çalışmanın önceden iyi tasarlanması gerekir, plansız işe koyuluş malzemenin ziyan olmasına yol açar. Tüm etamin veya çuvalın yüzeyi nakışla kaplanacak bir şekilde işlendikten sonra küçük bir pano olarak duvara asılabilir.

6 – Sicim veya iplikle aplike

[Sicim veya kalınca iplik, yapıştırıcı, fon için karton, paket kâğıdı veya benzeri]

a) Uzunca bir tutkala batırdıktan sonra fon kâğıdının üstüne istenilen şekiller verilerek yapıştırılır. Sicim bazı yerlerde birbiriyle çakıştığı noktalarda isteğe göre kesilebilir, veyahut bu çakışmalardan yararlanarak birçok tekrarla değişik motifler oluşturulabilir.

Renkli fon üzerinde beyaz sicim veya beyaz fon üzerinde renkli sicimle değişken motifler oluşturmak çocuğun hayal gücünü pekiştirir. Yapıştırma işi bittikten sonra arada kalan boşluklar istenilirse boyayla renklendirilebilir.

b) Kalınca iplikle desen: Öğrenci, siyah karton fon üzerine istenilen dış konturları belirleyerek, önceden tasarlanmış bir

(*) Kanaviçe işi etaminin deliklerinden iğneyi sokarak x şeklinde bir motif çıkarmakla elde edilir.

taslaktan yararlanmadan, doğrudan doğruya işe başlarsa, yaratıcı gücünü özgürce ortaya koymuş olur.

Bu tür çalışmalarda öğrenci çizginin önemi ve değerini anlamış, aynı zamanda da tekniğin verdiği kendine özgü bir izlenim yaratmayı sağlamış olur. Sonuçta düz çizgilerin kullanımı ve yardımı ile soyut bir anlatıma gidilebileceğini farkeder.

7 – Deri aplike

[Değişken doku ve renkte deri parçaları, fon için karton, yapıştırıcı]

Fon kâğıdındaki konumu önceden tasarlanmış ve belirlenmiş bir motif üzerine, kenarları pürtüksüz, küçük renkli deri parçaları güçlü bir yapıştırıcı ile yapıştırılır. Bu tür bir çalışmanın ortaya koyduğu görüntü, derilerin aralarındaki renk uyumu ve dokusu nedeniyle son derece ilgi çekicidir. Yapıştırma eyleminden sonra kartonun bükülmesini önlemek için arka yönüne aynı boyda duralit veya kalın bir mukavva yapıştırılması yararlı olur.

G – MOZAİK

1 – Fırçayla mozaik tekniği

[Akrilik, guaş, suluboya, yassı fırça, her tür boyutta resim kâğıdı]

Mozaik eski çağlardan beri bilinen tarih boyunca sanat alanında sık sık uygulanan büyüleyici bir tekniktir. Bazı kolaylaştırıcı ve basite indirilmiş yollarla sınıflarda rahatlıkla kullanıldığı zaman gevşetici teknikler arasına girebilir.

Bu durumda çocuk tekniğin içerdiği izlenimci [empresyonist] ve noktalayıcı [puantiyist] ögeleri de tanımış ve benimsemiş olur, dikdörtgen fırça darbeleri ile özenle ve oldukça disiplinli alıştırmalar ona son derece yarar sağlar.

Çocuk başlangıçta fırça veya bir bez parçası ile doğaçlama işler ortaya çıkarabilir. İkinci aşamada dikdörtgen veya dörtgen fırça darbeleriyle önceden dış konturları belirlenmiş biçimlerin

içleri doldurulur. Arada kalan boşluklarda değişken renkte mozaik vuruşlarıyla kaplanır.

Bu tür işlerde rengin sonsuz olanakları ortaya çıkar. Yeşilin her tonundan, maviye yakın kahverengiler büyük çaptaki alanlarda zengin ve doyurucu bir görünüm sunarlar. Uygulama süresince mozaiklerin arasındaki boşlukların fazla aralı olmamasına özen göstermek gerekir.

2 – Patates baskısı ile mozaik tekniği

[Çiğ patates, çakı veya küçük bıçak, akrilik, sulıuboya, fırça, orta derecede emici resim kâğıdı]

Fırçayla yapılan mozaiğin eşi olan bu teknik, özgür veya denetim ltında bir metodla uygulanabilir. Patates baskısı, yarıya kesilmiş patatesin düz yüzeyinde dış konturu çizilmiş bir şeklin etrafı oyularak, yüksekte kalması ile uygulanır. Bu yüzey, suluboyayla renklendirilerek sınırsız motif çeşitlemeleri ile basma olanağı elde edilir. Bu yönde tekniğin içerdiği ritim ögesi nedeniyle çocukların göz eğitimlerinde olumlu aşamalar yapmalarına yarar sağlar.

3 – Kâğıt mozaik

[Dörtgen biçiminde kesilmiş küçük renkli kâğıtlar, makas, tutkal, fırça, kalem]

Fırçayla mozaik uygulamasına benzeyen bu teknik patates baskısı gibi özgür veya denetim altında yapılabilecek kolay bir yöntemdir. Renklerin yardımı ile öğrenciler, motifler üzerinde çalışmaya başlarlar. Renkli kâğıt mozaikler fon kâğıdına çok az aralıklarla yapıştırılır. Kavis şeklinde olan yerlerde uyum sağlamak için mozaiklerin kenarları düzgünce kesilebilir ve yapıştırılır.

Bu teknik değişik bir yönle de ele alınabilir. Örneğin: Beyaz veya renkli bir fon kâğıdının üstüne resmin taslağı çizilir. Sonraki aşamada figür veya motiflerin iç yüzeylerine tutkal sürülür. Önceden seçilmiş olan ele kolay gelecek renkli küçük bir kâğıdı tutkallı kesime yerleştirip, kalemin ucunu sıkıca üstüne bastırarak geri çekilir. Bu durum küçük bir parçanın yırtılıp yü-

zeye yapışmasını sağlamış olur. Böylece kalem ucunun yardımı ile yırtılmış küçük parçacıklar yanyana yapışmış mozaik etkisini oluşturmuşlardır. Bu aşamada tekniğin getirdiği noktalama (pointillist) yöntemi uygulandığından, çocuklara sanat tarihinden bazı ressamların yapıtlarından örnekler gösterilirse yararlı ve eğitici sonuçlar elde edilir. Örneğin: Seurat, Pissaro gibi.

H – BASKI VE KOPYA TEKNİKLERİ

1 – Karton baskı

[Kalınca resim kâğıdı, karton, baskı mürekkebi veya akrilik, baskı için lastik silindir, cam, makas]

Bu teknik önce belirttiğimiz patates baskısı yöntemine bir yönde benzemektedir.

Değişken şekiller veya basit figürler bir karton üzerine ayrı ayrı çizilip kesilir, diğer kalınca bir resim kâğıdına tasarlanarak yapıştırılır. Eğer bu biçim ve figürlerde ayrıntılar isteniyorsa aynı tonlarda teker teker çizilerek üstlerine eklenir.

Bir cam levhanın üzerine baskı yapılacak boyayı sıktıktan sonra lastik silindirle iyice yayılır. Şekillerin yapışmış olduğu, bir katman gazete üstüne duran resim kâğıdının ve şekillerin tüm yüzeyine mürekkep veya boya iyice sürülür.

Önceden kâğıdın üzerine yapıştırılmış olan şekil ve figürler alttaki yüzeyden daha kabarık durduklarından mürekkep kenarlarına giremez, tüm konturlar beyaz çizgiler halinde kalırlar.

Sonuçta siyah bir zemin üzerinde beyaz kenar çizgili şekillerle bir baskı deneyimi ortaya çıkmış olur.

2 – Püskürtme Sprey baskısı

[Karton veya kalınca resim kâğıdı, mümkünse emici olmasına özen göstermeli, makas, mürekkep, suluboya, yapıştırıcı, sprey, kullanılmayan bir diş fırçası, toplu iğneler, elek]

Kâğıt üzerine çizilerek kesilen şablonlar, fon kâğıdına iğnelerle tutturulduktan sonra, mürekkep veya boyaya bulanmış

diş fırçasını eleğin üzerine sürterek püskürtme işlemi yapılır. Mürekkep veya boya kuruduktan sonra şablonlar kaldırılır. Sonuçta siyah fon üzerinde biçimlerin beyaz lekeleri ortaya çıkacaktır. Şablonlar siyah veya başka renge boyanmış olduğundan, sonraki aşamada beyaz fon üzerine konduğu zaman etkili zıtlıklar ortaya çıkar. Böyle bir çalışmanın büyük çapta olmak üzere, sınıfın işbirliğiyle yapılması yararlıdır.

3 – Lino baskı

[Lino veya yumuşak marley, lastik silindir, cam, emici kâğıt, makas]

Bu teknik, aşağıda sıralanan basit kurallara öğrenci uyduğu sürece pek az sorun çıkartır:

a) Beyaz konturlar: Desen lino üstünde doğrudan doğruya özel lino kesiciyle oyulur. Bu oyma şekli çizgi halindedir. Baskı işleminin sonunda siyah fon üzerinde beyaz çizgili bir desen çıkmış olacaktır.

b) Beyaz fon üzerinde siyah biçimler: Yukarıda a bölümünde anlatıldığı gibi dış konturları çizilmiş figürlerin etrafı tümüyle U şeklinde keskin bir lino kazıcı araçla oyulduktan sonra, baskıda çıkmaması sağlanacak böylece baskı sonucu beyaz fon üzerinde siyah motifler elde edilmiş olacaktır.

c) Siyah fon üzerinde beyaz biçimler: Eğer desen çok fazla girintili çıkıntılı değilse, siyah fon üzerinde beyaz biçimler aynı yöntemle elde edilir. Bu çalışma şu şekilde olacaktır: Fon hiçbir şekilde kazılmayacak oysa biçimlerin iç bölümü oyulup ancak gerekli görülen yerlerde birer çizgi halinde kazılmadan bırakılacaktır.

Perspektif içeren konuların bu tekniğe kesinlikle uygun olmadığını unutmamak gerekir.

4 – Linoyla diğer baskılar

Çocuklar madeni paraların üzerine bir kâğıt koyup onu sıkıca karalayarak resim çıkarmasını sağladıkları zaman mutluluk duyarlar. Aynı işlem linoda yapılır. Önceden baskısı yapılmış ve iyice yüzeyi temizlenmiş bir lino plakasının üzerine bir

kâğıdı oynamayacak şekilde yerleştirdikten sonra mum, yağlı pastel veya yumuşak kalemle sıkıca bastırarak karalanır. Linodaki motif veya resmin aynen kâğıda çıktığı görülür. Bu tür deneyler doku ve renk değişikliğindeki kâğıtlarda yapılırsa son derece ilginç işler ortaya çıkar.

Lino baskı

5 – Linoyla renkli baskı

[10 x 14 cm. boyunda lino veya yumuşak marley, çeşitli renklerde baskı mürekkebi, akrilik, lastik silindir, cam, emici kâğıt, terebentin veya gaz]

Tek renk lino baskısı yerine çok renkli değişken baskılar yapılabilir. Tek tek ve ayrı ayrı seçilen renkleri peş peşe linoya sürerek baskı yapılır. Her renk işleminden sonra silindirin ve blokun iyice temizlenmesi gerek. Eğer yağlı bir baskı mürekkebi kullanılıyorsa, temizliği terebentin, gaz gibi herhangi bir incelticiyle yapmak gerek. Bazen baskı mürekkebi yerine daha kolayca uygulanan ve temizlenebilen akrilik boyalar kullanmak öğrenci için kolaylık sağlar. Boya plakaya yayıldıktan sonra hafifçe nemlenmiş iyi cins bir kâğıda linoyu sıkıca bastırarak baskı işlemi yapılırsa olumlu sonuçlar alınır. Ayrı bir aşamada lino blokunu resim olarak kullanma olasılığı vardır.

6 – Kullanılmış lino bloklarından resim

[Kullanılmış lino bloku, akrilik, tebeşir tozuyla karışmış tutkal, renksiz vernik veya ayakkabı cilası]

Kullanılmış bir lino blokundaki oyulmuş çizgiler ve biçimlerin temizlenmiş olması şartı ile çok ilginç resimler elde edilebilir. Bakır renginde tebeşir tozuyla karıştırılmış plastik tutkal veya akrilik blokun yüzeyini tümüyle kaplayacak şekilde sürüldükten sonra yumuşak bir bezle sıkıca silinir. Bu durumda renk oyuklara girecek, oysa bölümlerde hafif bir boya izi kalacaktır.

Son aşamada bu yüzeye renksiz bir vernik veya ayakkabı cilası sürülerek, yüksekte kalan bölümün çukurlara göre daha parlak bir görüntü vermesi sağlanmış olacaktır.

7 – Kumaş üzerine baskı (motif tekrarı)

[Linodan kesilmiş baskı motifi, yumuşak bir kumaş, akrilik, silindir cam]

Bu teknik lino baskısının aynısıdır. Üzerine baskı yapılacak olan kâğıdın yerini kumaş almaktadır.

Etrafı kirletmemek için kumaş, birkaç katman gazetenin

üstüne düzgünce yayılır. Motif veya figürle oyulmuş lino blokumuz hazır durumdadır. Kumaşın basılacak yöreleri bir tebeşirle hafifçe işaretlendikten sonra, önceden lino baskısında gördüğümüz şekilde uygulamaya geçilir.

Blokun ters yüzeyine aynı boyda kalınca bir tahta yapıştırılırsa rahatça tutulabilme durumuna gelmiş olur.

8 – Cam monotip

[Dörtgen ve dikdörtgen cam, baskı mürekkebi veya akrilik, fırça, silindir, emici kâğıt]

Baskı mürekkebi veya akrilik, parmak, fırça, silindirle camın üzerine iyice yayılır. Bu yüzeyin üzerine, küçük bir tahta parçası fırçanın sapı ve benzeri veya kartonla resim veya motif çizilir. Baskıyı elde etmek için bir kâğıt tabakası camın üzerine yerleştirilip elde iyice bastırıldıktan sonra, özenle kaldırılır. Baskımız kâğıda çıkmıştır.

I – ÜÇ BOYUTLU İŞLER

1 – Çeşitli malzemelerden heykel yapımı

[At kestanesi, meşe kozalağı, kibrit, kutu ve çöpü, cam boncuk, tel, sicim, tahta parçaları, çeşitli kumaş parçaları, karton, kâğıt, çıkıılata ve alüminyum kâğıtları, tüyler, çakı]

Bu tür işler çocuğun hayal gücünü özgürce bırakarak onun rahatça ve coşkuyla çalışmasını amaçlamaktadır. Herhangi bir malzeme onun hayalinde sonsuz çağrışımlar yaparken onu uygulamaya koyulur. Böylece bu teknikle, insanlar, hayvanlar, evler, ağaçlar, canavarlar, hayali makineler, hatta soyut anlamda kompozisyonlar yapılabilir. Bu nedenle yukarıda sayılan malzemeleri kurallara bağlamaksızın, çocuğun coşkusuna gölge düşürmeden, öğretmen bazı önerilerde bulunarak, kullanım yöntemlerinde yardımcı olabilir. Bu teknikte çakı en yararlı araç olmaktadır. Herhangi bir yapıştırıcı kullanmaktan sakınıldığı zaman malzemenin kendine özgü niteliklerinin değerleri ortaya çıkmış olur.

2 – Bükme ve kesme tekniği

[Sert kâğıt, ince veya kalın karton, çeşitli kâğıtlar, makas]

Aşağıda sayacağımız çalışmalar bazı kurallara dayalı ise de öğrenci için bir tür oyun niteliğini taşır:

1) Karton aynı boyutta olmak üzere uzun şeritler halinde kesilir; bunlar çalışma süresince yatay, dikey, bükümler, yarmalar ve geçirmelerle soyut veya gerçekçi üç boyutlu yapıtlar yapmaya uygun durumdadırlar. Böyle bir çalışma çocuğun el becerisi ve hayal gücünü pekiştirirken onun daha yaratıcı olmasını sağlar.

2) Üstünde çalışılacak biçimi veya figürü büyükçe bir karton kâğıttan tek parça olarak kesmelidir, önceki uygulamadaki gibi burada bağlantılardan söz edilmemektedir. Bükerek ve katlayarak üç boyut görünümü elde edilir, bu eylemle çalışma süresince çocuk kâğıt kesme olanaklarının tümüyle karşı karşıyadır. Bu, onu sonsuz araştırmalara, yeni buluşlara doğru yöneltir. Seçilmiş biçim bir yüzse ona dişler, saçlar, gibi eklemelerle ilginç bir görünüm ortaya koyar.

3) Bu yöntemde, kesme eylemi yerine kâğıdı katlayarak sonuç elde edilir. Böyle bir çalışmada her tür kâğıt cinsi kullanılır.

3 – Telden heykel

[Her tür tel, kerpeten]

Telle heykel yapmak her öğrencinin beğeniyle seçeceği eğitici bir sanat türü olması nedeniyle birçok olanakları içermektedir.

Uzunca bir teli kesmeksizin büküp eğerek dört ayaklı bir hayvan yaparken, veyahut üç ayak üzerinde dengelenmiş soyut bir kompozisyonu oluştururken öğrenci heykel sanatını daha iyi anlayıp sevecektir. Yaptığı işin ayrıntılarını küçük tel parçacıklarıyla birleştirirken boşluk içinde kurmaya çalıştığı bir bütünü görme olanağını da bulmuş olacaktır.

4 – Alçıdan heykel

[Tel heykelde kullanılan malzemeler, alçı, çukur bir kap]

Bu teknik tel heykel yapımının ileri bir aşamasıdır. Uzunca ve geniş şeritler konumunda kesilmiş gazete ve paket kâğıtlarını telden heykelin her yönünü sıkıca sararak, seloteyple tutturulur.

Alçı, çukur bir kapta yoğurt kıvamına getirildikten sonra, parmaklarla kademeli olarak heykelin üstüne iyice sürülür. alçı katmanı 1/2 cm.yi geçmemesine özen göstermek gerek. Pürtüklü ve engebeli yüzeyler kendilerine özgü bir güzellik taşırlar. Eğer pütürsüz bir yüzey isteniyorsa nemlendirilmiş ellerle alçı düzeltilir.

Son aşamada suda eriyen herhangi bir boyayla renklendirilir ve heykelin dış etkenlerden korunması için vernik sürülür.

5 – Modlaj (biçimleme): Kille seramik çalışmaları

[Kil (seramik atölyelerinden alınır), değişik boyda çiviler (uçları sivri oldukları için derinleme çizgiler yapmaya yararlı), uçurtma çıtalarından kalem boyunda kesilmiş, uçları değişken şekillerde yontulmuş ve zımparalanmış küçük sopalar, süngер (birkaç tane olması gerek), 20 x 30 cm. büyüklüğünde kalınca naylon peçete (her çocuğa 1 tane)]

İşe başlarken her öğrencinin, üstünde çalışacağı birer kalın naylondan peçetesi hazır bulunmalıdır (20 x 30 cm.). Kili önce, hava kabarcıklarını yok etmek için çok iyi bir şekilde hamur yoğurur gibi yoğurmak gerekir. Küçük yaşlarda bu teknik özgürce bir anlatıma daha uygundur. Oysa yaşça daha büyük çocuklarda işin planlı ve tasarımlı olması olumlu sonuçlar verir.

Teknik yönden fazla sorunu olmayan bu yöntemin, üzülerek söyleyelim, okullarda pek az uygulandığı görülmektedir. Kili herhangi bir şekile sokmak çocuğun yaratıcı gücüne bırakılmıştır.

Kille yapılacak işler şöyle sıralanabilir:

a) Çanak-çömlek

b) Plaka-kabartma

c) Mask

a) Çanak-Çömlek:

Bu yöntemin iki türlü uygulanma şekli vardır:

1) Uzun, yuvarlanmış şeritler yaparak

2) Tek parçadan modle.

1) Uzun yuvarlanmış şeritler: Kil, düz bir yüzey üzerinde avuç içleri ile uzunlamasına yuvarlanarak şeritler oluşturulur. Bu şeritler üst üste gelmek üzere sarmal bir şekilde çömlek veya çanak biçimine getirilir. Şeritlerin birbirleriyle iç içe geçmeleri için, hafifçe nemlendirilmiş parmak uçlarıyla kilin iç ve dış yüzeyi özenle düzleştirilir, aynı zamanda bu işlem onların aralarında kaynaşmalarını sağlamış olur. Tamamlanmış işler açık havada kuruduktan sonra, özel seramik fırınında, yüksek ısıda pişirilir. Okullarda bu olanak bulunamadığı için, yapılan işler iyice kuruduktan sonra, isteğe bağlı olarak, suluboya veya akrilikle boyanır ve tümü renksiz bir vernikle kaplanır. Yalnız bu şekilde çalışılmış kil işleri "işlevsel"likten uzaktır. Kapların içine doğal olarak, yiyecek, su ve benzeri konamaz.

2) Tek parça ile kil işi: Çocuğun kil kitlesinden istediği şekli yapmasıdır.

a) Plaka şekli: Bu şekil çini yapımının sadeleştirilmiş basit bir örneğidir. Çocuk kili dörtgen biçimine getirip yassılaştırdıktan sonra (kilin kalınlığının aşağı yukarı 1 cm. olmasına özen gösterilmeli) üzerinde eğer kabartma isteniyorsa, yuvarlak küçük şeritler veya parçacıklar ekleyerek motifini yapar veyahut yüzeyi sivrice bir uçla (çivi gibi) hafifçe, tasarladığı resmi çizer.

b) Mask: Aynı plakada olduğu gibi yassı kil plakasını bir top halinde yuvarlanmış seloteyplerle tutturulmuş gazete kâğıtları üzerine yerleştirip, kavisli bir şekil almasına özen göstererek, küçük kil parçaları ile saç, göz, dudak vs. gibi yüz ayrıntıları eklenir. Çalışma süresince her parça eklenişinde nemlenmiş parmakla bu parçaların kenarlarını birbirleriyle birleştirmek unutulmamalıdır. Aksi halde kil kuruduktan sonra bu parçalar birbirlerinden ayrılıp düşerler. Son aşama bittikten sonra mask kurumaya bırakılır. İsteğe bağlı olarak suluboya veya akrilikle boyandıktan sonra, kurumuş yüzeye vernik sürülür.

6 – Teneke kutularından heykel yapımı

[Boş meşrubat tenekeleri, teneke kesicisi, makas, çekiç, kerpeten, çiviler ve tel]

Teneke kutularından heykel yapımı, kullanılmış pepsi ve kola tenekeleri çocuğun heykel yapma eğitimine bir yönde yardımcı olmakta, onun el becerisini ve yaratıcı gücünü pekiştirmektedir. Küçük meşrubat teneke kaplarını kesip katlayarak her türlü hayali ve gerçekçi, dört ayaklı hayvan figürleri yapmak her çocuğun seveceği bir eylemdir.

Oluşturdukları işlere çivi ile delikler açar, küçük tel parçalarını geçirerek ekler ve bağlantılar kurabilirler: Bu eklemeler sırasında koydukları her küçük parçacığın heykelin yapısında bir bütüne dönüştüğünün farkına varmaları estetik değer yargılarına doğru atmış oldukları ilk adımları sayılabilir.

7 – Alçı oyma tekniği

[Alçı, tahta ve kalın karton kutu, zımpara kâğıdı, seloteyp]

Kenarları kolayca ayrılabilecek bir kutunun içine yoğurt kıvamına getirilmiş alçı dökülür. Kısa bir süre sonra kutudan çıkarılan alçı plaka nemli olduğundan kazıma tekniğine yatkın bir durumdadır. Ön yüzeyine tasarlanan desen veya motif çizilir, çakı gibi sivrice bir araçla kazıma işine başlanır. Bazı durumlarda deseni çizmeden özgürce işe koyulma olanağı varsa da, çıkabilecek güçlükleri önlemek pek kolay olmaz. O yüzden önceden bir tasarıyla işe başlanırsa öğrenci yanılgılardan kaçınmış olur. Desendeki biçimler iri ve sade iseler kazıma sonucu ortaya çıkan alçı ufalanmalarına da rastlanılmaz.

Son aşamada bir zımpara kâğıdı ile tüm alçının yüzeyi zımparalanır.

8 – Kese kâğıtlarından masklar

[Büyükçe kese kâğıtları, yün iplikler, kullanılmayan herhangi bir malzeme, makas, akrilik, yapıştırıcı]

Çocuklar başlarına geçirebilecekleri büyükçe kese kâğıtlarını kolayca yapabilirler. Büyük ebattaki kâğıtlar her çocuğun baş orantısına göre hazırlanır, bir dikdörtgen olarak ke-

silir ortadan eşit bir şekilde katlanır; yan ve alt kısımları seloteyple birleştirilir, üst taraf açık bırakılırsa ideal başa geçecek bir kese kâğıdı ortaya çıkmış olur. Bunun ön yüzeyine göz, ağız, burun için delikler açılır. Maskın bazı yerlerine akrilikle renkli motifler yapılır. Yün iplikler üst tarafa sıkıca yapıştırıldıktan sonra ilginç bir görünüm ortaya çıkmış olur.

Sınıfta bu masklar çocukların yazdığı oyunlarla zenginleşince, hem tiyatro hem resmin birleşmesiyle coşku veren bir sanat olayına dönüşmüş olur.

9 – Tıtkalla yumuşatılmış gazete kâğıtlarından kukla yapma tekniği

[Gazete kâğıtları, plastik tıtkal, akrilik, testere, plastisin, kartondan tüp şeklinde borucuklar]

a) Genişçe bir kapta bir miktar tutkal sulandırıldıktan sonra (12 x 12 cm.) büyüklüğünde kesilmiş gazete kâğıtları bu karışımın içine bastırılır. Çıkarıldığı zaman fazla sulu olmaması için iyice sıkılır. Şişenin boğaz bölümünden başlayarak kademe kademe tutkallı ıslak kâğıtlarla yüzey kapanır elle de yapışması için iyice bastırılır. Şişenin gövdesine doğru gelince baş olacak bu bölüm yuvarlak bir biçim alana kadar tutkallı kâğıtlarla beslenir. Bu bir çalışmada parmağın şişenin ağzına sokulabilmesi için boyundan işe başlamak önemlidir. Son aşamada yuvarlak bir şekil almış başa yün ipliklerle saç, boya ile yüz ayrıntıları yapılır ve verniklenir.

b) Oyuk baş: Gazetelerden kesilmiş tutkallı suya batırılmış şeritleri, kil veya plastisinle yapılmış yuvarlak bir kürenin yüzeyine aşağı yukarı kâğıt katmanlarını üst üste koyarak büyükçe boyutta başlar yapma olasılığı elde edilir. Her yüzeyi düzgün bir şekilde sokmak için elle iyice bastırılır. Baş bittikten sonra bir testereyle kulakların arka yönünden kesilerek ikiye ayırılır. Bu parçaların içleri boşaltılarak, güçlü bir seloteyple tekrar birleştirilir. Boğaz kesiminde önceden bırakılan deliğe kartondan yapılmış, parmak uzunluğundaki tüp sokulur, iyice yapıştırılır. Çocuk buraya parmağını sokup kuklanın başını oynatabilecektir.

c) Kukla Tiyatrosu: Çoğunlukla çocuklar yaptıkları işlerle bir kukla tiyatrosu kurma eğiliminde olurlar, böyle bir eyleme girişilmesi öğrencileri son derece mutlu kılar; örneğin sıraları yan yana getirip, üstlerini geniş bir bez veyahut bir pikeyle örttükten sonra sahne hazırlanmış olur. Kuklaların giysileri dörtgen biçiminde kesilmiş değişken kumaş parçalarından kolayca yapılır. İşaret parmağı boynun deliğine öteki parmaklar ise kollara girecektir.

J – KABARTMA (RÖLYEF) TEKNİKLERİ

1 – Alçı kabartma

[Alçı, kalıp için çukurca bir tabak, çakı, bıçak, vernik veya cila]

Önceki deneylerde olduğu gibi alçıdan bir kalıp çıkarmak için ilk iş, örneğin çorba tabağı gibi çok derin olmayan bir kabın içine, sabunlu bir bezle silindikten sonra, yoğurt kıvamına gelmiş alçı dökülür. Bir süre beklenir. Önceden kaba sürülmüş sabun, alçının çıkmasını kolaylaştıracaktır. Eğer çıkarmakta zorluk çekiliyorsa bir bıçağın yardımı ile kenarları irdelendiğinde bollaşır. Kazıma eylemi alçının düz kalmış yönünde, örneğin çakı, bıçak gibi ucu sivri bir araçla uygulanır. Derinde olması istenilen yüzeyler özenle kazılırken diğer bölümler yüksekte kalırlar. Bu yüzey önceden görüldüğü gibi isteğe bağlı olarak baskıda da kullanılır. Kazıma süresince perspektif olayından, biçimlerin kesişmelerinden özellikle kaçınılması gereklidir.

2 – Lino plakalarından oluşturulan alçı kalıplar

[Lino, cam, uçurtma çıtası, alçı, karma kabı]

Bir tepsi içine, önceden kazınmış ve baskıda kullanılmış lino yerleştirildikten sonra dört yanı çıtalarla çevrilir. Çıtalar ya tel veya bir iple çevrelenerek sabitleştirilir. Daha önce de görüldüğü gibi alçı yoğurt kıvamına getirilir. Burada diğer kalıplarda yapıldığı gibi linonun üstüne sabun ve benzeri malzeme sürmek gereksizdir. Alçıyı linonun üzerine akıtırken hava ka-

barcıklarının oluşmaması için masaya arada bir elle vurulur. 20 dakika içinde alçı donmuş olur. Eğer linoda çizgiler kazılmamışsa alçıdan oluşan kalıpta baskının aksine oyulmuş olarak görünür. Eğer önceden lino siyah bir fon üzerine beyaz şekiller olarak çıkması için oyulmuşsa alçıda bunlar kabartma şeklinde ortaya çıkarlar.

Yüksekte kalmış bölümleri daha olumlu bir duruma getirmek isteniyorsa tüm yüzey ince bir renk katmanı ile kaplandıktan sonra üzeri nemli bir bezle veya zımpara kâğıdı ile ovulur. Böyle bir uygulama oyulmuş yerlerde rengin birikmesini ve kabarık yerlerin açık tonda kalmalarını sağlar.

3 – Kâğıt oyma ve ekleme tekniği

[Her türden sertçe kâğıt, makas veya jilet]

Bu yöntemle kâğıdı katlama, bükme, yuvarlama gibi üç boyutun tüm olanaklarını denerken çocuk kâğıt üzerinde makas ve jiletin daha etkin bir şekilde uygulamasını öğrenmiş olur.

Bu tür çalışmada iki ana teknik vardır.

a) Tek parça "ana parça" üzerinde yapılan oyma yöntemi: Örneğin bir kuş veya bir balık cinli leke olarak çizilir. Bu uygulamada kuşun tüylerini veya balığın pullarını tek tek kesip çıkaracak yerde onları bir makas veya jiletle oyup ana parçadan ayırmadan büküp yuvarlayarak bırakmaktır. Böyle bir uygulamada aynı türdeki ögelerin ritmik bir tekrarı ortaya çıkmış olur, bu da çocuğa doğada rastlayacağı ritmik ögeleri farketmesine ve benimsemesine yardımcı olacaktır.

b) Birkaç parçadan yapılan ekleme yöntemleri: Burada "ana parça" üzerinde oymalar yapma yerine, ayrı kâğıtlardan değişken biçimler kesip, katlayıp, kıvırarak, yarıklar yapıp aralarından geçirerek ana parçaya eklenir. Gereken yerlerde fazla olmamak şartıyla biraz yapıştırıcı kullanılabilir.

Kâğıt oyma ve ekleme tekniği, "Fantastik Kuş", yaş: 17

4 – Alüminyum kâğıt tekniği

[Alüminyum kâğıdı (kalınca olacak), ucu sivrice tahta parçası veya kalem, üzerinde çalışılan yüzeyi korumak için birkaç gazete kâğıdı veya keçe]

Alüminyum kâğıdın üzerine çalışmadan önce, altına esnek, fakat sertçe, örneğin keçe, kalınca bez veya birkaç kat gazete kâğıdı konulur. Kâğıt ters yüzeyinden çalışılacaktır. İstenilen biçim çizildikten sonra iç yüzeyi, ucu sivrice tahta parçası veya kalemle bastırarak noktalayıp çukurlaştırılır. Bu girintilerin tekrar düzleşmesini önlemek için plastik tutkalla doldurulur, kuruması beklenilir. Son aşamada ön yüzeye bir kat koyu renk, örneğin siyah sürülür, yüksekte kalan bölümler bir bezle silinir, ovularak parlatılır. Bu teknikle yapılan çalışmalar gümüş-kakma işlerini andırmaktadır.

5 – Kil üzerine kâğıt kabartma tekniği

[Kil veya plastisin, plastik tutkal, gazete kâğıdı, zemin için duralit, akrilik veya guaş]

Kâğıt kabartma diğer kabartma tekniklerine benzerse de değişik bir malzemenin yardımı ile yapılmaktadır. Önceki çalışmalarda gördüğümüz gibi kil veya plastisin uygun bir zemin üzerinde düzleştirilir. Öte yanda biçim veya motifleri yine kil veya plastisinle hazırlayarak plakaya yerleştirilir. Parçaların yapışmaları için her iki yönlerinden parmakla kili hafifçe ezerek alttaki yüzeye yayılmasının önemi unutulmamalıdır. Böylece parçalar yüzeye iyi bir şekilde kaynamış olduklarından kil kuruduğu zaman ana parçadan ayrılıp kopamazlar. Kil (plastisin) kabartması bittikten sonra, gazete kâğıtlarını genişçe şeritler halinde kesip tutkallı suya batırılır, kil kabartmanın üzerine parmaklarla yedirilerek düzgün bir şekilde yayılır. Kuruduktan sonra bu katman kolaylıkla kilden ayrılacaktır. Gazete kâğıtlarının baskı izlerini örtmek için boyarken özellikle kaplayıcı renkler, örneğin guaş veya akrilik kullanmayı unutmamalıdır.

BATİK

1 – Kâğıt batik:

[Siyah çini mürekkebi, oldukça az emici kâğıt (kalın olması uygun) fırça, guaş]

Tasarım kâğıda çizildikten sonra desenin boş kalmış alanları guaşla kalın bir katman olarak istenilen renklerle boyanır (bu renkler koyu tonda olmamalı), kurumaya bırakılır. Bu aşamada tüm kâğıdın yüzeyi az sulandırılmış siyah çini mürekkebiyle örtülür, kuruması beklenir. Sonuçta amaç, kâğıdı musluğun altında tutup çini mürekkebinin yıkanmasını sağlamaktır. Suyla akıp giden siyah çini mürekkebi önceden renk sürülmemiş yerlerden içeri girmiş olur, bu kesimler siyah kalır, oysa boya ile kaplı olan alanlar yıkanmış geriye bir renk tadı bırakmışlardır.

2 – Kumaş batik

[Önceden yıkanmış açık renk kumaş, mum artıkları veya parafin, gazete kâğıtları, viktorya veya soğuk suda eriyen kumaş boyaları, mumu eritmek için birbirine geçebilecek iki tencere, elektrik ocağı, ütü, sert fırça, her renk için ayrı bir leğen]

Bu tür bir çalışma ayrıntılı malzemeleri nedeniyle okullarda kısa resim dersi saatlerinde uygulanma olanağı güç olsa da son derece sanatsal bir nitelik taşımaktadır.

Yumuşakca bir kurşun kalemle gazete kâğıtlarının üstüne düzgün bir şekilde yayılmış kumaşa desen veya motif çizilir.

Parça halinde mumlar veya parafin bir tencereye konduktan sonra suyla dolu daha büyükçe başka bir tencerenin içine oturtulur, ocağa konur. Dikkat edilecek nokta, parafin veya mum çabuk alev aldığından açık ateşten sakınıp elektrik ocağında bu işlemin yapılması daha güvencelidir. Kumaş üzerine çizilen resim veya motifte açık lekelerin bulunacağı yüzeylere parafin sürülür. Donduktan sonra bir leğende hazırlanmış olan boya karışımına batırılır. Kumaşın-parafinle kaplanmamış yü-

Kâğıt batik tekniği

zeyleri boyanacak, parafinli yerler bundan korunmuş olacaklardır.

Bir masanın üzerindeki gazete kâğıtlarının üstüne kumaşı düzleştirerek yayıp üstüne bir kat gazete kâğıdı yerleştirilir ve sıcak ütüyle ütülenir. Bu işlem boyunca parafinler eriyerek gazete kâğıdına geçer, kumaştan ayrılırlar.

İkinci aşamada birincisinden daha koyu olan leke işlemine geçilir, uygulayacağımız alanlardan başka tüm öteki yüzeyler parafinle örtülür. Aynı yukarda belirttiğimiz işlem gibi bu kez daha koyuca renk karışımına batırılır. Bu süre içinde kumaşı boyadan çıkarırken doğal olarak sıkma gereksinimi duyulur. Böyle bir durumda parafinde çatlaklar oluşur, boya aralardan kumaşa sızar. Bu durum batiğe, ilginç ve estetik bir görüntü vermiş olacaktır.

İlk işlemde, açık renkle uygulanan yöntem aynı burada ve üçüncü lekede de tekrarlanır.

İstenilirse üç yerine daha fazla renk kullanımı, etkili ve zengin bir batik işi ortaya çıkarır.

3 – Kumaş boyama tekniği

[Düzgün dokulu kumaşlar (doku, kumaş boyada önemli bir rol oynamaktadır), akrilik, yumuşak veya sert fırça, palet yerine kullanılacak düz bir tabak, gazete kâğıtları]

Bu tür çalışmalarda perspektif kesinlikle söz konusu değildir.

Boyanacak kumaş masa üzerine yayıldıktan sonra istenilen desen veya motifler yumuşakça bir kalemle çizilir ve boyaya başlanır. Bu teknik herhangi bir resim tekniğinden farklı olmadığından aynı yöntemler kullanılır. Akrilik dayanıklı solmayan bir boyadır, bu yüzden kumaş korkusuzca yıkanır ve ütülenebilir.

4 – Kibrit kutularını veya herhangi bir nesneyi süsleme tekniği

[Kibrit kutuları veya yumurta gibi çeşitli nesneler, vernik veya cila]

Çocuk, küçük kibrit kutularını veya yumurta gibi herhangi bir nesneyi boyarken o nesnenin biçimine uygun olan desen veya motifi seçerek süsleme sanatının nedenlerini de anlamış olur, çünkü bu çalışma süresince oluşturduğu desenin o yüzeye uygun olmasının gerekliliğini farkeder ve işini severek yapar. Bu tür çalışmalarda motifin özellikle biçim ve dış çizgileri vurgulaması önem taşımaktadır. Örneğin: Kibrit kutuları, yumurtanın kabuğu gibi nesneler üzerinde çalışırken süslemenin ne denli yararlı olduğunu da düşünebilir. Özellikle her gün gördüğü bu nesnelerin biçimleri üzerinde öz yaratıcı gücünü denerken sanatsal görüş açısını da genişletmiş olur.

Süsleme yöntemi akrilik boyayla yapılırsa kalıcı ve doyurucu görüntüler ortaya çıkar. İş tamamlandıktan sonra tüm yüzey vernik veya cilayla parlatılarak dış etkenlerden korunmuş olur.

Siyah üzerine beyaz motif tekniği

5 – Siyah üzerine beyaz motif tekniği

[Beyaz akrilik, guaş veya yağlı pastel, siyah mürekkep veya çini mürekkebi, fırça]

Beyaz resim kağıdına desen veya motif çizilir, kuruması beklenilir. Sonra tüm kâğıt siyah çini veya mürekkeple kaplanır. Mürekkebin kuruma süresince beyazla boyanmış yerlerin üzerinden çekildiği görülecek, önceden çizimiş ve boyanmış olan beyaz desen veya motif ortaya çıkacaktır. Bu tür çalışmalarda guaş veya akrilik yerine yağlı pastel de kullanılabilir.

L – DEĞİŞKEN SÜSLEME TEKNİKLERİ

1 – Tutkallı kâğıt üzerine süsleme

[Çok emici olmayan resim kâğıdı, toz boya (renkli tebeşirler ezilerek elde edilir, önceden belirtilmiş olduğu gibi içerdikleri bazı zararlı maddeler nedeniyle piyasada satılan toz boyalar okullarda kesinlikle kullanılmamalıdır), akrilik guaş, çini mürekkebi, yassı fırça, karton, tarak]

Resim kâğıdını birkaç kat gazetenin üstüne koyduktan sonra tüm yüzeyi plastik tutkalla iki katman olarak kaplanır. Bu yüzeye, çini mürekkebi, akrilik, guaş veya tebeşir tozu gibi boyalar, tarak yahut katlanmış karton gibi araçlarla sürülür. Bu işlem yapılırken tarak veya kartonun bıraktığı izler yüzeyde zengin bir doku oluştururken, yer yer hoş görünümlü engebeler süslemeye özgü bir tat vermiş olurlar. Böyle bir çalışmanın içerdiği olanakların tümüyle süsleme amacı taşıdığını da unutmamak gerekir.

2 – Kibrit çöpleriyle tasarım

[Kibrit çöpleri, renkli karton, yapıştırıcı]

Kibrit çöpleriyle çocuklar son derece ilginç işler çıkarma olanağını bulurlar. Bir araya toplanmış kibritler renkli bir karton üzerine yapıştırılmadan, deneyler sonucu uygulanırsa kâğıt gereksiz yere hırpalanmaktan korunmuş olur.

Yerleri önceden saptanmış kibritler, yatay, dikey, veya de-

ğışken açılarda yerleştirildikten sonra fazla tutkal kullanmaktan sakınılarak kâğıda yapıştırılır. Tüm çalışmalarda saptama işinin kendiliğinden oluşması yaratıcı sezginin bir deneyimi sayılabilir.

M – OYUNCAK

Yumuşak oyuncaklar

Kumaştan yapılan oyuncakların yapımı son derece kolaydır.

Önceden yapılacak oyuncağın iki eşit parçadan oluşan planı kâğıda çizilir. Bu planları kumaş üzerine koyduktan sonra, kumaş kesilir ve dikilir. Oyuncağın içi pamuk ve benzeriyle doldurulması için dikişin kenarından küçük bir delik bırakılır. İşlem bittikten sonra tekrar dikilir. Bu tür oyuncakların yapımı yastık yapımının aynısıdır.

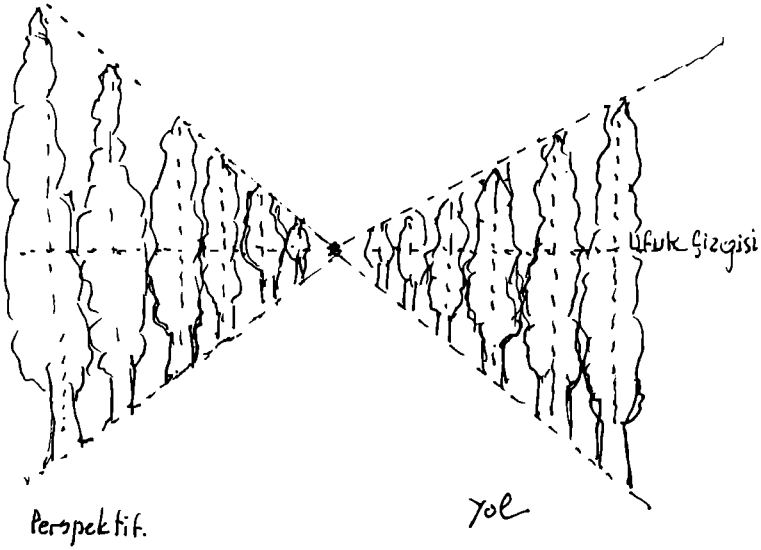
N – PERSPEKTİF

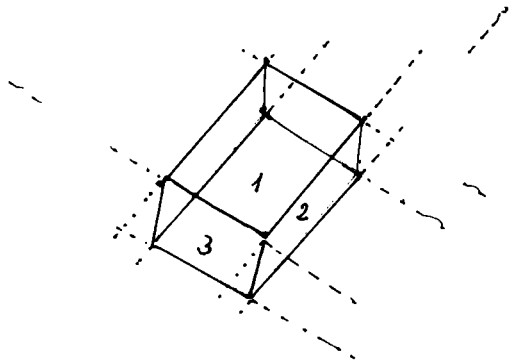
Çoğu zaman konu tekniği de beraber getirmektedir. Perspektifi içeren bir temayı işlemeden önce öğrenciye bazı genel açıklamalar yapmak onun söz edilen konuyu işlemesine yardımcı olabilir. Yine de çocuk resmini yaparken perspektif kurallarını uygulaması için sıkı bir şekilde onu zorlamak, sınırlamak hayal gücünü ve özgürlüğünü kısıtlayabilir. Böyle bir durumda öğretmenin seçimi çocuğa bırakması, tutulacak en doğru yoldur.

Genellikle okullarda iki tür perspetif çiziminden söz edilir:

1) *İzometrik çizim veya paralel perspektif*: Bu durumda çizgiler paralel olarak kullanılır. Örneğin bir kutunun içsel ve dışsal görüntüsü.

2) *Manzara resminde uygulanan perspektif*: Diğer bir perspektif çizimi manzara resimlerinde uygulanır. İki yanı sıra ağaçlı bir yolu çizerken çocuğa bir yatay çizgi çizmesi önerilir. Bu çiz-

1) Taban
2) Yan
3) Ön

Paralel perspektif: İzometrik çizim

giyi ufuk çizgisi diye adlandırırız. Ufuk çizgisinin herhangi bir yerine bir nokta konulur ve kâğıdın alt kenarından başlayarak bu noktada birleşecek iki paralel çizgi çizilir.

Aynı yöntem ufuk çizgisinin üstünde kalan bölümde tekrarlanır. Kenarlarda oluşan bu üçgen şekillerin içine ağaçlar çizilecektir. Bu durumda üçgenin alt ve üst kenarları aralıklı olmak üzere işaretlenip dikey paraleller çizilir. Yakında olan ağaçlar daha aralıklı olmakla beraber ufuk çizgisine yaklaştıkça küçülür ve araları daralır. Önceden çizilen dikey paralellerin her biri ağacın dikey bir düzlükte olmalarını sağlayacaktır.

O – TOPLU ÇALIŞMALAR

Toplu çalışmalar öğrenci grupları kendi yapılarında hem sosyal hem sanatsal eylemler taşıdığı için son derece yararlı etkinliklerdir. El birliği ile yapılan işlerde her çocuğun katkısı bir bütün haline gelirken, tek tek ortaya koydukları yeteneklerinin, kat kat ötesine geçmiş olurlar.

Bu tür çalışmalar değişik alanlarda örgütlenebilir.

1) *Ortak etkinlikler*

Üzerinde çalışılacak pano veya duvarın boyutuna göre sınıfta çocuklar iki veya üç gruba ayrılırlar. Resim alanı üç bölüme ayrılır, her grup kendi bölümünde çalışır. Eğer pano veya duvar büyük boyutta değilse, tüm sınıfın hep birden işe koyulması olanaksız olduğundan resim sıra ile yapılır. Her grup ayrı çalıştığı için aralarında ve bağlantılarda renk, malzeme ve benzeri ögelerin birbirleriyle uyum sağlamaları üzerinde önemle durulması gerek.

2) *Ayrı katkıların birleşmesi*

Her çocuğun bireysel çalışması toplu halde bir araya getirilince doyurucu sanatsal bir görüntü ortaya çıkmış olur. Böyle bir çalışmada orantı ve bağlantılar çok önem taşımaktadır. Bu tür işlerde planlama yapılmadan işe başlamak sakıncalıdır. Örneğin "Ormanda Hayvanlar" altında bir konu işleniyorsa; ağaç ve hayvanların birbirleriyle olan orantısal bağlantılarını öğret-

menin önemle vurgulaması gerek. Böyle bir konu işlenirken içerdiği biçimler, cinli leke olarak ele alınırsa çıkacak sorunlarda kolaylıkla ortadan kalkmış olacaktır.

3) *Görev dağılımı*

Bazen çalışma süresinde bir grup resmi uygularken, öteki çocuklar da iş bölümü yaparak, renkleri hazırlayabilirler. Değişken toplu çalışma şekilleri vardır. Bu değişkenlik, tekniğin seçimine, sınıfın özel gereksinmelerine ve bazı etkenlere bağlanır. Örneğin yan yana dizilmiş aynı orantıda şekiller veya motifler bir kenar süsünü (friz) oluştururlar. Kullanılmış lino plakalarını peş peşe altlı üstlü dizerek ve yapıştırarak, dama tahtasını andıran bir süsleme yapılabilir.

Büyük boyutta bir resim veya duvar süsü çalışmalarında, bölümlere ayırma işlemi geometrik şekiller veya isteğe bağlı olarak daha özgür bir çizimle de uygulanabilir.

Not: Konular bölümünde belirtilen uygulama şekil ve malzemeler öğretmenin sınıfın niteliğine göre, hayal gücü ve seçeneğine bağlı olarak değişebilir. (Bkz. TEKNİKLER)

3. BÖLÜM

Otoportre, yaş: 10

I – GÖRSEL BİÇİMLERDEN KAYNAKLANAN KONULAR

(Yakın Çevre Deneyimlerinden)

A – AİLE

1 – Otoportre [kendi yüzü] (8-14 yaşlar)

Her yaştaki çocuk kendi yüzünün resmini yapmayı sever. Bu tür bir anlatım öz benliğini açıklamak ve yorumlamak için bir fırsat sayıldığı gibi aynı zamanda en küçük yaştaki çocuktan, olgun sanatçıya kadar ilgi odağı olan bir konudur. Anlatım süresince değişik malzemeler kullanılacak olursa konu daha ilginç bir durum alır. Bu yüzden önerilen her malzemenin ilginç ve çekici olması çocuğun resim yapma coşkusunu bir kat daha artırmış olur. Tüm yıl boyunca bu konu çeşitli yönleri nedeniyle ele alınırsa, değişken ve zengin bir anlatım yolu seçilmiş olacaktır.

Çocuğun yaşı ilerledikçe ona tasarım üzerinde bazı yalın bilgiler vermek gerekir. Tek kütle olarak baş ve omuzlar (büst) çizildiği zaman tüm bir vücut çiziminin verdiği sorunlardan uzaklaşılmış, çocuğun ilgi noktası daha yararlı ve küçük bir alanda yoğunlaşmıştır. Çocuk aynaya önden bakarak yüzünün resmini yaparken gördüğü bir şeyi yaptığından, doğal olarak ona, yandan bir görüntüden (profil) daha kolay gelir. Öğretmen çizimin kâğıda göre orantısından kısaca söz ettikten sonra, işe başlanır. Kalem veya kömür kalemle (füzen) yapılan çizim

resmin ilk temelini oluşturur. Yine de küçük yaşlardaki çocuklar doğrudan doğruya fırça ve boyayla resimlerini yapmayı severler. Gerekirse bazen çocuğun başarı duygusunu sarsmaksızın, çizimine katılmaktan sakınarak, sözlerle yardım edilebilir. Örneğin burnun, gözlerin, ağzın, kulakların vs. yüzdeki orantı ve konumlarına bağlı olarak, bazı teknik ayrıntılar üzerine de uyarılır.

Renk konusu daha özgürce ele alınarak sulu bir fırça ile boyanır. Küçük fırça vuruşlarıyla burnun, ağzın vs. belirginleştirilmesi boya tekniğinin olanaklarından biridir. Son aşamalarda yüzün çevresindeki boşluklar, doku içeren bir renkle boyanırsa resim ilginç ve çekici bir duruma girmiş olur.

2 – Ailenin Portresi (8-14 yaş)

[Kaplayıcı renkler, akrilik, resim kâğıdı, kalem, fırça]

Bu konu her yanıyla çocuğu ilgilendiren ayrıntılarla doludur. Otoportrede diğer insanlara kendini anlatma yoluna giderken, bir aile resminde annesi, babası, kardeşleri arasında olan ilişkileri ele alır, böylece adeta bir psikolojik düşünce davranışı ortaya çıkmış olur. Örneğin derinlerde gizli ve bastırılmış duygular, değişken etkiler, özellikle yaşça daha büyük çocukların yaptıkları resimlerde belirginleşirken yakın çevrelerinin dış dünya ile karşı karşıya gelmesini de sağlamış olur.

Küçük yaştaki çocuk bu tür bir konuyu süsleme biçimleriyle oluşturmayı sever. Daha büyük yaştakiler aile yaşantısından bazı sahneleri canlandırmayı yeğlerler. Örneğin: "Ormanda gezinti", "Doğum günü toplantısı" gibi konular seçilirken insan resimlere ve nesneler üzerinde ayrıntıların özenle çizilmesi öğretmen tarafından vurgulanır. Burada fotoğrafa benzeme çabalarından kesinlikle kaçınmalıdır. Benzerlik konusunun önemsizliği defalarca anlatılmalıdır. Yaşça küçük olan çocukta böyle bir soruna rastlanılmaz, ancak onlar kendilerince yakıştırdıkları bazı özel nitelikler bulurlar; örneğin: Baba gözlük takar, kravatlıdır, anne güzel ve şık bir elbise giyer, ablanın da kolyesi veya renkli bir bluzu vardır. Bu ayrıntıları çocuk son derece coşku ve inançla boyar, süsler. Benzerlik olgusu ressamın modele bakış

açısının son derece içtenlikli olmasından ileri gelmektedir. Bu nedenle iç dünyasına sızdığı görüntünün kaçınılmaz bir olgu olduğu ve bu içsel benzerliğin dış benzerlikten daha çok değer taşıdığı görülür.

Resim o anda oluşup yapılırsa dışavurumcu gücü sergiler, oysa özenle tasarlanıp planlanarak ayrıntılı bir çalışmaya gidilmişse bu durumun bireyselliğe dayanmış olduğu görülür, yine de her iki anlatım biçimi sanat eğitiminde geçerli ögeler sayılmaktadırlar.

3 – Ablam (ağabeyim) aynaya bakıyor (7-14 yaş)
[Kalem, guaş, akrilik, resim kâğıdı, fırça]
Her konu içeriğinde iki önemli nitelik taşır:
– Konu çocuk için uygun olmalı (ilk ve orta sınıflar)
– Konu resime uygun olmalı (lise kapsamına girer)

Eğer yukarıda sayılan özelliklerin her ikisi de bir arada bulunuyorsa, konu biçim ve düşün yönünden resimsel bir güç içinde olduğunu gösterir.

Öğrencinin bir arkadaşı veya yakını ayna önünde durmaktadır. Bu görüntü çoğu çocuğun dikkatini uyandırırken aynada yansıyan biçim ona çekici gelir. Kâğıt yukarı doğru uzunlamasına dikey olarak işe başlanır. Ayna önünde duran kişinin görüntüsü, iki kez, bir arka ve önden görülmektedir. Küçük çocuk bu tür bir yansımayı simgesel biçimlerle çizerken o kişinin hareketlerini ritmik bir akıcılıkla anlatacaktır.

Ayna ve önünde duran figür uzunlamasına kâğıdın boyutunu ne kadar kaplarsa, resim o denli başarılı sayılır.

Bu tür konularda resmin tümüyle boyanması dengeli bir uyum sağlamaya yardımcı olur.

Yüklü bir boyanın yoğun bir biçimde uygulanması ise resme duyumsal ve dokusal bir çekicilik kazandırır.

Diğer konular: Dişlerimi fırçalıyorum, yemek zamanı, büyük annem örgü örüyor, bir müzik aleti çalarken vs. olabilir.

Ablam aynaya bakıyor, yaş: 11

B – OKUL

1 – Beden Eğitiminde (10 yaşından yukarı)
[Nötr bir fon kâğıdı, kalem, akrilik, fırça]

Resim derslerinde afişler, duyurular ve sergiler gibi etkinliklerin yanında okul yaşantısı bitip tükenmeyen sanat konularını oluşturmaktadır. Her gün okula giderken, okuldan dönerken, koro, folklor çalışmalarından çıkıp beden eğitimine girerken ne denli coşkulu olaylar dizisi yaşanır. Resimsel olarak tüm

Okulda, yaş: 10

bu etkinlikleri sanat yönünden gösterebilmek hem resim öğretmeninin hem de öğrencinin en önemli görevleri arasındadır.

Küçük yaştaki çocuğun anında dışa vuran deneyimleri büyüdükçe bilinçli bir şekillenmeye doğru gider. Beden eğitimi konusu, öğrencinin o derste yapılan değişken hareketleri, giysileri, öteki arkadaşlarıyla olan bağlantılarını resimlemesidir. Her öğrenci bu dersin deneyimlerini çok iyi bilerek bir gözlemci niteliği ile çizecek ve boyayacaktır. Ne var ki bir çocuk bundan, olgun bir sanatçı gibi yoğun bir şekilde yararlanamaz.

– Olgun bir sanatçının şekilleri keyfi ve gereksiz değildir.

– Denge ve hareketi ön plana çıkarır.

– Gereksiz olanı atar, gerekli olanı bırakır.

Bu gerekli öge görsel bir uyumdur, gözün rahatlıkla izlediği ritmik bir motifler dizisidir. Yalnız unutmamalı ki, burada öğrencinin deneyimi ne denli çocuksu olursa o denli doğal ve arınmış kalır.

Öğretmen figürlerin tasarımdaki konumları üzerinde konuşur, çeşitli önerileri ortaya koyar. Beden dersinde giyilen giysiler ayrıntılarıyla vurgulanır, karşılıklı fikirler ileri sürülür.

Bu tür deneyimin tekrarı çocukta görsel algılamayı pekiştirip onun çevresindeki her tür olay veya nesnelerin farkına varmasını sağlamış olur.

Sonuçta öğretmenin belirttiği yol, görme sanatı eğitiminin, yaşam eğitimi olduğudur.

2 – Sınıfın Portresi (8 yaştan yukarı)

[Akrilik (toplu çalışma yöntemi), kalem, fırça, resim kâğıdı, büyük boyutta kraft kâğıdı (fon için), tutkal]

Bu tür bir konu toplu çalışmayı içermektedir. Her katkının bir araya gelerek bir bütün olması sonucu ortaya çıkan iş, tek olarak yapılan bir çalışmadan daha doyurucu ve zengin olur. Burada toplu bir planlama, resimsel düşünceyi oluşturur. Öğretmenin resmi çizilirken büyükçe boyutta olan kâğıdın alt bölümüne, arkası dönük olarak sınıfa bakar durumdadır. Her öğrenci kendi kâğıdına boy resmini çizmeden önce, öğretmen onlara bazı basit çıkış noktalarını ve anatomi özelliklerini belirtir.

Örneğin, başın boya orantısı, ellerin yüz büyüklüğünde olduğu, kolların kalçaya göre uzunluğu açıklanır. Eğer çocuk tarafından isteniyorsa bu bilgileri özellikle 11 yaştan daha büyük çocuklara verirken ayrıntılara girmekten sakınmamalı. Örneğin, simetrik olmayan badem biçiminde gözler, üst kapağın hafifçe örttüğü göz bebeği, dudağın kavisli bükümü gibi olgular vurgulanır. İkinci aşamada çizilerek kesilmiş figürleri büyük boyuttaki kraft kâğıdına yapıştırmadan önce fon (arka plan) koyu bir renge, örneğin mavi veya yeşile boyanır. Böyle bir çalışmada resmin içerdiği boşluklar, figürlerin yan yana veya birbirleriyle çakışma durumları, öğretmene tasarım üzerine açıklama yapma olanağını da vermiş olur.

Sınıf gezisi, okula giderken, folklor, okul araçlarım, öğretmenimiz gibi konularda da çalışılabilir.

3 – Paten ve Kaykaylar (12 yaştan yukarı)

[25 x 30 cm. büyüklüğünde lino veya marley plakası, resim kâğıdı, lino kazıma aracı, cam plaka, gazete kâğıtları, baskı mürekkebi veya akrilik]

Resimde değişken anlatım yolları, malzemenin verdiği türlere bağlıdır. Özgürce uygulanabilen boya ve desene karşı disiplinli ve planlamaya dayanan bir çalışmadır. Bu uygulama yukarda belirtildiği gibi Teknikler bölümünde açıklanmıştı. Çocuk, resmine iki figür çizdikten sonra karbon kâğıdının yardımı ile lino plakasına geçirir. Öğrencinin unutmaması gereken bazı önemli noktalar şunlardır: Oyduğu çizgiler baskıda beyaz olarak çıkacaktır. Eğer bunun aksi isteniyorsa, fon ve figürlerin iç bölümü oyulur.

Paten kaykaylar yaş: 15

Lino baskısı ayrıntılar içeren bir uygulama olmakla beraber çocuklara bu tekniği tanıtmak, onlara önceden yapmış oldukları baskı deneyimlerinin bir uzantısı olduğunu anımsatacaktır.

Diğer konular, kukla tiyatrosu, oyuncakçı dükkânı, ip atlarken, sabunla baloncuklar yapmak vs. olabilir.

C – HAFTA SONU TATİLİ

1 – Kır Kahvesi (8-16 yaşlar)

[Grup çalışması, akrilik, resim kâğıdı, kalem, fırça, makas, yapıştırıcı, birkaç renkli fon kâğıdı]

Bu konuda, önceki deneylerde görüldüğü gibi büyük boyut kâğıt kullanılacaktır. Her çocuğun kendi öz katkısı ve çabası bütünleşerek ilginç bir tasarım ortaya çıkacaktır. İşe başlarken her çocuğa 12 x 12 cm. boyutunda dörtgen kâğıtlar verilerek bunun üzerine bir masanın çevresinde oturmuş üç kişinin resmi yapılması istenir. Masa yuvarlak veya kare olabilir. Etraftaki figürler ikisi yanda ve biri ortada olmak üzere yerleştirilirse orantılar da, kâğıdın boyutuna göre ayarlanmış olur. Masanın üst bölümü kâğıdın ortasına, ayakları ise alta değecek bir şekilde çizilir. Tüm figürler ve masa beraber olduklarından bir tek parça halinde kesilip büyük boyuttaki kâğıda yapıştırılır. Resmin arka planı için çocuklardan ağaç türlerini çizmeleri, boyamaları ve onları kesmeleri önerildikten sonra masalar arasındaki boşluklara, uygun görülen yerlere yapıştırılır.

Boyutları iyi bir şekilde saptanmış kâğıtlarla çalışılırsa, yapılan iş sırasında pek sorun çıkmaz.

Masanın çevresindeki figürlerin ikisi yandan (profil) biri önden bakıyor olarak yapılır. Yine de burada çocuğun kendi seçenekleriyle çalışmaya bırakılması en uygun yoldur.

Ağaçların gövde ve yaprakları çizilirken unutulmaması gereken bazı önemli noktalar bulunur: Belirgin gövdeler üstünde, bir bütün olarak karışıklıklardan uzak, sadeleştirilmiş yaprak ve dalların çizimi. Yapıştırma işlemi özenle yapıldıktan sonra figürler ve ağaçlar arasındaki boşlukları tek bir renk, örneğin

kırmızıya boyamak resme coşku ve sıcak bir görüntü vermiş olur. Biçimlerden ritmik veya geometrik gruplar oluşturmak tasarımı son derece ilginç ve çarpıcı yapar.

2 – Ormanda yürüyüş (6-15 yaş)
[Renkli kalemler, kurşun kalemi veya tükenmez]

Küçük yaştaki çocuklar insan resmini yaparken benzetme kaygısı taşımadıklarından doğal bir şekilde, içtenlikle çizer ve boyarlar. Onlar için böyle bir konu sorun taşımamaktadır. Oysa çocuk büyüdükçe güçlükler baş gösterir. İnsan bedeninin orantıları, ayrıntılarıyla karşılaşınca "yapamama" kavramına yanılgılı bir şekilde girmiş olur. Oysa bu yaşlarda çizmeleri için arkadaşları arasından model seçmek bir yönde onları rahatlatır. Her ne kadar beden orantılarını öğrenirken sevinç duyarlarsa da çizimde yaptıkları ufak tefek artmalarla model arkadaşlarının bazı özelliklerini ortaya çıkarma ve hafifçe alaya alma olanağını bulur, aynı zamanda da bir rahatlama duymuş olurlar.

Bu konu profilden (yandan) yürüyen insanları içermektedir. İçinde bulundukları orman ise ağaçlarla simgelenir.

Renkli kalem tekniğinin kendine özgü bir çekiciliği vardır. Önce resim, kurşun kalem veya siyah tükenmezle çizildikten sonra boyama işlemine başlanır. Renkli kalemi kâğıda sıkıca bastırınca güçlü, hafif bir basınçla ise açık tonlar elde edilir. Birbiri üstüne karışımlarda zarif ve saydam renk değişimlerine girme olanakları vardır. Diğer boyalarda olduğu gibi siyahla karışan herhangi bir renk, koyu bir ton alır. Oysa bu tür boyalarda rengi açmak için, suluboyada olduğu gibi beyaz kullanılmaz. Açık ve koyu tonlar elin kalem üzerinde, güçlü ve hafif basınçlarıyla oluşur. Bu kalemlerle sonsuz değişik resimsel dokular elde edilebilir. Renkli kalemlerle, bu konuya uygun olarak, ot kümelerini, yere düşmüş yaprakları, ağaç gövdelerini noktalar veya küçük darbelerle çizgiler çizerek çok değişik dokular oluşturulur.

Resimde figürler ne denli büyük çizilmiş, birbirlerine yaklaşmışlarsa o denli az boşluklar olur. Yine de boş kalan alanlar, otlar ağaçlar gibi resimlerle kapatılır. Ağaçların tabanları

kâğıdın alt kenarına yaklaştıkça anlamlı derinlikler ortaya çıkar.

Diğer konular; hayvanat bahçesinde, vapur gezisi, arabayla gezi, çay içerken vs. olabilir.

D – SPOR

1 – Futbol (8-17 yaşlar)
[Kalem, akrilik, kâğıt]

Futbol halk tarafından çok sevilen bir spor türüdür. Her çocuğun bir top arkasından koşmayı sevdiğini çoğu insan bilir, bu spor onun yaşantısının içinde önemli bir yer almaktadır. Resimsel yönden gençlere bu konu verildiği zaman coşku ile karşılamaları da hiç şüphe götürmez. İlk ve orta okullarda sınıfı iki rakip timlere ayırıp her çocuğun kendinin de içinde olduğu resmi çizmesi önerilir.

Bazı konular çocuğa çok yakındır çünkü, öyle bir yaşantısı olmuştur; bu yüzden yaptığı işe içtenlikle sarılır ve doyum sağlar.

İyi eğitilmiş bir öğretmen çocuklara sunduğu konular üzerinde bu ayrıcalığı göz önüne alarak seçimini yapar. Yaşanmış ve bilinen şeyi çocuklar daha iyi tanır ve anlatabilirler. Yapay konular onlara yabancıdır ve ondan kesinlikle uzak dururlar.

Bir futbol maçına katılmak son derece dramatik bir olaydır. Maç sırasındaki hareketler onların belleklerine sıkıca yerleşmiştir ve bunu anlatmaya çalışırlar. Oysa bu biçimde bir anlatım kesinlikle sanatsal değer taşıyamaz. Öğretmenin yapacağı iş öğrencilere bu tür anlatımlarda rastlantısallıktan uzaklaşıp ritmik tekrarı ele almalarını önermektedir. Doğal olarak bu konuda da futbolcuların hareketleri yanında giysileri üzerinde de durarak ritim düzeninde olduğu gibi renk ögesini de vurgulaması önem taşımaktadır.

2 – Bir yarış (tüm yaşlar)

[Akrilik, guaş, resim kâğıdı, kalem, fırça]

Çocuklara "yarış" konusunu verirken onlara tek tip türü ele almayıp özgürce yarış şeklini seçebilecekleri açıklanmalıdır. Bu 100 metre koşu, maraton, yelken veya at yarışları olabilir. Hayal gücü yoğun olan bazı çocuklar ilginç fikirler ortaya sürebilirler. Örneğin: "Kaplumbağa veya böcek yarışı" gibi. Bu özgürlüğü onlara verme nedeni 9 yaşından yukarı öğrencilerin kendi seçeneklerini kendilerinin bulmasını sağlayabilmektir. Bir yarışı izlemek aynı futbol maçı gibi coşku veren dramatik bir deneydir.

Derse başlamadan seçenekler ortaya konur ve tartışılır. Bu işi çözümledikten sonra herkes kendi düşünü resim kâğıtlarına aktarır. Her çocuk kendi öz niteliğini resminde belirtir. Bazıları hayal gücü ve belleklerinin yardımı ile ilginç işler çıkarırlar.

Çalışma süresince öğretmen güçlük çeken öğrencilerine veya resmini karalama şeklinde yapanlara yardım etmesi gereği ortaya çıkar. Dersin sonunda tüm resimler üzerinde konuşmak ve değerlendirmek, çocukların çabalarına önem verilmiş olduğunun bir işaretidir.

3 – Kayak yaparken (10 yaştan yukarı)

[Bkz. TEKNİKLER: 3. baskı, lino, oyma araçları, cam plaka, merdane]

Spora bağlı konular her zaman çocukların ilgisini çekmiştir. Bu konuyu açıklarken skileriyle kayan bir sporcunun hareketleri sınıfta bir veya iki çocuk tarafından tekrarlanırken sporcunun giysileri, çevresine bağlı bazı açıklamalar yapılır. Örneğin: "Bu spor ne biçim bir doğada uygulanır? Dağlık ve bayır yerlerde midir? Karın yoğun olması gerekli midir? Sporcu kayarken çevresinde ne tür ağaçlar vardır?" gibi sorularla çocukların dramatik bir anlatıma girmelerine yardımcı olunur. Doğal olarak sınıf tartışmaya her zaman açık olmalı. Herkes tarafından aynı tip resim yapılması istendiğinden anlatımlar da değişik olacaktır.

Öğrenciler işe resim kâğıtlarına yalın bir taslak çizerek baş-

larlar. Figür ve nesneler arasında anlamsız boşlukların olmamasına özen gösterilecektir. Karbon kâğıdının yardımı ile resim linoya geçer ve önceden "Teknikler" bölümünde açıklandığı gibi baskı işlemi yapılır. Bu tür bir çalışmada önemli olan, çizgilerin ritmik bir düzen içinde tekrarlanmasıdır. Karalamalardan kaçınılırsa açık seçik çizilmiş bir taslağın lino baskısı da sonuçta başarılı olacaktır.

İpe tırmanma, at yarışı, sirkte cambazlar, buz pateni de üstünde çalışılabilecek bazı konulardır.

3 – ÖNERGENLİK DÜNYASI

1 – Pencere önünde duran kız (12 yaştan yukarı)
[Guaş veya akrilik, resim kâğıdı, kalem, fırça]

12 yaştan yukarı çocuklar çizdikleri biçimlere derinlik görüntüsü verme isteğini duyarlar. Bu yaşlarda öğretmen, koyu ve açık tonlar üzerine açıklamalar yapma düzeyine geldiklerini anladığından onlara bu yönde siyah-beyaz ve bunların ara tonları üzerinde denemeler yapmalarını önerir. En koyudan en açığa doğru giden bu siyah-beyaz denemeler onları ilerde ışık-gölge sorununu da çözmeye yardımcı olacaktır.

"Pencere önünde duran kız" bu tür çalışmaya en uygun olan konudur.

Öğretmenin sınıftaki kızlardan birinin bol ışık giren pencerenin önünde dışarı bakar durumda yer almasını isterken çocukların görsel güçlerini artırmış, onların keskin bir ışığa karşı koyu bir leke görmelerine yardımcı olmuştur. Dış dünyadan gelen bu parlak ışık iç mekânla karşılaştırılınca büyük bir ton zıtlığı (kontrast) ortaya çıkar. Bu zıtlık pencere önünde duran kız ve dışarıdan gelen ışıkla belirlenir.

İlk aşamada büyükçe bir kâğıda kızın baş, saç, omuzlar ve giysilerini dış konturlarla çizmektir. Çoğu sanatçı resimlerinde bu ışık-gölge zıtlığını, odasında veya hayalindeki penceresini yaparak canlandırmıştır.

Öğrenciler resimlerinde guaş veya akrilik kullanıyorlarsa

ışığı beyaz boyayla belirtebilirler, oysa sulu boyada beyaz kâğıdın rengi en açık, dolayısı ile aydınlık dolu alanı kapsamış olacaktır.

2 – Parkta otururken (15 yaştan yukarı)
[Lino araçları, emici kâğıt, akrilik]

Bu konu iki gencin güzel bir doğada paylaştıkları iç dünyalarının ve deneyimlerinin sanatsal bir biçimde anlatımına yol açar. Bu tür konularda iki kişinin anlatımı önem taşımaktadır. Örneğin "karşılıklı konuşma" gibi, içerik, teknik ve tasarım bakımından kişisel bir resim yapma olanağını gençlere sağlamış olur.

Küçük yaşlardan başlayarak çocuklara insan figürü üzerinde resimsel deneyimler yapılmışsa daha ileri yaştaki gençlerde bu bir sorun yaratmaz. Yine de çoğunlukla çocuklar insan resmini yaparken bazı noktalarda güçlükler çekebilirler. Bu durumda öğretmenin yardımcı olup onları yüreklendirmesi önemlidir. Bazen sanatsal değerler sanatçının gelişimine bağlı

Lino baskı, "Parkta Otururken", yaş: 16

olmayabilir. Eğer öğrenci dürüstlük, yüreklilik ve içtenlikle resmini yapıyorsa onun deneyimsizliği önem taşımayabilir, yeter ki öğretmen ona bu olguları aşılayabilmiş olsun.

Bu konu baskı tekniğinde uygulanacağına göre lino önceki bölümlerdeki gibi hazırlanır. (Bkz. Teknikler H– Baskı tekniği. 3–Lino baskı) Öğrenci resmini çizdiği zaman karışık çizgilerden sakınmalıdır. İyi bir gözlemci yalın çizgiler kullanarak tasarımını yapar. Basitleşmiş bir resim lino baskısına en uygun olanıdır.

F – MESLEKLER

1 – Manav

[Resim kâğıdı, akrilik, yağlı pastel, kalem]

Çevrelerinde gördükleri çeşitli meslekler bazı çocukların ilgisini çeker. Dükkânlardaki mallar satıcı ve giysileri onlara son derece çekici gelir.

Yine de öğretmen işe başlamadan evvel açıklamalar getirmesine yardımcı olarak ve sınıfın bu konuyu ne derece kabullenip, benimseyeceğini yoklamak için aşağıdaki şu üç soruyu kendi kendine sorabilir:

1) Konu resimsel yönden onlara ilginç gelebilir mi?

2) Belleklerinde canlı bir görüntü oluşturabiliyorlar mı?

3) Konu çocuğun gücünü aşan bir nitelikte mi?

Eğer bunlara kolaylıkla çözüm bulunuyorsa o an işe başlanabilir.

Her çocuğun oturduğu çevrede bir manav bulunur. Dükkânın önünde sergilediği mallar onlar için son derece resimsel bir konudur. Bu tür bir resmin coşkulu, renkli ve süslemeye yatkın bir niteliği vardır. Bu yönde her yaşta çocuğun hayal gücünü pekiştiren son derece başarılı tasarımlar ortaya çıkacaktır.

2 – Pasta Fırınında

[Akrilik, guaş veya yağlı pastel, resim kâğıdı, fırça]

Öğretmen zaman zaman konu seçmede sorunlarla karşılaşabilir. Yine de her konunun kendine özgü özellikleri bulunduğundan, seçimi, sınıfın ne denli buna açık olduğunu bularak, işe başlarsa doyurucu sonuçlar elde edebilir.

Bu özellikleri şöle sıralayabiliriz:

1) Konunun resimsel bir geçerliliği olması

2) Çocuğun düşün yapısına uygun olması

3) Önceden yapılmış ve sonradan gelecek olanlarla bağlantı kurulabilmesi

4) Sınıfın niteliğine uygun düşmesi

Her çocuk pasta-çörek fırını konusunu coşkuyla karşılar. Onlar için bu resimsel bir şölen niteliği taşımaktadır. Beyaz önlüklü pastacının kurabiye, çörek ve pastaları ortasında resmini yapmak ne denli sevinç verici bir şeydir onlar için! Pasta ve çörek dizilerini çizip boyarken renk coşkusu ve süsleme içgüdüsü, onları içtenlikli resimler yapmaya yöneltecektir.

Diğer konular; postacımız, yapı işçileri, balıkçılar, atölyesinde ressam, bahçıvan vs. olabilir.

G – ORTAMDAKİ TEKNİK ÖGELER

1 – İtfaiyeler (8-16 yaş)

[Siyah fon kâğıdı, akrilik veya yağlı pastel, kalem, fırça]

Koyu kâğıt üzerine renklerle çalışmak dramatik görüntüler ortaya çıkarır. Örneğin "İtfaiyeler", "Gece yangın söndürme" gibi öğrencinin coşkuyla yapacağı konulardan biridir. Parlak ve örtücü renklerle boyayacağı resim, kırmızı dizi dizi itfaiye arabaları, ateş, suların fıskiyeler şeklinde yükselmesi gibi görüntüler ona çarpıcı resimler yapmasına yardım edecektir. Yaşça büyük olanlar resimlerini üst üste, kalınca renklerle boyamayı yeğlerler. Bu da onları yeni bir tekniğe doğru yöneltmiş olur. Siyah kâğıdın üzerine bir tebeşirle taslak çizilir ve boyaya başlanır. Pencerelerinden ateşler fışkıran, alev alev yanan birkaç

ev; itfaiye arabalarından göğe doğru uzanan merdivenler; hortumlardan fışkıran sular ve sokakta sıra ile dizilmiş kırmızı itfaiye arabaları son derece devingen ve resimsel bir konu oluştururlar.

Bazı çocuklar yanan pencerelerden sokakta itfaiyeciler tarafından gerilmiş çarşafa atlamaya çalışan birkaç insanın, gerçekçi ve ürkütücü resimlerini yaparken, ilgilerini de bu dramatik olay üzerine toplamış olurlar.

"İtfaiyeler", yaş: 17

2 – Sanayi resmi (8'den yukarı)

[Yağlı pastel, resim kâğıdı, çini mürekkebi, sivri uçlu bir araç]

Pilonlar, vinçler gibi biçimleri ve işlevleri bakımından çocuğa ilginç gelen çeşitli makinelerin resmini yapmak çoğu resim dersinde rahatlıkla uygulanabilen bir konudur. Özellikle uzay istasyonlarının, füzelerin, en basitinden yeri kazan, toprağı delen kazma makinesinden tutun tüm tekniğe dayanan bu görsel imajlar onların ilgi kaynağı olur. Kendi deneyimlerini somut biçimlerle anlatmayı severler.

Yağlı pastelle kazıma tekniğini kitabın ilk bölümlerinde görmüştük (Bkz. E – Kazıma teknikleri 1-Yağlı pastel kazıma tekniği). Bu konuda çalışırken çok kesin veya çok kaygılı davranmamak gerek, çünkü önceden planlanmamış rastlantısal renkler çoğu zaman çekici olurlar. Unutmamak gerekir ki, ilk

Sanayi resmi, yaş: 17

kat boyanın kâğıtta iyice emilmesi için sıkıca ve elin basıncıyla boyaları sürmek en doğru yoldur.

Bir makine fabrikasının iç görüntüsü, bir roket istasyonu, araba tamiri atölyesi, bir sürü bidon topluluğu vs. de konu olarak seçilebilir.

H – TRAFİK

1 – Otobüs durağı (tüm yaşlar)

[Akrilik, resim kâğıdı, kalem, guaş, fırça]

Büyük boyutta bir resim yaptırmak çocuğun yeteneğini dışa vurması için olumlu bir yöntemdir.

Çoğu resim çalışmalarında, öğrencinin çizdiği çizgiyi yanlış diye silerek tekrar başlaması onu çekingen ve korkak yapacaktır. Oysa büyükçe bir kâğıda doğrudan doğruya resmini uygulaması onu derin soluklu özgür bir anlatıma doğru yöneltirken içgüdüsü de doyuma ulaşmış olur. Büyük bir figür içeren konuyu büyük boyutta bir kâğıda çizmek olumlu sonuçlar verdiği gibi, çok figürlü resimlerde de bu bir gereksinme olmaktadır.

Çocuk resim kâğıdına uzunlamasına otobüsünü çizdikten sonra yan tarafta, durakta büyük bir kalabalığın otobüsün açık kapısından içeri girmeye çalıştıklarını gösteren bir resim çizer. Otobüsün pencerelerinden, her camın önünde çerçevelenmiş resimler gibi değişik yüzler ve insanlar görülmektedir. Öğretmenin çocuklara burada yapacağı uyarı, yerdeki yolcularla otobüs içindekilerin orantılarına özen göstermeleridir. Oysa küçük yaştaki çocuklar böyle bir konuyu resimlerinde son derece rahat ve doğallıkla uygularlar. Öğretmen onları sınırlayacak öğretiler vermekten kesinlikle kaçınmalıdır.

Çizim bittikten sonra boyaya başlanır. Otobüs kapısındaki itiş kakış olayı, pencerelerin içinde çerçevelenmiş insan figürleri, son derece resimsel değerler taşıdıklarından bu durum çocuğun hayal gücünü uygulaması için iyi bir fırsat sayılmaktadır.

2 – Bir bisiklet kazası (10 yaştan yukarı)
[Büyük boy kâğıt, akrilik, füzen, kalem, fırça]

Burada amaç bisiklete binen birkaç çocuğun birbirleriyle çarpışmasından doğan bir görüntüyü canlandırmaktır. Ufak tefek yaradan başka önemli bir şey olmayan bu olaydan sıyrılmanın verdiği coşku ve bisikletlerin birbirine geçişlerini anlatmak ilginç bir şey olsa gerek. Bu tür bir çalışma önceden görülen duvar boyu kâğıt üzerine uygulanan yöntemin aynısıdır. Çocuklar bölüm bölüm işe girişirler. İlk çizecekleri şey bisiklet ve bisikletçinin motifi olacaktır. Sonraki aşamada kâğıdın boş kalan yerlerine önceki motifin ritmik çeşitlemeleriyle tasarım tamamlanacaktır. Bu süre içinde figürlerin bazıları çakışarak ilginç ve resimsel görüntüler ortaya çıkarırlar. "Bisiklet Kazası" konusu boyadan daha çok çizgi ağırlıklı olduğundan öğrenciler isterlerse boyaya batırdıkları ince bir fırça ile resimlerini çizerek çizgi tadını kaybetmemiş olurlar.

II – DOĞAL ÇEVRE

İ – ÖLÜ DOĞA

1 – Pastalar ve Kurabiyeler (10 yaştan yukarı)
[Guaş veya akrilik, resim kâğıdı, fırça]

Meslekler bölümündeki "Pasta Fırını"nın konusunu andıran "Pastalar ve Kurabiyeler"de öğrencinin resimsel-süsleme tekniğiyle anlatıma girmesi çok doğaldır. Çocuğun her konuya değişik bir yönden yaklaştığını da unutmamak gerekir. Öğretmen böyle benzer konuları ona o denli taze ve güncel bir şekilde açıklamalı ki çocuk yepyeni bir işe girişmiş gibi hissetmeli kendini.

Örneğin, bir doğum günü toplantısında pastalar, kurabiyeler, çöreklerle donatılmış olan bir masanın görünümü ne denli

"Ölü Doğa", yaş: 17

iştah açıcıdır! Bütün bu nefis yiyeceklerin resmini kim yapmak istemez! Özellikle uygulanan boyalar örtücü niteliğinde iseler, bu pastaların ayrıntılarını, renklerini kabarık ve canlı dokularla yapmalarına yardımcı olacaktır. Örneğin çikolatalı bir pastanın üstüne huni ile sıkılan kremanın beyaz boyayla ortaya koyduğu süsleme ayrıntıları ne denli bir sevinç ve başarı duygusu uyandırır çocukta!

2 – Kadehler (16 yaştan yukarı)

[Mozaik için renkli kâğıtlar, resim kâğıdı, yapıştırıcı, kalem, gazete kâğıdı]

Bir vitrin düzenleyicisi, çeşitli nesneleri bir araya getireceği yerde, aynı türdeki nesneleri, göze hoş görünen bir ritmik düzenleme içinde yapmayı yeğler.

Öğretmen, öğrencinin temel nesneyi ele alarak onu değişken yönleriyle düzenleyici bir tekrarla anlatmasını önerir. Çoğu ev araçları ve gereçleri bu konuya ilişkin nitelikler taşırlar; va-

"Kadehler", yaş: 17

zolar, bardaklar, deniz kabukları, ampuller gibi. İşe başlamadan önce kadehin özel çizgi güzelliği üzerine bazı vurgulayıcı konuşmalardan sonra çocukta ilgi ve resim yapma isteğinin doğduğu görülür. Nesnenin ritmik tekrarını genişçe bir kâğıda çizip taslağı tamamladıktan sonra renkli kâğıtlarla işe başlar. (Bkz. F – MOZAİK TEKNİKLER 3 – Kâğıt Mozaik) Bu uygulama süresince bir çok olanaklarla karşılaşılır: Renk, ton değişimleri, zıtlıklar, simetri koyu ve açık lekeler gibi.

3 – Büyük meyva sepeti (8 yaştan yukarı)
[Paket kâğıdı (kraft), yağlı pasteller]

Bu tür bir çalışma toplu olarak uygulandığından öğretmen çocuklar arasında iş bölümü yapma gereksinimi duyar. Duvara gerilmiş kraft kâğıdına çocukların bir bölümü resim yaparken diğer bölümü çizecekleri resmi tasarlarlar. Her bölüm için sınırlı bir zaman konulursa onlara eşit bir süre verilmiş olur. Bu şekilde düzenle uygulanan bir çalışmanın doyurucu bir sonuca varması daha kolay olur.

Çoğu zaman tamamlanmış böyle bir resme baktığımızda tüm tasarımdaki uyumlu bağlantıları nedeniyle bir çok kişi tarafından uygulandığı anlaşılamaz bile. Gerçekte Ali meyva sepetini çizerken arkadaşları Burcu ile Sevim resmin kenar süsünü oluşturmuşlardır. Burak'la Tansel sepetin içindeki armut ve elmayı yapmışlardır vs. Böylece çocuklar tüm meyvaları sıra ile çizip boyamışlardır.

Diğer konular: Pazar yeri, oyuncaklar, kapağı açık duran takılarla dolu bir kutu, açık kapılı bir giysi dolabı, ağların içinde balıklar, bir yığın kitap vs. de olabilir.

J – BİTKİLER

1 – Vazoda çiçekler (tüm yaşlar)
[Akrilik, fırça, resim kâğıdı]

Estetik yönleri ağır basan konular, ölümsüz, sanatsal yapıtların doğmasına neden olurlar. Çiçekler bu yönde sanat tarihi

boyunca çoğu sanatçıyı etkilemiş, onların olağanüstü resimler yapmalarına yol açmıştır.

Çocuk resimlerinde bu konuyu son derece taze ve doğal bir görüşle anlatırken dünya sanat yapıtları arasında kendine özgü bir değerlendirmeye girer. Vazoda bir demet çiçeğin resmi yapılmadan önce çiçekleri tek tek ele alacak yerde, renklerin tümü üzerinde durmak çiçek türlerini göz önüne almayıp bir bütün olarak görmek önem taşımaktadır. Bu tür bir resimde önce

"Vazoda Çiçekler", yaş: 12

kalemle çizilecek bir taslağa gerek yoktur. Tüm çiçek demeti, yapraklar ve vazo, fırça darbeleriyle ayrıntılara girmeksizin boyanır: Çiçek demeti renk lekeleriyle, yapraklar açık, koyu yeşil tonlarla, vazo, biçimsel lekesi ile tüm yüzey boyanarak örtülür.

Sonraki aşamada bu renk lekelerinin iç bölümleri ayrıntılarla ve daha güçlü renklerin yardımı ile boyanır; çiçeklerin ve yaprakların dış konturları vazonun süslemesi gibi kaplayıcı bir boyayla belirginleştirilir. Küçük yaştaki çocukları kendi boyama biçimleriyle resimlerini yapmalarını özgür bırakmalıdır. 10 yaştan daha büyükler yukarıdaki yöntemi izlerlerse daha başarılı bir sonuç elde edebilirler.

2 – Kırda bir köşe (10 yaştan yukarı)
[Resim kâğıdı, kalem, makas, yapıştırıcı]

(Siluet) Cinli leke yapmanın yöntemlerini Teknikler bölümünde görmüştük (TEKNİKLER D Siluet=Leke Resmi: Cinli Leke – Cinli Leke)

"Kırda Bir Köşe", yaş: 10

Bu tekniği uygulamanın değişik yönleri vardır:

1 – En çok bilinen yöntem, ünlü sanatçıların kalemle dış konturu çizip kestikten sonra çıkardıkları biçimleri tuale yapıştırmalarıdır.

2 – Doğrudan doğruya biçimi kesip çıkarmak.

3 – Boya ile yapılan leke figürleri.

Yine de gerçek bir cinli lekenin önemli özelliklerinden biri dış konturun açık seçiklikle belirli olması ve bu biçimin kesilip çıkarılmasıdır. Dış konturları ince ve dantelimsi olan biçimlerde planlanmadan kesme işine geçmek doğru olmaz. Buradaki konumuzda ot ve bitkiler ayrı ayrı veyahut çimenin tümü kesilir. İnce bir makas kullanılırsa küçük ve ayrıntılı konturları kesme işi daha özenle yapılmış olur. Bu yöntemde çoğunlukla resim kâğıdı kullanılır. İş bittikten sonra beyaz dantelimsi cinli lekeyi koyu renkte bir fona yapıştırarak değerlendirilir. Yapıştırma işi öncelikle orta bölümden başlanır; yan ve üst taraftaki bölümler ise az miktarda uhuyla yapıştırılır.

Bahçenizden bir köşe, baharda tomurcuklar açmış ağaç, pencerenin önündeki çiçek saksıları, duvara dayanmış bir dizi meyva ağacı, bir çiçek serasının içi, bir sepet çiçek üstünde de çalışılabilir.

K – HAYVANLAR

1 – Fillerin yürüyüşü (tüm yaşlar)

[Kil veya plestisin, (Bkz. TEKNİKLER I 5– Modlaj: Kille seramik çalışmaları) 10 yaştan büyükler için (Bkz. TEKNİKLER J 5 – Kil üzerine kâğıt kabartma tekniği), gazete kâğıtları, plastik tutkal, akrilik veya guaş]

Her çocuk hayal gücünü heykelle dışa vurma yeteneğine sahiptir. Burada arka arkaya yürüyen filler zinciri söz konusu olunca öğrenci bu fikri coşkuyla karşılar. Kendi yaptığı fili yürüyüş kuyruğuna eklerken bir bütüne katkıda bulunduğunu duyumsar.

10 yaşından daha büyük çocuklar kil üzerine kâğıt kabart-

ma tekniğini uygulayabilirler. Kilden oluşmuş uzunca bir plaka iki veya üç öğrenci tarafından hazırlanır. (Bkz. TEKNİKLER I 5 – Modlaj: Kille seramik çalışmaları) Bu hazırlama şöyle olacaktır: Kil iyice yoğrulduktan sonra uzunca bir plaka şeklinde ellerle bastırılarak düzleştirilir. Bunun üzerine her çocuk yaptığı filini yerleştirip yanlarını parmak uçlarıyla hafifçe eziştirerek sabitleştirir. Plakaya uymaları için fillerin boyutlarının aşağı yukarı aynı olması gereklidir. Filleri arka arkaya dizerken her birinin arka ayağı ötekinin ön ayağı ile birleşmiş olmasına özen gösterilirse tasarım yönünden sağlam bir görüntü ortaya çıkmış olur.

Kilden kabartma işi bittikten sonra üstüne kâğıt kabartma uygulaması yapılacaktır. Gazete parçalarını tutkallı suya batırıp yumuşattıktan sonra kilin üstüne ellerle bastırıp alttaki şekilleri izleyerek ve düzelterek yayılır. Tümü kuruduktan sonra bu katman kolaylıkla kilden ayrılacaktır. En son aşamada kabartma işi çocuğun isteğine bağlı renklerle boyanabilir.

2 – Baykuşlar (tüm yaşlar)
[Guaş, akrilik, resim kâğıdı, fırça]

Konuyu çocuklara açıklarken aralarında baykuş gören olup olmadığı sorusuna çoğunlukla doğada görmedikleri halde onu iyi tanıdıkları ortaya çıkar. Bunun nedeni masal kitapları veya televizyondaki belgesellerdir. Yine de bu ilginç kuş üzerinde konuşmak onu betimlemek tüm sınıfın hayal gücünü pekiştirir, onları coşturur.

Dikey-oval biçiminde nefis bir dış konturu olan baykuşa yakından bakıldığı zaman iki sivri, tüylü kulaklarını görürüz. Yusyuvarlak daire biçiminde, sizi dikizler gibi görünen durağan iri gözleri, gece karanlıkta ışıl ışıl parlar. Genişçe başın ortasında çengel şeklinde bir gagası vardır. Bacakları kısa ve tüylü olup pençeleriyle sıkı sıkı tutunduğu taşta veya dalda azametle tüneyerek durur.

Bu etkili kuşun görüntüsünü çizgi ile anlatmak yetersiz olduğundan boya yolu ile renklendirmek daha doyurucu sonuçlar verir.

Eğer öğrenci tek bir baykuş resmi yapmak istiyorsa, bu büyükçe bir resim kâğıdını dolduracak şekilde olması önem taşır.

Tüm bir baykuş ailesini çizmek isteyen çocuk ise uzunca bir dalda tünemiş bir dizi baykuş ailesi fertlerini sayısız gizemli ve etkin gözlerle bakar durumda yaparak anlatması, resimsel değerler taşıyan olumlu sonuçlar ortaya çıkarır.

Bu ilginç kuşun tüylerini, gözlerini, kanat ve pençelerini kaplayıcı bir biçimde kalın bir renk katmanıyla boyanırsa, etkileyici sonuçlar elde edilir.

Yün yumaklarıyla oynayan kediler, güvercin yuvası, tavus kuşları, örümcek ve ağı, oynaşan köpek yavruları, maymunlar da çalışma konusu olabilirler.

L – MİMARİ

1 – Kent veya köyde bir sokak (tüm yaşlar)

[Kraft kâğıdı, akrilik, resim kâğıdı, fırça, tutkal, kalem]

Çocuklar çoğunlukla oturdukları ev veya apartmanı ayrıntılarıyla iyi tanırlar. Burada konumuz onların belleklerine yerleşmiş görüntüleri resimsel yönden anlatmalarına neden olacaktır. Öğrencilerin çizdikleri evler büyük randa kraft kâğıdının üzerine yapıştırmalarla uygulanacaktır. Her çocuk yapacağı evin orantılarını diğer arkadaşlarıyla karşılaştırarak çizmelidir. Bir yol veya alanın çevresindeki ev dizilerini oluşturmak için işe başlanır. Her ev çizilip kesildikten sonra kraft kâğıdına önceden planlanacak bir düzenle yapıştırılır. Son aşamada isteğe göre yol veya alana, insan, araba, hayvan figürleri konulursa tasarıma daha yaşamsal bir canlılık katılır. Resimlerin yapıştırıldığı fon kâğıdı etkili bir renkle boyanırsa tasarımın tümü destek görmüş olur.

Bu tür bir konunun uygulama yöntemi büyük çocuklarda değişik bir anlatıma yol açar: Öğretmen bu konuya değin sanat tarihindeki bazı ressamların yapıtları üzerinde bir açıklama yaparsa öğrencileri kartpostala benzeyen bayağı resimler üretmekten uzaklaştırmış olacaktır.

Çocuk sokakta seçtiği evleri inceledikten sonra taslağını çizer. Ona ayrıntıları en son noktasına kadar çizmemesi önerilir.

Resmin bitimine doğru gök, yer ve kaldırımlar boyandıktan sonra evlerin yüzeylerindeki süsleme veya girinti çıkıntıyı bolca guaş veya akrilik boya ile kabartma tadı verecek bir biçimde belirtebilir. Çevredeki ağaç ve yaprakları aynı yöntemle boyadıktan sonra resim sona ermiş olur.

2 – Köprüler (16 yaştan yukarı)

[Mürekkepli kalem veya tükenmez, resim kâğıdı, çini mürekkebi]

Yurdumuz zengin ve ilginç arkeolojik, mimari eserlerle doludur. Öğretmen çocuklara bunun farkına varmaları için, görmeye, incelemeye yöneltecek konuşmalar yaparken, onları resimsel doğrultuda ilerlemeye yardımcı olacak konular vermeye çalışmalıdır.

Konu, köprüler olduğuna göre kent, kasaba ve köylerimizde bazıları yıl veya yüzyıllar önce, bazıları çağımızda yapılmış çok sayıda köprülerimiz bulunmaktadır. Çocuk seçimine göre herhangi bir çağın köprüsünü yapabilir. İstanbul'daki köprüleri ele alan olursa iki köprüyü de yapma olanağını bulmuş demektir. Çağdaş bir köprü ile on yedinci yüzyıl Sinan köprüsünü içeren bir resim zaman aşımını vurgulayan ilginç bir beraberlik ortaya çıkarır.

Tasarımın mürekkep veya tükenmez kalemle ve kararlı çizgilerle yapılması gerek. Burada istenilen amaç konuya değin izlenimlerin, görsel bellek ve yaratıcı hayal gücünün birleşmesinden ortaya çıkan grafik bir zenginliktir.

Bu tür bir konuyu işlerken Türk sanat tarihinde köprü çeşitlerini araştırıp çocuklara tanıtmak öğretmenin yapacağı önemli bir görevdir.

Hisarlar ve surlar, tren istasyonu, açık hava tiyatrosu, bir arkeolojik kazıdan çıkan eski eserler, çanak çömlek, heykel, sütunlarla da ilgilenebilinir.

1 – Kış Manzarası (tüm yaşlar)

[Akrilik, guaş, resim kâğıdı, kalem, fırça]

Küçük yaştaki çocuklara kış manzarası konusu verildiği zaman akıllarına ilk gelen şey karda kızakla kaymak, kartopu oynamak veya kardan adam yapmak olur. Oysa zamanla gözlenimci ilgileri artarak karlı bir doğayı sevme yeteneğine erişebilecek bir duruma gelirler, sınıfta bu konuyla karşılaştıkları zaman sanatsal yönünü değerlendirerek istek ve sevgiyle resimlerini yapabilirler.

Öğretmen çocuklardan mevsim değişimlerini fark etmelerini, doğada bu değişimin nelerle belirlendiğini, çevresini özenle izlemelerini söyler ve düşünmelerine yardımcı olur. Bu şekilde yetenekli bir öğretmen öğrencilerine doğa manzarası sevgisini kolayca aşılayabilir.

Bir kar manzarası resmine başlamadan önce fon kâğıdının koyuca gri-kahve veya gri-mavi tonlarında olması beyaz boyanın değerlenmesine yardım edecektir. Öğrenci çoğunlukla ağaç resmini yapmakta zorlanır. Oysa iyi bir izlenim sonucu ve bazı alıştırmalardan sonra bu sorun da ortadan kalkar.

Ağaçlar şu biçimde incelenebilir:

1 – Topraktan yükselen güçlü gövde: Bu gövdenin toprağın altında dal budak gibi uzayan ve onu dik tutan köklerin olması çocuğa anımsatılacak önemli noktalardan biridir.

2 – Dallar: Kalın ve onlardan çıkan yüzlerce ince dallar dört yana ayrılırlar.

3 – Yapraklar: Dalları süslemişcesine her yönden fışkırırlar. Oysa kış manzarasında ağaçlar tüm öz yapıları ve çıplaklıklarıyla göğe doğru uzanırken son derece resimsel bir çizgi tadı içeren görüntüler ortaya koyarlar.

Çocuklara doğrudan doğruya doğadaki bu özellikler açıklanırsa, gözlemleri yardımı ile daha iyi anlar ve duyumsarlar.

Eğer yapılan resim karla örtülü bir ormanı betimliyorsa, çocuk burda yeni bir sorunla karşılaşır. Ağaçların dallar ve yer karla kaplı olduklarından her ikisi de beyaz boyayla boyandığı

için, belirsizlik ve karışıklık ortaya çıkabilir. Bu yüzden yeri beyaz boyarken ağaç dallarına yaklaştıkça boyayı inceltip fon kâğıdının rengiyle yok olması sağlanırsa, karlarla yüklü o dantelimsi dalların görütüleri daha değerlenmiş olur.

2 – Fırtınada ağaçlı bir yol (14 yaştan yukarı)

[Lino plakası (Bkz. TEKNİKLER H – Baskı ve Kopya teknikleri 3 – Lino baskı), kazıma ve oyucu araçlar, cam plaka, emici kâğıt, gazete kâğıtları, merdane, akrilik veya baskı mürekkebi]

Bu konu "Teknikler" bölümündeki baskı tekniğiyle uygulanacaktır.

Derse rüzgâr üzerine konuşmalarla başlanır. Rüzgârın doğadaki etkileri üzerine fikirler açıklanırken bu konuyu içeren hareket temasının ne denli güçlü olduğunu çocuklara vurgulamak önem taşımaktadır.

Yol boyunca sıralanmış çıplak yüce ağaçlar, hızla esmekte olan rüzgârın etkisi ile dallarını eğmektedirler. Akşamın iyice bastırmasından korkan birkaç insan sıkı sıkı paltolarına sarılmış, rüzgâra göğüs gererek yürümeye çalışmaktalar. Böyle sınırlı bir biçimde verilmiş konular çocuğun hayal gücünü zorlayabilirse de onu bir yönde özgür bırakıp konu üzerinde istediği biçimde çeşitlemeler yapması önerilebilir. Her çocuk kendi görüş açısını ve anlatım biçimini koyma özgürlüğünü bulduğu anda yaratıcı imgeler kolaylıkla ortaya çıkar, böyle bir konunun ne denli değişik yönleri kapsadığını da fark etmiş olur.

Çocuğun öz-eleştirisi nedeniyle çizdiği insan figürü ona doğal görünmez. Buradaki konu paltolarına sıkı sıkı sarılmış adeta tüm ayrıntıları görünmeyen bu insan biçimlerini ele almakla yapılacak işi sadeleştirmiş oluyor.

Eğer çizimde güçlükler baş gösteriyorsa sınıfta bir öğrencinin model olarak poz vermesi istenir. Başı öne doğru eğik rüzgâra karşı yürüyor gibi yapan bu çocuğun duruşları incelenir ve çizilir. Bu aşamada önceki konuda olduğu gibi ağaçlar tıpkı insan bedeni gibi gövde, bacak, dallar, kollar gibidirler. Tüm hızı ile esen rüzgârın etkisi ile dalları ve tepeleri her yana doğru eğilmekte, fırtınaya karşı sanki savaşmaktadırlar.

Diğer konular; dağa doğru tırmanan patika, ay ışığında ağaçlar, terkdilmiş kuruyan ağaçlar, denizin üstünde fırtına bulutları, gökkuşağı vs. de olabilir.

N – HAYAL GÜCÜNE DAYANAN KONULAR

Doğa Dışı Yaratıklar

1 – Uzay yaratıkları (8 yaştan yukarı)

[Mürekkep, dolma kalemi, tükenmez gibi çizim araçları, resim kâğıdı]

Mürekkep vs. ile yapılan bir tasarıda bazı yanlışların silinmesi olanaksız olduğundan çocuklarda hayal güçlerini içeren konulara yol açabilir, çizgiler arasında öğrencilerin hayallerini pekiştirecek bazı biçimler ortaya çıkar. Böyle bir durumda yapılan tasarım geniş anlatımlara ve coşkulu işlere yol açmış olur. Ayrıca yapılan resim herhangi bir gerçeğe dayanmadığından "yanlış" yapma korkusu tümüyle ortadan kalkmış, öğrenciler de yüreklilikle işe koyulmuş olurlar.

Her ne kadar uzay ilmi ve araştırmalar büyük adımlarla ilerliyorsa da bazı gezegenlerde ne tür bir yaşam olduğunu henüz bilmemekteyiz. Böyle bir sanat konusu çocuklara verildiğinde onlar, bilinmeyen türde garip yaratıklar ve yaşamlar hayal edebilirler. Öğretmen onlardan özgürce çizecekleri desenler yapmalarını ister. Mürekkep kalemi veya tükenmezle oluşturacakları çizgiler arasında fark edecekleri bazı biçimleri daha ileri bir aşamaya götürerek resimlerde garip nesne ve figürler ortaya çıkaracaklardır. Böyle bağlantısız ve sınırsız bir anlatım öğrencileri bir yönde rahatlatır ve çizgi tadını onlara duyumsatmış olur.

2 – Masklar ve ürkütücü yüzler (8 yaştan yukarı)

[Kil, kille çalışma araçları, gazete kâğıdı, plastik tutkal, iki büyükçe tas, akrilik, guaş]

Çocuğun eline biraz kil verildiği anda hemen elleri hareketе geçer, yoğurarak ona biçim vermeye yönelir. Böyle bir mad-

de ile yapılacak en iyi uygulama mask yapımıdır. Masklar kendilerine özgü, yapımında olağanüstü özgürlük sağlayan bir nesnedir, çünkü bu madde her türlü abartmaya ve karikatüre yatkın olduğundan yanlışlık yapılacağı korkusu yoktur.

Öğrenci bu maddeyle çalışırken gizli kalmış yetenekleri belirginleşir. Bu tür çalışma az bir hayal gücü gerektiren yaratıcı bir eylem olup insanoğlunun doğuşundan beri var olup sürmektedir.

Kil kabartma çalışmalarında, biçimler ya küçük eklerle veya kütleden oluşur. Yüzün her ayrıntısı kendine özgü, abartmaya eğilimli parçalardır. Örneğin: burun uzun, küt, sivri ve kısa, ağız dolgun, geniş, gözler dar veya iri, çene öne doğru ileri veya geriye çekiktir. Mask, kilde plaka yapımının tersine, kabarık, beyzi bir görüntüde olmak zorundadır.

Gazete kâğıtlarından beyzi bir topak yaparak kilin altına yerleştirdikten sonra çalışmaya başlamak bu biçimi desteklemek olur. Böylelikle alnı çıkık, yüzün tümü bir heykel görünümü ile ortaya çıkar.

Tamamlanmış kil kabartma maskın yüzeyine Teknikler Bölümünde gördüğümüz şekliyle uygulanır. (Bkz. TEKNİKLER J – Kabartma [rölyef] Teknikleri 5 – Kil üzerine kâğıt kabartma tekniği)

Son aşamada boya ile istenilen renk veya süslemelerle ilginç bir mask görüntüsü elde edilir.

Diğer konular, kukla tiyatrosu, hayaletler, büyücü, cadıların toplantısı da olabilir.

O – DOĞA DIŞI HAYVANLAR

1 – Fantastik Kuşlar (tüm yaşlar)

[Akrilik veya guaş, resim kâğıdı, fırça]

Eğer bir konu küçük yaşta çocuğun kişisel yaşantısına ve deneyimlerine dayanmıyorsa onu çekici bir öykü şekline getirerek anlatmak öğretmen için bir gereksinmedir. Oysa daha büyük yaştaki çocuklar bir fikir kıvılcımı ile etkilenebilir ve he-

men sanatsal bir tepki gösterirler. Buradaki fantastik kuşlar konusunun birçok sunuş şekilleri olabilir, yeter ki öğretmen sınıfını iyi tanıyıp onların yaratıcı güçlerine yardımcı olabilsin.

Kuşların garip görüntülerini çocukların hayal güçlerine bağlamakla beraber, yine de bazı öneriler ortaya konulur. Örneğin, tümüyle bedeni tüylerle örtülmüş başsız bir kuş. Başı balık kuyruğu ve kanatları olan bir kuş ya da boynu aslan yelesi ile süslenmiş kepçe biçiminde bir gagası olan bir yaratık.

Yine de kuş temasından uzaklaşmamak için hepsinin kanatları ve tüylerinin görkemli görüntüsünü ön plana almak yararlı olur.

Bu konuyu sanatsal kılan ilginç yönü kuşların tüylerinin parlak ve çarpıcı renklerle boyanmasıdır. Çalışmaları sonunda çocukların gerçekten fantastik resimler ortaya koymuş olduklarını duymaları gerek.

Kuş-adam, denizin derinliklerinde fantastik balıklar, kentin üzerinde uçan ateş kuşu, tarih öncesi hayvanlar üstünde de çalışılabilir.

P – DÜŞSEL VE DOĞA DIŞI NESNELER

1 – Düşsel çiçekler (8 yaştan yukarı)
[Akrilik, resim kâğıdı, renkli kalemler, fırça]

Bu konuda çocuklar hayal güçlerinin yardımı ile doğadışı çiçeklerin resmini yapacakları her biri daha önce yaşantılarında görmedikleri ve göremeyecekleri düşsel, garip çiçekler bulacaklardır. Böyle bir çalışma kendine özgü bir yaratma eylemi içerdiğinden sınıf hep birden bu serüveni yaşayıp paylaşma olanağını bulmuş olacaktır.

İsteğe göre resimde çiçekleri tüm kâğıdın yüzeyini kaplayacak şekilde ya da bir vazoya yerleştirmelidir. Kimisi kelebeği andıran, kimi insan yüzlü, kimi hiç şimdiye kadar görülmemiş bu çiçekler, çocukların hayalinde canlandırdıkları çarpıcı görüntüler ortaya çıkaracaktır.

İlk aşamada çocuk geniş ve özgür fırça darbeleriyle çiçekle-

rinin düşsel biçimlerini oluşturur. Renkleri parlak ve coşkulu lekeler olarak kâğıda yansıttıktan sonra renkli boya kalemleriyle iç ve dış konturları, hayal gücüne dayanarak biçimler ve ayrıntılarla zenginleştirir.

2 – Hayali gemiler (10 yaştan yukarı)
[Akrilik, fırça, kalem, resim kâğıdı]

Bir öğretmenin ne denli hayal gücü varsa çocuklarda da o denli resim yapma isteği doğar.

Kendi kendine soracağı soru şöyle olacaktır:

– Ben bir öğretmen ve ressam olarak hayal gücümü nasıl pekiştirebilirim?

Bunun en açık yanıtı:

1) Konu ile kendimi bir bütün yapmak

2) Öğrencilerin düşünde kendimi yok etmektir.

Böyle bir girişle uygulanan herhangi bir konu çocukların içtenlikle resim yapmalarını sağlayacaktır.

Hayali gemiler üzerine konuşurken sınıfta her çocuğun kendine özgü bir veya birkaç gemi resmi yapması istenir. Vurgulanacak nokta çizecekleri geminin gerçek olmamasıdır. Kimsenin aklına gelemeyeceği bir gemi hayal etmek onların birikmiş enerjilerini özgürce kullanmaya itecek ve coşkuyla işe koyulacaklardır.

Eğitimin gerçek görevlerinden biri de çocukların yaratıcı güçlerine yardımcı olmak ve gizli kalmış düşünlerin açığa çıkarma yollarını bulmaktır.

Artık çocuk tek başına görmeyi, kendi kendini tanımayı öğrenmiş olur. Zaten sanatta yaratıcılığın görevleri bu unutulmaması gereken öğelerdir.

Büyülü kale, rüya dağları, hayali bir kent, deniz altında hazineler de konu olarak incelenebilir.

1 – Şablonla uygulanan soyut biçimler (püskürtme)

[Sulandırılmış boya, resim kâğıdı, makas, karton, toplu iğne, fiksatif]

Yaratma eğilimiyle oluşturulan kendi başına yeterli her biçim sanatsal nitelikler taşımaktadır.

Böyle bir anlayışla yapılmamış bir biçim sanatsallıktan uzaklaşmış olur.

Soyut bir motif evrenselliği kapsadığı gibi, nitelikli ve duyarlı bir anlatımla ortaya çıkar.

Çocukların kartona çizdikleri ilginç soyut biçimler makasla kesilip resim kâğıdına iğnelendikten sonra püskürtme işine girilir. (Bkz. TEKNİKLER H Baskı ve Kopya Teknikleri 2 – Püskürtme-Sprey baskısı)

Şablonları birbiriyle çakıştırarak açık-koyu tonlarla ritmik tekrarlar elde edilebilir.

Böyle bir çalışma hayal gücünü ve resimsel görüntüyü desteklemektedir.

2 – Boşlukta duran simgeler (15 yaştan yukarı)

[Değişken dokulu nesneler, yumuşak kurşun kalemi veya sert mumlu pastel, resim kâğıdı, makas]

Harfler ve rakamlar beynimizde gözlerimizin yardımı ile biçimlenirler. Çocuklara adlandırdığımız bu simgelerden biraz uzaklaşarak kendilerine özgü simgeler bulmalarını alıştırmak onların soyut anlamda resim yapmalarına yardımcı olacaktır.

Soyut bir simgede çeşitli nitelikler bulunur. Güçlü veya zayıf, derinlikli veya yüzeysel, gerçek veya yapay olabilir.

Öğrencilere soyut simgesel biçimler oluşturmaya alıştırmak onları yetkin ve yaratıcı işler çıkarmaya yöneltir, ilerde yapacakları işlerde gerekirse simgesel düşünmye alışacaklardır.

Değişken dokuda nesnelerle yapılacak biçimler için kumaş, duvar kâğıdı, ağaç kabuğu, tel örgü vs. gibi dokusal nesneleri bir araya toplayarak işe başlanır. Bu arada nesneleri araştırırken öğrenciler doku üzerine de bilgi edinmiş olurlar.

Çocuklar nesnelerden kestikleri biçimleri kâğıdın altına yerleştirdikten sonra, yumuşak bir kalem veya pastelle yüzeyi sıkıca karalarlar. Önceden tasarım dengeli yapılmışsa sonuçta etkili bir görünüm ortaya çıkacaktır.

Simgeler yalın olursa çalışırken karışıklıklar ortaya çıkmaz. Fonda oluşan boşluklar, simge biçimleri kadar önem taşımaktadırlar, böylelikle her simgenin birbiriyle kenetlenmesi güçlü bir tasarımı gerçekleştirmiş olur.

Kaynak Kitaplar

Anderson, Donald M. *Elements of Design*, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1961

Jefferson, Blanche, *My World of Art*, Boston 1963

Lanier, Vincent, Teaching Secondary Art 1964, Pennsylvania.

Lowenfeld, Victor, *Creative Arts and Mental Health*, New York, 1947

Read, Sir Herbert, *School Arts*, Massachusetts, Aralık 1963

Ramsay Thedore, Wachowiak, Frank: *Emphasis Art*, Seranton, Pennsylvania, 1965

Hans Meyer, *150 Techniques in Art*, New York, Reinhold Publishing Corporation, 1963

Hans Meyer, *150 Themes in Art*, New York, Reinhold, Publishing Corporation, 1965

Çocuğun kişiliğini oluşturması önemli bir süreçtir.
Bu süreçte yaratıcı gücünün de geliştirilmesi gerekir.
Görsel sanat eğitimi, hem yaratıcı kişiliğini oluşturmada
hem de ortaya çıkabilecek bunalımlı dönemlerin geçirilmesinde
çocuğa yardımcı olur.

Bu kitapta, çocuğun görsel eğitimini kolaylaştıracak yöntemleri,
desen, boyama, baskı, heykel, kabartma teknikleri hakkında
açıklamalı bilgi bulacaksınız.

Anneler, babalar, eğitimciler; çocuklarla ilgilenen herkes için...

ISBN 975-363-400-5

TEMA
TÜRKİYE ÇÖL OLMASIN!
(0212) 281 10 27